

Yeni Nesil Kültür Akademi

Küçük Sözler

Yazarın Adı

Yazın Adı

Küçük Sözler

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyyati'ndan

Küçük Sözler

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2010

KÜÇÜK SÖZLER

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2010

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Ltd. Şti.'ne aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Ltd. Şti.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

ISBN

975-9090-03-1

Yayın Numarası

04

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası

Sarnıç Yolu Üzeri Nu: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Haziran 2010

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Şahdamar Yayınları

Kısıklı Mahallesi Meltem Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

Birinci Söz	3
Besmele'nin önemi.....	3
İkinci Söz.....	14
İmandaki huzur ve emniyet.....	14
Üçüncü Söz	23
Kulluğun önemi ve faydaları	23
Dördüncü Söz.....	33
Namazın kıymeti ve önemi.....	33
Beşinci Söz.....	39
Namaz kılmanın ve büyük günahlardan sakınmanın lüzumu	39
Altıncı Söz	48
Can ve mal nimetini Allah yolunda kul- lanma	48
Yedinci Söz.....	67
Allah'a ve âhirete inanmanın önemi.....	67

Sekizinci Söz	86
Dünyanın ve insanın mahiyeti, dinin lüzumu....	86
Dokuzuncu Söz	114
<i>Birinci Nükte</i>	116
<i>İkinci Nükte</i>	118
<i>Üçüncü Nükte</i>	121
<i>Dördüncü Nükte</i>	121
<i>Beşinci Nükte</i>	128
Yirmi Birinci Söz	156
<i>Birinci Makam</i> (Namazın kıymeti ve faydaları)..	156
Birinci İkaz.....	157
İkinci İkaz.....	158
Üçüncü İkaz.....	161
Dördüncü İkaz.....	164
Beşinci İkaz.....	166
<i>Hâtîme</i> (Âhiretin gerçek hayat oluşu).....	177
<i>Mukaddime</i> (İbadetin mânâ ve ehemmiyeti)...	186
Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler..	197
Karma İndeks.....	205

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَبِهِ نَسْتَعِينُ¹

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ²

Ey kardeş!

Benden birkaç nasihat istedin.

Sen bir asker olduğun için, askerlik temsilâtıyla, sekiz hikâyecikler ile birkaç hakikati nefsimle beraber dinle.

---

¹ Ancak O'ndan yardım dileriz.

² Âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahîm Allah'a, üzerimizdeki hadd ü hesaba gelmez lütufları adedince hamd ü senâ.. bütün insanlığa rahmet ve kurtuluş vesilesi olarak gönderdiği habibi Hazreti Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a, nezih aile fertlerine ve seçkin ashabına salât ü selâm olsun.

Temsilât: Örnekler, örneklerle anlatımlar.

Çünkü; ben nefsimi herkesten ziyâde nasihate muhtaç görüyorum. Vaktiyle sekiz âyetten istifade ettiğim “Sekiz Söz”ü, biraz uzunca nefsimе demiştim. Şimdi kısaca ve avâm lisânıyla nefsimе diyeceğim. Kim isterse beraber dinlesin.

Birinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

“*Bismillâh*” her hayrın başıdır.¹ Biz dahi başta ona başlarız. Bil ey nefsim! Şu mübarek kelime, İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcudâtın lisân-ı hâl ile vird-i zebânıdır.

“*Bismillâh*” ne büyük tükenmez bir kuvvet, ne çok bitmez bir bereket olduğunu

---

¹ Cenâb-ı Hakk’ın ismi zikredilmeyen bir işin eksik kalacağına dair bkz.: İbn Mâce, *nikâh* 19; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/359; en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 6/127-128.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.

Vird-i zebân: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan dua, zikir.

Mevcudat: Varlıklar.

Nişan: Alâmet, iz, belirti.

anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle. Şöyle ki:

Bedevî Arap çöllerinde seyahat eden adama gerektir ki, bir kabile reisinin ismini alsın ve himâyesine girsin. Tâ, şakîlerin şerrinden kurtulup hâcâtını tedarik edebilsin. Yoksa tek başıyla hadsiz düşman ve ihtiyacâtına karşı perişan olacaktır.

İşte böyle bir seyahat için iki adam sahara çıkıp gidiyorlar. Onlardan birisi mütevâzi idi, diğeri mağrur. Mütevâzii, bir reisin ismini aldı, mağrur almadı. Alanı her yerde selâmetle gezdi. Bir kâtiu't-tarîka rast gelse, der: "*Ben, filân reisin ismiyle*

Bedevi: Medenî olmayan, şehirden uzak.

Hâcât: İhtiyaçlar.

İhtiyacât: İhtiyaçlar.

Kâtiu't-tarîk: Yol kesen.

Mağrur: Gururlu, kendini

beğenmiş.

Mütevâzi: Alçak gönüllü, gösterişi sevmeyen.

Şakî: Eşkiya, haydut, soyguncu.

Temsilî: Sembolik.

gezerim.” Şakî def olur, ilişemez. Bir çadıra girse, o nâm ile hürmet görür. Öteki mağrur, bütün seyahatinde öyle belâlar çeker ki, tarif edilmez. Daima titrer, daima dilencilik ederdi. Hem zelîl, hem rezîl oldu.

İşte ey mağrur nefsim! Sen o seyyahsın. Şu dünya ise, bir çöldür. Aczin ve fakrın hadsizdir.¹ Düşmanın, hâcâtın nihayetsizdir. Madem öyledir; şu sahranın Mâlik-i Ebedî’si ve Hâkim-i Ezelîsi’nin ismini al.. tâ, bütün kâinatın dilencilüğinden ve her

---

¹ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/28.

Acz: Âcizlik, bir şeye güç yetirememeye hâli.

Fakr: Fakirlik, ihtiyaç duyma.

Hâkim-i Ezelî: Ezelden beri hükümran olan Allah (c.c.).

Mâlik-i Ebedî: Sonsuza kadar mülkün sahibi olan Allah (c.c.).

Nâm: İsim, unvan.

Zelil: Aşağılanan, hor, hakir.

hâdisâtın karşısında titremeden kurtulasın.

Evet, bu kelime öyle mübarek bir definedir ki; senin nihayetsiz aczin ve fakrın, seni nihayetsiz kudrete, rahmete raptedip Kadîr-i Rahîm'in dergâhında aczi, fakrı en makbul bir şefaâtçi yapar.

Evet, bu kelime ile hareket eden, o adama benzer ki; askere kaydolur, devlet nâmına hareket eder. Hiçbir kimseden pervâsı kalmaz. “Kanun nâmına, devlet nâmına” der, her işi yapar, her şeye karşı dayanır.

Hâdisât: Hâdiseler, olaylar.

Kadîr-i Rahîm: Her şeye gücü yeten ve merhame-ti geniş olan Allah (c.c.).

Makbul: Kabul olunan, hoş karşılanan.

Pervâ: Korku, çekinme.

Raptetmek: Bağlamak, irtibatlı kılmak.

Şefaâtçi: Aracılık yapan.

Başta demiştik: “Bütün mevcudât, lisân-ı hâl ile ‘*Bismillâh*’ der. Öyle mi?”

Evet, nasıl ki görsen; bir tek adam geldi. Bütün şehir ahâlisini cebren bir yere sevk etti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi nâmıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki, o bir askerdir. Devlet nâmına hareket eder, bir padişah kuvvetine istinad eder.

Öyle de her şey, Cenâb-ı Hakk’ın nâmına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek her bir ağaç “*Bismillâh*” der;

Bismillâh: Allah’ın adıyla.

Cebren: Zorla.

İstinad etmek: Dayanmak.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.

Yakînen: Kesin olarak.

hazine-i rahmet meyvelerinden ellerini dolduruyor, bizlere tablacılık ediyor. Her bir bostan “*Bismillâh*” der; matbaha-yı kudretten bir kazan olur ki, çeşit çeşit, pek çok, muhtelif lezîz taamlar, içinde beraber pişiriliyor. Her bir inek, deve, koyun, keçi gibi mübarek hayvanlar, “*Bismillâh*” der; rahmet feyzinden birer süt çeşmesi olur. Bizlere, Rezzâk nâmına en latîf, en nazif, âb-ı hayat gibi bir gıdayı takdim ediyorlar. Her bir nebat ve ağaç ve otların ipek gibi

Âb-ı hayat: Bengisu. İçene ölümsüzlük kazandırdığına inanılan hayat suyu.

Bostan: Sebze bahçesi.

Feyz: Bereket, bolluk, verimlilik.

Hazine-i rahmet: Cenâb-ı Hakk’ın merhame-tinin hazinesi.

Latîf: Hoş, güzel, nazik.

Matbaha-yı kudret:

Cenâb-ı Hakk’ın kudret mutfağı.

Muhtelif: Çeşitli, farklı farklı.

Nazif: Temiz.

Nebat: Bitki.

Rezzak: Bütün varlıkların rızkını veren Allah (c.c.).

Taam: Yiyecek.

Tablacı: Tabla ile satış yapan satıcı.

yumuşak kök ve damarları, “*Bismillâh*” der; sert olan taş ve toprağı deler geçer. “*Allah nâmına, Rahmân nâmına*” der, her şey ona musahhar olur.

Evet, havada dalların intişârı ve meyve vermesi gibi, o sert olan taş ve toprakta-ki köklerin kemâl-i suhûletle intişâr etmesi ve yer altında yemiş vermesi, hem şiddet-i hararete karşı aylarca nâzik, yeşil yaprakların yaş kalması, tabiiyyûnun ağzına şiddetle tokat vuruyor. Kör olası gözüne parmağını sokuyor ve diyor ki:

“En güvendiğın salâbet ve hararet

İntişâr: Yayılma.

Allah (c.c.).

Kemâl-i suhûletle: Gayet kolay bir şekilde.

Salâbet: Sertlik.

Musahhar: Emrine amade, emrine girmiş, boyun eğmiş.

Şiddet-i hararet: Sıcaklığın şiddeti.

Rahmân: Merhameti bütün varlıkları kapsayan

Tabiiyyûn: Tabiatperestler, her şeyin doğanın eseri olduğunu iddia edenler.

dahi, emir tahtında hareket ediyorlar ki; o ipek gibi yumuşak damarlar, birer asâ-yı Mûsâ (*aleyhisselâm*) gibi; **فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ** Mûsâ (*aleyhisselâm*) emrine imtisâl ederek, taşları şak eder. Ve o sigara kâğıdı gibi ince nâzenîn yapraklar, birer âzâ-yı İbrahim (*aleyhisselâm*) gibi ateş saçan hararete karşı, **يَا نَارُ كُونِي** **سَاحًا** hararete karşı, **وَكُونِي** **لِعِبَادِي** **رَاحًا** âyetini okuyorlar.”

¹ “(Bir zaman da Mûsâ, kavmi için su arayıp Allah’a yalvarmıştı.) Biz de: ‘Asânı taşa vur!’ demiştik.” (Bakara sûresi, 2/60)

² “(Ateşe şöyle ferman ettik Biz:) Ey ateş! Dokunma İbrahim’e! Serin ve selâmet ol ona!” (Enbiyâ sûresi, 21/69)

Asâ-yı Musa: Hz. Musa’nın (a.s.) asâsı, değneği.

Âzâ-yı İbrahim: Hz. İbrahim’in (a.s.) uzuvları, organları.

Emir tahtında: Emir

altında.

Emre imtisâl etmek:

Emre uymak.

Nâzenin: Narin, nazlı.

Şak etmek: Yarmak, ortadan ayırmak.

Madem her şey mânen “*Bismillâh*” der. Allah nâmına, Allah’ın nimetlerini getirip bizlere veriyorlar. Biz dahi “*Bismillâh*” demeliyiz. Allah nâmına vermeliyiz, Allah nâmına almalıyız. Öyle ise, Allah nâmına vermeyen gafil insanlardan almamalıyız.¹

Sual: Tablacı hükmünde olan insanlara bir fiyat veriyoruz. Acaba asıl mal sahibi olan Allah, ne fiyat istiyor?

---

¹ Bkz.: “Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin!” (En’âm sûresi, 6/121); “Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah’a da, âhirete de inanmadığı hâlde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin.” (Bakara sûresi, 2/264)

Elcevap: Evet, o Mün'im-i Hakikî, bizden o kıymettar nimetlere, mallara bedel istediği fiyat ise; üç şeydir:

Biri zikir, biri şükür, biri fikirdir. Başta “*Bismillâh*” zikirdir. Âhirde “*Elhamdü lillâh*” şükürdür. Ortada, “Bu kıymettar harika-yı sanat olan nimetler; Ehad-i Samed’in mucize-i kudreti ve hediye-i rahmeti olduğunu düşünmek ve derk etmek” fikirdir.

Bir padişahın kıymettar bir hediyesini sana getiren bir miskin adamın ayağını

Âhir: Son.

Derk etmek: Anlamak.

Ehad-i Samed: Tek olan ve her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde kendisi hiçbir şeye ihtiyaç duymayan Allah (c.c.).

Harika-yı sanat: Sanat

harikası.

Hediye-i rahmeti: Merhametinin eseri olan hediye.

Mucize-i kudreti: Kudretinin eseri olan mucize.

Mün'im: Nimet veren.

Zikir: (Allah'ı) anmak.

öpüp, hediye sahibini tanımamak ne derece belâhet ise, öyle de; zâhirî mün'imleri medih ve muhabbet edip, Mün'im-i Hakikî'yi unutmak ondan bin derece daha belâhettir.

Ey nefis! Böyle ebleh olmamak istersen; Allah nâmına ver.. Allah nâmına al.. Allah nâmına başla.. Allah nâmına işle..¹ vesselâm.

---

¹ Bu tür fiilleri Allah için yapanın, kâmil imanı elde edeceğine dair bkz.: Tirmizî, *sünnet* 15; Ebû Dâvûd, *kıyâmet* 60; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/438, 440.

Belâhet: Ahmaklık.
Ebleh: Ahmak.

Zâhirî: Görünürdeki,
görünen.

İkinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ¹

İmanda ne kadar büyük bir saadet ve nimet ve ne kadar büyük bir lezzet ve rahat bulunduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki adam; hem keyif, hem ticaret için seyahate giderler. Biri hodbîn, tâlihsiz, bir tarafa; diğeri, hudâbîn, bahtiyar, diğeri tarafa sülûk eder, giderler.

---

¹ “O müttakiler ki görünmeyen âleme inanırlar.”
(Bakara sûresi, 2/3)

Hodbîn: Yalnız kendini gören, kendini düşünen, bencil, kibirli.

Hudâbîn: Hakkı ve hakikati görüp gözetken,

Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan.

Sülûk etmek: Yol tutup gitmek.

Temsilî: Sembolik.

Hodbîn adam, hem hodgâm, hem hodendîş, hem bedbin olduğundan, bedbinlik cezası olarak nazarında pek fena bir memlekete düşer. Bakar ki; her yerde âciz bîcâreler, zorba müthiş adamların ellerinden ve tahribatlarından vâveylâ ediyorlar. Bütün gezdiği yerlerde böyle hazîn, elîm bir hâli görür. Bütün memleket bir matemhâne-i umumî şeklini almış. Kendisi, şu elîm ve muzlim hâleti hissetmemek için sarhoşluktan başka çare bulamaz. Çünkü herkes ona düşman ve ecnebi görünüyor. Ve ortalıkta dahi, müthiş cenazeleri ve me'yûsâne ağlayan yetimleri görür. Vicdanı, azap içinde kalır.

Bedbîn: Kötümser, fena gören.

Ecnebi: Yabancı.

Hâlet: Hâl, durum.

Hodendîş: Yalnızca kendini düşünen, kendi için endişelenen.

Hodgâm: Yalnızca kendi

keyfini düşünen.

Matemhane-i umumî:

Genel yas evi.

Me'yûsâne: Ümitsizce.

Muzlim: Karanlık.

Vâveylâ etmek: Feryat etmek.

Diğeri; hudâbîn, hudâ-perest ve hakendîş, güzel ahlâklı idi ki; nazarında pek güzel bir memlekete düştü. İşte bu iyi adam, girdiği memlekette bir umumi şenlik görüyor. Her tarafta bir sürûr, bir şeh-râyîn, bir cezbe ve neşe içinde zikirhâne-ler... Herkes ona dost ve akraba görü-nür. Bütün memlekette yaşasınlar ve te-şekkürler ile bir terhisât-ı umumiye şenli-ği görüyor. Hem tekbir ve tehlil ile mes-rûrâne ahz-ı asker için bir davul, bir mû-sikî sesi işitiyor. Evvelki bedbahtın, hem

Ahz-ı asker: Asker alımı.

Cezbe: Ruhî coşkunluk, Allah aşkıyla kendinden geçme.

Hakendîş: Hak düşünce-sine sahip, hak düşünen.

Hudâ-perest: Allah'a ibadet eden.

Mesrûrâne: Sevinçli bir şekilde.

Sürûr: Sevinç, mutluluk.

Şehrâyin: Şenlik, eğlen-ce.

Tehlil: "Lâ ilâhe illâllah" deme.

Terhisât-ı umumiye: Genel terhis.

Zikirhâne: Allah'ın anıl-dığı yer.

kendi hem umum halkın elemi ile müteellim olmasına bedel; şu bahtiyar, hem kendi hem umum halkın sürûru ile mesrur ve müferrah olur. Hem güzelce bir ticaret eline geçer, Allah'a şükreder.

Sonra döner, öteki adama rast gelir, hâlini anlar. Ona der: “Yahu sen divâne olmuşsun. Bâtınındaki çirkinlikler, zâhirine aksetmiş olmalı ki; gülmeyi ağlamak, terhisâtı soymak ve talan etmek tevehhüm etmişsin. Aklını başına al, kalbini temizle. Tâ, şu musibetli perde senin nazarından kalksın. Hakikati görebilesin. Zira nihayet derecede âdil, merhametkâr,

Bâtın: İç, görünmeyen.

Divâne: Deli, budala.

Mesrur: Mutlu, sevinçli.

Müferrah: Feraha ermiş, rahat.

Müteellim: Acı çeken,

elem hisseden.

Tevehhüm etmek: Kurntuya ve evhama kapılma. Meseleyi kafasında büyütme veya farklı algılama.

raiyet-perver, muktedir, intizam-perver, müşfik bir melikin memleketi, hem bu derece göz önünde âsâr-ı terakkiyât ve kemâlât gösteren bir memleket, senin vehminin gösterdiği surette olamaz.”

Sonra o bedbahtın aklı başına gelir; nedamet eder. “Evet, ben işretten divâne olmuşum. Allah senden razı olsun ki, cehennemî bir hâletten beni kurtardın.” der.

Ey nefsim! Bil ki; evvelki adam kâfir-dir veya fâsık, gafildir. Şu dünya onun

Âsâr-ı terakkiyat ve kemâlât: Terakki ve mükemmellik belirtileri, eserleri.

Fâsık: Büyük ve küçük günahları işlemeyi âdet edinen.

İntizam-perver: İntizama düşkün, düzeni seven.

İşret: İçki içme, içkili âlem.

Melik: Hükümdar.

Muktedir: İktidarlı, güç-kudret sahibi.

Müşfik: Şefkatli, merhametli.

Nedamet etmek: Pişman olmak.

Raiyet-perver: Tebaasına, halkına iyi bakan.

Vehim: Kuruntu, yersiz korku, şüphe.

nazarında bir mâtemhâne-i umumiyedir. Bütün zîhayat, firâk ve zevâl sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvan ve insan ise, ecel pençesiyle parçalanan kimsesiz başıbozuklardır. Dağlar ve denizler gibi büyük mevcudât; ruhsuz, müthiş cenazeler hükümdededirler. Daha bunun gibi çok elîm, ezici, dehşetli evham, küfründen ve dalâletinden neş'et edip, onu mânen tâzip eder.

Diğer adam ise mümindir. Cenâb-ı Hâlık'ı tanır, tasdik eder. Onun nazarında şu dünya bir zikirhâne-i Rahmân, bir

---

Dalâlet: Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Firâk: Ayrılık.

Mevcudat: Varlıklar.

Neş'et etmek: Meydana gelme, ileri gelme.

Tâzip etmek: Azap vermek.

Zevâl: Göçüp gitmek.

Zîhayat: Canlı (lar).

Zikirhâne-i Rahmân:

Rahmân olan Allah'ın

zikredildiği yer.

tâlimgâh-ı beşer ve hayvan ve bir meydan-ı imtihan-ı ins ü cândır. Bütün vefiyât-ı hayvaniye ve insaniye ise terhisattır.

Vazife-i hayatını bitirenler bu dâr-ı fâniden, mânen mesrûrâne, dağdağasız diğer bir âleme giderler. Tâ, yeni vazifedârlara yer açılsın, gelip çalışsınlar.

Bütün tevellüdât-ı hayvaniye ve insaniye ise, ahz-ı askere, silâh altına, vazife başına gelmektir. Bütün zîhayat birer

Dağdağa: Gürültü, patırtı, beyhude telâş.

Dâr-ı fâni: Fâni, geçici diyar.

Meydan-ı imtihan-ı ins ü cân: İnsanlar ve cinlerin imtihan meydanı.

Talimgâh-ı beşer ve hayvan: İnsan ve hayvanların talim ve eğitim

yaptıkları yer.

Tevellüdât-ı hayvaniye ve insaniye: İnsan ve hayvanların doğumları.

Vazifedar: Vazifeli, görevli.

Vazife-i hayat: Hayat vazifesi.

Vefiyât-ı hayvaniye ve insaniye: İnsan ve hayvanların ölümleri.

muvazzaf mesrur asker, birer müstakîm memnun memurlardır. Bütün sadâlar ise, ya vazife başlamasındaki zikir ve tesbih ve paydostan gelen şükür ve tefrîh veya işle-mek neşesinden neş'et eden nağamâttir. Bütün mevcudât, o müminin nazarında, Seyyid-i Kerîm'inin ve Mâlik-i Rahîm'inin birer mûnis hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin kitabıdır. Daha bunun gibi pek çok latîf, ulvî ve lezîz, tatlı hakikatler, imanından tecelli eder, tezahür eder.

Latîf: Hoş, güzel, nazik.

Mâlik-i Rahîm'i: Merhameti pek engin Sahibi.

Mûnis: Cana yakın, sevimli, yadırganmayan.

Muvazzaf: Vazifeli, görevli.

Müstakim: Doğru, namuslu.

Nağamât: Nağmeler, sesler.

Seyyid-i Kerim'i: Asil, cömert Efendisi.

Tecelli etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.

Tefrih: Ferahlama, ferahlatma.

Tezahür etmek: Meydana çıkma, belirme, gözükme.

Ulvî: Yüksek, yüce.

Demek, iman bir mânevî tûbâ-yı cennet¹ çekirdeğini taşıyor. Küfür ise mânevî bir zakkum-u cehennem² tohumunu saklıyor.

Demek selâmet ve emniyet, yalnız İslâmiyet'te ve imandadır. Öyle ise, biz daima: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَىٰ دِيْنِ الْاِسْلَامِ وَكَمَالِ الْاِيْمَانِ³ demeliyiz..

¹ Tûbâ'nın, cennetteki bir ağaç olduğuna dair bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/183; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 16/429, 430; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 17/127, 128.

² Zakkum ağacı için bkz.: İsrâ sûresi, 17/60; Sâffât sûresi, 37/62-65; Duhân sûresi, 44/43-44; Vâkıa sûresi, 56/ 51-53; Buhârî, *menâkıbü'l-ensâr* 42, *kader* 10; Tirmizî, *tefsîru sûre (17)* 4.

³ Bize ihsan ettiği İslâm dini ve tam, yüksek iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun.

Tûbâ-yı cennet: Cennette bulunan saadet ağacı.

Zakkum-u cehennem: Cehennemde bulunan bir ağaç.

Üçüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا¹

İbadet, ne büyük bir ticaret ve saadet; *fısk ve sefâhet*, ne büyük bir hasâret ve helâket olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki asker, uzak bir şehire gitmek için emir alıyorlar. Beraber giderler, tâ yol ikileşir. Bir adam orada bulunur.

---

¹ “Ey insanlar! (Hem Sizi hem de sizden önceki insanları yaratan) Rabbinize ibadet ediniz.” (Bakara sûresi, 2/21)

Fısk: Allah’ın emirlerinden çıkma.

Hasâret: Zarar, ziyan.

Helâket: Mahvolma, perişan olma.

Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

Temsilî: Sembolik.

Onlara der: “Şu sağdaki yol, hiç zararı olmamakla beraber, onda giden yolculardan ondan dokuzu büyük kâr ve rahat görür. Soldaki yol ise, menfaati olmamakla beraber, on yolcusundan dokuzu zarar görür. Hem ikisi, kısa ve uzunlukta birdirler. Yalnız bir fark var ki; intizamsız, hükûmetsiz olan sol yolun yolcusu çantasız, silâhsız gider. Zâhirî bir hiffet, yalancı bir rahatlık görür. İntizam-ı askerî altındaki sağ yolun yolcusu ise, mugaddî hülâsalardan dolu dört okkalık bir çanta ve her adüvvü alt ve mağlûp edecek iki kıyyelik bir mükemmel mîrî silâhı taşımaya mecburdur.”

Adüv: Düşman.

Hiffet: Hafiflik.

Hülâsa: Öz.

İntizam-ı askerî: Askerî düzen.

Kıyye: Okka.

Mîrî: Devlet hazinesine ait.

Mugaddî: Gıdalı, besleyici.

Okka: Eskiden kullanılan, 1,2828 kg. ağırlığında bir tartı birimi.

Zâhirî: Görünürdeki, görünen.

O iki asker, o muarraf adamın sözünü dinledikten sonra, şu bahtiyar nefer sağa gider. Bir batman ağırlığı omuzuna ve beline yükler. Fakat kalbi ve ruhu binler batman minnetlerden ve korkulardan kurtulur.

Öteki bedbaht nefer ise askerliği bırakır. Nizama tâbi olmak istemez. Sola gider. Cismi, bir batman ağırlıktan kurtulur. Fakat kalbi, binler batman minnetler altında ve ruhu, hadsiz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci, hem her şeyden, her hâdiseden titrer bir surette gider. Tâ mahall-i maksuda yetişir. Orada âsî ve kaçak cezasını görür.

Batman: Yaklaşık 8 kilogram bir ağırlık ölçüsü.

Mahall-i maksud: Gidilmek istenen, hedeflenen yer.

Minnet: Kendisine yapı-

lan bir iyiliğe karşı kişinin kendini borçlu hissetmesi (ve) iyilik yapanın bu iyiliğini başa kakması.

Muarraf: Tarif eden.

Askerlik nizamını seven, çanta ve silâhını muhafaza eden ve sağa giden nefer ise; kimseden minnet almayarak, kimseden havf etmeyerek, rahat-ı kalb ve vicdan ile gider. Tâ o matlup şehire yetişir. Orada, vazifesini güzelce yapan bir nâmuslu askere münasip bir mükâfat görür.

İşte ey nefis-i serkeş!

Bil ki: O iki yolcu, biri; mutî-i kanun-u ilâhî, birisi de; âsî ve hevâya tâbi insanlardır. O yol ise, hayat yoludur ki; âlem-i ervâhtan gelip kabirden geçer, âhirete gider. O çanta ve silâh ise, ibadet ve takvâdır.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.

Havf etmek: Korkmak.

Hevâya tâbi: Arzularına uyan, nefesine düşkün.

Matlup: Hedeflenen.

Mutî-i kanun-u ilâhî:

Allah'ın (c.c.) kanunlarına itaat eden, uyan.

Nefs-i serkeş: Dikbaşlı, itaatsiz nefis.

Takvâ: Cenab-ı Hakk'ın yasaklarından kaçınıp emirlerini yerine getirmek.

İbadetin çendan zâhirî bir ağırlığı var. Fakat, mânâsında öyle bir rahatlık ve hafiflik var ki, tarif edilmez. Çünkü; âbid, namazında der: **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**¹ Yani; “Hâlık ve Rezzâk, O’ndan başka yoktur! Zarar ve menfaat, O’nun elindedir.² O hem Hakîm’dir; abes iş yapmaz. Hem Rahîm’dir; ihsanı, merhameti çoktur.” diye itikat ettiğinden, her şeyde bir

¹ “Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Müslim, *salât* 60; Tirmizî, *salât* 216; Ebû Dâvûd, *salât* 178; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/292)

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/102; Âl-i İmran sûresi, 3/26; A’râf sûresi, 7/188; Fetih sûresi, 48/11; Mücadele sûresi, 58/10; Ayrıca bkz.: Tirmizî, *kader* 10; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/441.

Abes: Boş, mânâsız iş.

Âbid: İbadet eden.

Çendan: Gerçi.

Hakîm: Her işini hikmetli yapan Allah (c.c.).

Hâlık: Yaratıcı.

İtikat etmek: İnanmak.

Rahîm: Merhameti çok engin olan Allah (c.c.).

Rezzak: Rızkı veren Allah (c.c.).

hazine-i rahmet kapısını bulur, dua ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin emrine musahhar görür. Rabbisine iltica eder. Tevekkül ile istinad edip, her musibete karşı tahassun eder. İmanı, ona bir emniyet-i tâmme verir.

Evet, her hakikî hasenât gibi cesaretin dahi menbaı imandır,¹ ubûdiyettir. Her seyyiât gibi cebânetin dahi menbaı dalâlettir!²

¹ Bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/173.

² Bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/151; Enfâl sûresi, 8/12.

Cebânet: Korkaklık.

Emniyet-i tâmme: Tam bir güven hissi.

Hasenât: İyi, güzel, hayırlı iş.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

İstinad etmek: Dayan-

mak, arkasını vermek.

Menba: Kaynak.

Musahhar: Boyun eğmiş, itaat etmiş.

Seyyiât: Kötülük, kaba-hat, kötü haslet.

Tahassun etmek: Sığınmak.

Evet, tam münevverü'l-kalb bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimaldir ki onu korkutmaz. Belki harika bir kudret-i samedâniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat, meşhur bir münevverü'l-akıl denilen kalbsiz bir fâsık feylesof ise; gökte bir kuyruklu yıldızı görse, yerde titrer. “Acaba bu serseri yıldız arzımıza çarpmasın mı?” der, evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan koca Amerika titredi. Çokları gece vakti hânelerini terk ettiler.)

Evet, insan nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu hâlde, sermayesi hiç hükmünde...

Arz: Yeryüzü, dünya.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Fâsık: Allah'ın emirlerinin dışına çıkan.

Feylesof: Filozof, felsefe ile uğraşan.

Kudret-i samedâniye:

Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Münevverü'l-akıl: Aklı aydın, aklen aydınlanmış.

Münevverü'l-kalb: Kalbi aydın, kalben aydınlanmış.

Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu hâlde, iktidarı hiç hükmünde bir şey... Âdeta sermaye ve iktidarının dâiresi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemeleri ve belâları ise; dâiresi, gözü, hayâli nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir.

İşte bu derece âciz ve zayıf, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere¹ ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder.

¹ Bkz.: Fâtır sûresi, 35/15.

Âciz: Gücü bir şeye yetmeyen.

Azîm: Büyük.

Derk etmek: Anlamak.

İktidar: Güç, kudret.

Ruh-u beşer: İnsan

ruhu.

Teslim: Allah'ın emrine boyun eğme.

Tevhid: Allah'ın bir ve tek olduğuna inanma ve bunu ilân etme.

Malûmdur ki; zararsız yol, zararlı yola –velev on ihtimâlden bir ihtimâl ile olsa– tercih edilir. Hâlbuki meselemiz olan ubû-diyet yolu, zararsız olmakla beraber, ondan dokuz ihtimâl ile bir saadet-i ebediye hazinesi vardır. Fısk ve sefâhet yolu ise –hatta fâsıkın itirafıyla dahi– menfaatsiz olduğu hâlde, ondan dokuz ihtimâl ile şekâvet-i ebediye helâketi bulunduğu, icmâ ve tevâtür derecesinde, hadsiz ehl-i ihtisasın ve müşâhedenin şehâdetiyle sabittir

---

Ehl-i ihtisas ve müşâhede: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hisseden Allah dostları.
İcmâ: Bir devirdeki bütün âlimlerin bir mesele üzerinde aynı şekilde görüş bildirmeleri, ittifak etmeleri.

Saadet-i ebediye: Ebedî

mutluluk, âhiret saadeti.

Şekâvet-i ebediye: Sonsuza kadar bedbaht olma, âhirette Allah'ın rahmetinden mahrum olma.

Tevâtür: Yalanda birleşmeleri mümkün olmayan pek çok insanın aynı şeyi haber vermeleri.

ve ehl-i zevkin ve keşfin ihbarâtıyla muhakkaktır.

Elhâsıl: Âhîret gibi dünya saadeti dahi, ibadette ve Allah'a asker olmaktadır. Öyle ise, biz daima **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى**¹ **الطَّاعَةِ وَالتَّوْفِيقِ** demeliyiz ve Müslüman olduğumuza şükretmeliyiz.

---

¹ Bize yardımını ve kendisine itaat etmeyi nasip eden Rabbimize hamd olsun.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadararak bilen ve kalb gözü açık olan Allah dostları.

İhbarât: Haberler, bildirmeler.

Dördüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ¹

Namaz, ne kadar kıymetli ve mühim, hem ne kadar ucuz ve az bir masraf ile kazanılır; hem namazsız adam, ne kadar divâne ve zararlı olduğunu, iki kere iki dört eder derecesinde kat'î anlamak istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, gör:

Bir zaman bir büyük hâkim, iki hizmetkârını her birisine yirmi dört altın verip iki ay uzaklıkta has ve güzel bir çiftliğine

---

¹ “Namaz, dinin direğidir.” (el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 3/135, 136; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 3/39; ed-Deylemî, *el-Müsned* 2/404)

ikamet etmek için gönderiyor. Ve onlara emreder ki: “Şu para ile yol ve bilet masrafı yapınız. Hem oradaki meskeninize lâzım bazı şeyleri mübâyaa ediniz. Bir günlük mesafede bir istasyon vardır. Hem araba, hem gemi, hem şimendifer, hem tayyâre bulunur. Sermayeye göre binilir.”

İki hizmetkâr; ders aldıktan sonra giderler. Birisi bahtiyar idi ki, istasyona kadar bir parça para masraf eder. Fakat o masraf içinde, efendisinin hoşuna gidecek öyle güzel bir ticaret elde eder ki, sermayesi birden bine çıkar.

Öteki hizmetkâr; bedbaht, serseri olduğundan istasyona kadar yirmi üç altını sarf eder. Kumara-mumara verip zâyî

Mesken: Oturulan, ikamet edilen yer.

almak.

Şimendifer: Tren.

Mübâyaa etmek: Satın

eder. Bir tek altını kalır. Arkadaşı ona der: “Yahu, şu liranı bir bilete ver. Tâ bu uzun yolda yayan ve aç kalmayasın. Hem bizim efendimiz kerîmdir; belki merhamet eder, ettiğin kusuru affeder. Seni de tayyâreye bindirirler. Bir günde mahall-i ikametimize gideriz. Yoksa, iki aylık bir çölde aç, yayan, yalnız gitmeye mecbur olursun.”

Acaba şu adam inat edip, o tek lirasını bir define anahtarı hükmünde olan bir bilete vermeyip, muvakkat bir lezzet için sefâhete sarf etse; gayet akılsız, zararlı, bedbaht olduğunu, en akılsız adam dahi anlamaz mı?

İşte ey namazsız adam! Ve ey namazdan hoşlanmayan nefsim!

Kerîm: Güzel huylu, asil, cömert.

Mahall-i ikamet: İkamet edilen, oturulan yer.

Muvakkat: Geçici.

Sefahet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

O hâkim ise; Rabbimiz, Hâlık'ımızdır. O iki hizmetkâr yolcu ise; biri mütedeyyin, namazını şevk ile kılar. Diğeri gafil, namazsız insanlardır. O yirmi dört altın ise yirmi dört saat her gündeki ömürdür. O has çiftlik ise cennettir. O istasyon ise kabirdir. O seyahat ise kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğudur; amele göre, takvâ kuvvetine göre, o uzun yolu mütefâvit derecede kat'ederler. Bir kısım ehl-i takvâ berk gibi, bin senelik yolu bir günde keser. Bir kısmı da hayâl gibi, elli bin senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder. Kur'ân-ı Azîmüşşân şu hakikate iki âyetiyle

Amel: İşlenen fiiller.

Berk: Şimşek.

Beşer: İnsan.

Ehl-i takvâ: Takvâlı insanlar, haramlardan sakınan kimseler.

Hâlık: Yaradan.

Mütedeyyin: Dindar, dine bağlı.

Mütefâvit: Birbirinden farklı, çeşitli.

Takvâ: Cenâb-ı Hakk'ın yasaklarından kaçınıp emirlerini yerine getirmek.

işaret eder.¹ O bilet ise namazdır. Bir tek saat, beş vakit namaza abdestle kâfi gelir.

Acaba, yirmi üç saatini şu kısacık hayat-ı dünyeviye sarf eden ve o uzun hayat-ı ebediyeye bir tek saatini sarf etmeyen; ne kadar zarar eder, ne kadar nefsi-ne zulmeder, ne kadar hilâf-ı akıl hareket eder! Zira, bin adamın iştirak ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermek akıl kabul ederse –hâlbuki kazanç ihtimâli binde birdir– sonra yirmi dörtten bir malını, yüzde doksan dokuz ihtimâl ile kazancı

---

¹ Bkz.: “Gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O’na yükselir.” (Secde sûresi, 32/5); “Melekler ve Ruh, O’nun Arş’ına; miktarı elli bin sene olan bir günde yükselirler.” (Meâric sûresi, 70/4)

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayat, âhiret hayatı.

Hayat-ı ebediye: Ebedî aklı ters.

musaddak bir hazine-i ebediyeye vermek; ne kadar hilâf-ı akıl ve hikmet hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü, kendini âkil zanneden adam anlamaz mı?

Hâlbuki namazda ruhun, kalbin, aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir.

Hem namaz kılanın diğer mübah dünyevî amelleri, güzel bir niyet ile ibadet hükmünü alır. Bu surette bütün sermaye-i ömrünü âhirete mâl edebilir. Fâni ömrünü bir cihette ibkâ eder.

Âkil: Akıllı.

Hazine-i ebediye: Ebedî hazine.

İbkâ etmek: Ebedîleş-tirmek.

Musaddak: Doğruluğu tasdik edilmiş, kesin olan.

Mübah: İşlenmesi günah veya sevap olmayan işler.

Sermaye-i ömür: Ömür sermayesi.

Beşinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ¹

Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek,² ne derece hakikî bir vazife-i insaniye ve ne kadar fitrî, münasip bir netice-i hilkat-i beşeriye olduğunu görmek istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Seferberlikte bir taburda, biri muallem

---

¹ “Allah fenâlıktan korunanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir.” (Nahl sûresi, 16/128)

² Bkz.: Nisâ sûresi, 4/31; Şûrâ sûresi, 42/37; Necm sûresi, 53/32.

Fitri: Tabîi, insanın fitratına uygun.

Muallem: Eğitim görmüş, eğitilmiş.

Netice-i hilkat-i beşeriye:

İnsanlığın yaratılışının neticesi, gayesi.

Temsilî: Sembolik.

Vazife-i insaniye: İnsanlık görevi.

vazife-perver; diğeri acemi nefis-perver iki asker beraber bulunuyordu. Vazife-perver nefer, tâlime ve cihada dikkat eder, erzak ve tâyinâtını hiç düşünmezdi. Çünkü anlamış ki; onu beslemek ve cihâzâtını vermek, hasta olsa tedavi etmek, hatta inde'l-hâce lokmayı ağzına koymaya kadar devletin vazifesidir. Ve onun asıl vazifesi tâlim ve cihaddır. Fakat bazı erzak ve cihâzât işlerinde işler. Kazan kaynatır, karavanayı yıkar, getirir. Ona sorulsa: “Ne yapıyorsun?” “Devletin angaryasını çekiyorum.” der. Demiyor: “Nafakam için çalışıyorum.”

Diğeri şikem-perver ve acemi nefer ise,

Angaryasını çekmek:
Ücretsiz iş görmek.

Cihâzât: Cihazlar, âlât ü edevat.

İnde'l-hâce: İhtiyaç anında.

Nefis-perver: Nefsini, kendini seven.

Şikem-perver: Obur, midesine düşkün.

Vazife-perver: Vazifesini seven, vazife düşküni.

tâlîme ve harbe dikkat etmezdi. “O devlet işidir. Bana ne!” derdi. Daim nafakasını düşünüp onun peşinde dolaşır, taburu terk eder, çarşıya gider, alışveriş ederdi.

Bir gün muallem arkadaşı ona dedi: “Birâder, asıl vazifen tâlim ve muharebedir. Sen onun için buraya getirilmişsin. Padişaha itimat et. O seni aç bırakmaz. O, onun vazifesidir. Hem sen âciz ve fakirsin, her yerde kendini beslettiremezsin. Hem mücâhede ve seferberlik zamanıdır. Hem sana ‘âsidir’ der, ceza verirler. Evet, iki vazife peşimizde görünüyor. Biri; padişahın vazifesidir. Bazen biz onun angaryasını çekeriz ki, bizi beslemektir. Diğeri, bizim vazifemizdir. Padişah bize teshilât ile yardım eder ki, tâlim ve harptir.”

Mücâhede: Cihad, savaş.

Talim: Eğitim, idman.

Teshilât: Zorlukları kaldırma, kolaylaştırma.

Acaba o serseri nefer, o mücâhid mu-
alleme kulak vermezse ne kadar tehlikede
kalır, anlarsın!

İşte ey tembел nefsim! O dalgalı mey-
dan-ı harb, bu dağdağalı dünya hayatıdır.
O taburlara taksim edilen ordu ise, cemi-
yet-i beşeriyedir. Ve o tabur ise, şu asrın
cemaat-i İslâmiye'sidir. O iki nefer ise; bi-
ri, ferâiz-i diniyesini bilen ve işleyen ve
kebâiri terk ve günahları işlememek için,
nefis ve şeytanla mücâhede eden müttakî

Cemiyet-i beşeriye: İn-
san topluluğu.

Cemaat-i İslâmiye: İs-
lâm topluluğu.

Dağdağa: Gürültü, patır-
tı, telâş.

Ferâiz-i diniye: Dinî açı-
dan kişinin üzerine dü-
şen sorumluluklar, farz-
lar.

Kebâir: Büyük günahlar.

Meydan-ı harb: Savaş
alanı.

Mücâhid: Cihad eden,
savaşçı.

Müttakî: Takvâ sahibi,
Cenâb-ı Hakk'ın yasakla-
rından uzak durup emir-
lerini yerine getiren.

Müslüman'dır. Diğeri, Rezzâk-ı Hakiki'yi itham etmek derecesinde derd-i maîşete dalıp, ferâizi terk eden ve maîşet yolunda rast gele günahları işleyen fâsık-ı hâsirdir. Ve o talim ve talimat ise başta namaz, ibadettir. Ve o harb ise, nefis ve hevâ, cin ve ins şeytanlarına karşı mücâhede edip, günahlardan ve ahlâk-ı rezîleden, kalb ve ruhunu helâket-i ebediyeden kurtarmaktır. Ve o iki vazife ise birisi, hayatı verip beslemektir. Diğeri, hayatı verene ve besleyene perestiş edip yalvarmaktır. O'na tevekkül edip emniyet etmektir.

Ahlâk-ı rezile: Kötü huy ve davranışlar.

Derd-i maîşet: Geçim derdi.

Fâsık-ı hâsir: Allah'ın emirlerinin dışına çıktığı için zararda olan.

Helâket-i ebediye: Ebedî olarak mahvolma.

Hevâ: Arzular, nefsin istekleri.

İns: İnsanlar.

İttilham etmek: Suçlamak.

Perestiş etme: İbadet etme, kullukta bulunma.

Rezzâk-ı Hakikî: Asıl rızık veren Allah (c.c.).

Evet, en parlak bir mucize-i sanat-ı same-dâniye ve bir harika-yı hikmet-i rabbâ-niye olan hayatı kim vermiş, yapmış ise, rızıkla o hayatı besleyen ve idâme eden de O'dur.¹ O'ndan başka olmaz! Delil mi istersin? En zayıf, en aptal hayvan, en iyi beslenir, meyve kurtları ve balıklar gibi.. hem en âciz, en nâzik mahlûk, en iyi rızkı o yer, çocuklar ve yavrular gibi.

Evet, vâsita-yı rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyâr ile olmadığını; belki, acz ve zaaf ile

¹ Bkz.: Yûnus sûresi, 10/31; Hûd sûresi, 11/6.

Acz: Gücsüzlük, gücü yetmeme.

Harika-yı hikmet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın hikmetinin ortaya koyduğu harikulade şey.

İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İhtiyar: Tercih, seçim.

İktidar: Güç-kudret

sahibi olma.

Mucize-i sanat-ı same-dâniye: Cenâb-ı Hakk'ın sanat mucizesi.

Vasita-yı rızk-ı helâl: Helâl rızık kazanma yolu, vasıtası.

Zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik.

olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları muvâzene etmek kâfidir.

Demek derd-i maîşet için namazını terk eden,¹ o nefere benzer ki; tâlimi ve siperini bırakıp çarşıda dilencilik eder. Fakat, namazını kıldıktan sonra Cenâb-ı Rezzâk-ı Kerîm'in matbaha-yı rahmetinden tâyinâtını aramak, başkalara bâr olmamak için kendisi bizzat gitmek güzeldir, mertliktir; o dahi bir ibadettir.

Hem insan ibadet için halk olunduğunu,²

---

¹ Bkz.: Tâhâ sûresi, 20/132.

² Bkz.: Zâriyât sûresi, 51/56.

Bâr: Yük.

Cenâb-ı Rezzâk-ı Kerim: Bütün varlıkların rızıklarını veren cömert, yüce Allah (c.c.).

Halk olunmak: Yarattıl-

mak.

Matbaha-yı rahmet:

Cenâb-ı Hakk'ın rahmet mutfağı.

Muvâzene etmek: Karşılaştırmak, kıyaslamak.

fıtratı ve cihâzât-ı mâneviyesi gösteriyor. Zira, hayat-ı dünyeviyesine lâzım olan amel ve iktidar cihetinde en ednâ bir serçe kuşuna yetişmez. Fakat, hayat-ı mâneviye ve uhreviyesine lâzım olan ilim ve iftikar ile tazarrû ve ibadet cihetinde hayvanâtın sultanı ve kumandanı hükmündedir.

Demek ey nefsim! Eğer hayat-ı dünyeviye-yi gaye-i maksad yapsan ve ona dâim çalışsan, en ednâ bir serçe kuşunun bir neferi hükmünde olursun. Eğer hayat-ı uhreviye-yi gaye-i maksad yapsan ve şu hayatı dahi ona vesile ve mezraa

Amel: İşlenen fiiller.

Cihâzât-ı mâneviye: Mânevî donanımlar.

Ednâ: En küçük, en aşağı.

Gaye-i maksad: En büyük hedef, amaç.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı mâneviye ve uhreviye: Mânevî hayat ve âhîret hayatı.

İftikar: İhtiyacını açığa vurmak, fakrını itiraf etmek.

Mezraa: Tarla, kazanç yeri.

Tazarrû: Yalvarma.

etsen¹ ve ona göre çalışsan, o vakit hayvanâtın büyük bir kumandanı hükmünde ve şu dünyada Cenâb-ı Hakk'ın nazlı ve niyazdar bir abdi, mükerrem ve muhterem bir misafiri olursun.

İşte sana iki yol.² İsteddiğini intihâb edebilirsin. Hidâyet ve tevfiği Erhamür-râhimîn'den iste...

---

¹ “Dünya, âhiretin tarlasıdır.” mânâsındaki hadis için bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/19; es-Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene* s.497; Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.205.

² Bkz.: “Şükür” ya da “küfür” yolu (Dehr sûresi, 76/3); “iki yol (hayır ve şer yolu)” (Beled sûresi, 90/10); “kötülük” ya da “takvâ” yolu (Şems sûresi, 91/8); “en kolay yol” ya da “en güç yol” (Leyl sûresi, 92/5-10)

Abd: Kul.

Erhamür-râhimîn: En yüce merhamet sahibi Allah (c.c.).

İntihâb etmek: Seçmek.

Muhterem: Saygıdeğer, hürmet gösterilen.

Mükerrem: Saygı gösterilen, el üstünde tutulan.

Niyazdar: Niyazlı, rağbetli, ihtiyaç sahibi.

Tevfik: Yardım, başarılı kılma.

Altıncı Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ¹

Nefis ve malını Cenâb-ı Hakk'a satmak ve O'na abd olmak ve asker olmak; ne kadar kârlı bir ticaret, ne kadar şerefli bir rütbe olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciği dinle:

Bir zaman bir padişah, raiyetinden iki adama, her birisine emaneten birer çiftlik verir ki; içinde fabrika, makine, at, silâh gibi

---

¹ “Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.” (Tevbe sûresi, 9/111)

her şey var. Fakat fırtınalı bir muharebe zamanı olduğundan, hiçbir şey kararında kalmaz. Ya mahvolur veya tebeddül eder gider. Padişah, o iki nefere kemâl-i merhametinden bir yâver-i ekremini gönderdi. Gayet merhametkâr bir ferman ile onlara diyordu:

“Elinizde olan emanetimi bana satınız. Tâ sizin için muhafaza edeyim. Beyhûde zâyi olmasın. Hem muharebe bittikten sonra, size daha güzel bir surette iade edeceğim. Hem güya o emanet malınızdır, pek büyük bir fiyat size vereceğim. Hem, o makine ve fabrikadaki âletler, benim nâmımla ve benim tezgâhımda işlettirilecek.

Beyhude: Boşuna, boş kalmamak.
yere.

Kemâl-i merhamet: Kulsuz merhamet.
Yâver-i ekrem: Sultanın has adamı, şanlı-şerefli yardımcısı.

Tebeddül etmek: Değişmek, eski hâlinde
Zâyi olmak: Zıyan olmak, elden gitmek.

Hem fiyatı, hem ücretleri birden bine yükselecek. Bütün o kârı size vereceğim. Hem de siz âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masârifâtını tedârik edemezsiniz. Bütün masârifâtı ve levâzımâtı ben deruhte ederim. Bütün vâridâtı ve menfaati size vereceğim. Hem de terhisât zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte beş mertebe kâr içinde kâr!..

Eğer bana satmazsanız, zaten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindekini muhafaza edemiyor. Herkes gibi elinizden çıkacak. Hem beyhûde gidecek, hem o yüksek fiyattan mahrum kalacaksınız. Hem o nâzik, kıymettar âletler, mîzânlar istimâl edilecek

Deruhte etmek: Üzerine almak.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Levâzımât: Lâzım olan şeyler.

Masârifât: Giderler, harcamalar.

Terhisat: Askerlik görevini bitirenleri salıverme.

Vâridât: Gelirler.

şâhâne madenler ve işler bulmadığından, bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem emanette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece hasâret içinde hasâret!..

Hem de bana satmak ise, bana asker olup benim nâmımla tasarruf etmek demektir. Âdi bir esir ve başıbozuğa bedel, âli bir padişahın has, serbest bir yâver-i askeri olursunuz.”

Onlar, şu iltifâtı ve fermanı dinledikten sonra, o iki adamdan akli başında olanı dedi:

“Baş üstüne, ben maaliftihâr satarım.

Âli: Yüce.

Hasâret: Zarar.

Maaliftihar: İftiharla, memnuniyetle.

Tasarruf etmek: Sarf etmek, kullanmak.

Yâver-i asker: Emir subayı, yardımcı.

Hem bin teşekkür ederim.” Diğeri mağrur, nefsi firavunlaşmış, hodbîn, ayyaş, güya ebedî o çiftlikte kalacak gibi, dünya zelzele ve dağdağalarından haberi yok. Dedi:

“Yok, yok!.. Padişah kimdir? Ben mülkümü satmam, keyfimi bozmam!..”

Biraz zaman sonra birinci adam, öyle bir mertebeye çıktı ki, herkes hâline gıpta ederdi. Padişahın lutfuna mazhar olmuş, has sarayında saadetle yaşıyor. Diğeri, öyle bir hâle giriftar olmuş ki; hem herkes ona acıyor, hem de “Müstehak!” diyor. Çünkü; hatasının neticesi olarak, hem saadeti ve mülkü gitmiş, hem ceza ve azap çekiyor.

Dağdağa: Gürültü, patırtı, telâş.

Firavunlaşmak: Kibirlenmek, kendini herkesten yüksekte görmek.

Giriftar olmak: Tutulmak,

uğramak, düşmek.

Hodbîn: Yalnız kendini gören, kendini düşünen, bencil, kibirli.

Mağrur: Gururlu, kendini beğenmiş.

İşte ey nefs-i pürheves! Şu misalin dürbünü ile hakikatin yüzüne bak.

Amma o padişah ise; ezel-ebed Sul-tân'ı olan Rabb'in, Hâlık'ındır. Ve o çiftlikler, makineler, âletler, mizanlar ise; senin dâire-i hayatın içindeki mâmelekin ve o mâmelekin içindeki cisim, ruh ve kalbin ve onlar içindeki göz ve dil, akıl ve hayâl gibi zâhirî ve bâtınî hâsselerindir. Ve o yâver-i ekrem ise, Resûl-i Kerîm'dir. Ve o fermân-ı ahkem ise, Kur'ân-ı Hakîm'dir

---

Bâtınî: Görünmeyen.

Dâire-i hayat: Hayat da-iresi.

Ferman-ı ahkem: Sağ-lam esaslar içeren buyruk.

Hâlık: Yaradan.

Hâsse: Duyu.

Mâmelek: Sahip olunan şeyler.

Mizan: Terazi, ölçü, tartı, ölçek.

Nefs-i pürheves: Hevesleri çok olan nefis.

Resûl-i Kerîm: Yüce Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.).

Zâhirî: Görünürdeki, görünen.

ki; bahsinde bulunduğumuz ticaret-i azîmeyi şu âyetle ilân ediyor:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ¹

Ve o dalgalı muharebe meydanı ise, şu fırtınalı dünya yüzüdür ki; durmuyor, dönüyor, bozuluyor ve her insanın aklına şu fikri veriyor: “Madem her şey elimizden çıkacak, fâni olup kaybolacak; acaba bâkiye tebdil edip ibkâ etmek çaresi yok mu?” deyip düşünürken birden semâvî

¹ “Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.” (Tevbe sûresi, 9/111)

Bâki: Ebedî, sonsuz.

İbkâ etmek: Ebedîleştirmek.

Semâvî: Gökten, Allah katından gelen.

Tebdil etmek: Çevirmek, değiştirmek.

Ticaret-i azîme: Büyük ticaret.

sadâ-yı Kur'ân işitiliyor. Der: “Evet var. Hem beş mertebe kârlı bir surette, güzel ve rahat bir çâresi var.”

Sual: Nedir?

Elcevap: Emaneti sahib-i hakikîsine satmak. İşte o satışta beş derece kâr içinde kâr var.

Birinci Kâr: Fâni mal bekâ bulur. Çünkü Kayyûm-u Bâkî olan Zât-ı Zülcelâl'e verilen ve O'nun yolunda sarf edilen şu ömr-ü zâil, bâkîye inkılâp eder. Bâkî

Bekâ bulmak: Ebedîleşmek.

İnkılâp etmek: Dönüşmek.

Kayyûm-u Bâkî: Kendi Zâtı ile var olup, bütün varlıkları da yüce iradesi ve kudretiyle ayakta tutan, sonsuz ve ebedî

Cenâb-ı Hak.

Ömr-ü zâil: Geçici ömür.

Sadâ-yı Kur'ân: Kur'ân'ın sesi.

Sahib-i hakikî: Gerçek sahip.

Zât-ı Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Zât Allah (c.c.).

meyveler verir. O vakit ömür dakikaları; âdeta tohumlar, çekirdekler hükmünde zâhiren fenâ bulur, çürür. Fakat, âlem-i bekâda saadet çiçekleri açarlar ve sümbül lenirler. Ve âlem-i berzahta ziyâdâr, mûnis birer manzara olurlar.

İkinci Kâr: Cennet gibi bir fiyat veriyor.

Üçüncü Kâr: Her âzâ ve hâsselerin kıymeti, birden bine çıkar.

Meselâ akıl bir âlettir. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp, belki nefis hesabına çalıştırsan; öyle meş'um ve müz'îç ve

Âzâ: Uzuv, organ(lar).

Âlem-i bekâ: Sonsuzluk âlemi, âhiret.

Âlem-i berzah: Ruhların ölümden sonra gittikleri âlem.

Fenâ bulmak: Bitmek,

geçip gitmek.

Meş'um: Uğursuz.

Mûnis: Cana yakın, sevimli, yadırganmayan.

Müz'îç: Rahatsız edici.

Zâhiren: Görünüşte.

Ziyâdâr: Parlak, ışıklı.

muacciz bir âlet olur ki, geçmiş zamanın âlâm-ı hazînânesini ve gelecek zamanın ehvâl-i muhavvifânesini senin bu bîçâre başına yükletecek yümünsüz ve muzır bir âlet derekesine iner. İşte bunun içindir ki; fâsık adam, aklın iz'âc ve tâcizinden kurtulmak için, gâliben ya sarhoşluğa veya eğlenceye kaçır. Eğer Mâlik-i Hakikî'sine satılsa ve O'nun hesabına çalıştırsa; akıl öyle tılsımlı bir anahtar olur ki, şu kâinat-ta olan nihayetsiz rahmet hazinelerini ve

---

Âlâm-ı hazînâne: İnsanı üzen elemeler, acılar.

Dereke: Aşağı indiren basamak.

Ehvâl-i muhavvifâne: Korku veren hâller.

Fısk: Allah'ın emirlerinden çıkma.

Gâliben: Genellikle.

İz'âc: Rahatsız etme, can sıkma.

Mâlik-i Hakikî: Gerçek sahip.

Muacciz: Karşısındakini âciz bırakacak derecede sıkır, bıktırır.

Muzır: Zararlı, zarar veren.

Tâciz: Sıkıntı verme, rahatsız etme.

Yümünsüz: Bereketsiz, uğursuz.

hikmet definelerini açar. Ve bununla sahibini, saadet-i ebediyeye müheyyâ eden bir mürşid-i rabbânî derecesine çıkar.

♦ *Meselâ* göz bir hâssedir ki; ruh, bu âlemi o pencere ile seyreder. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan; geçici, devamsız bazı güzellikleri, manzaraları seyr ile şehvet ve heves-i nef-sâniyeye bir kavvad derekesinde bir hizmetkâr olur.

Eğer gözü, gözün Sâni-i Basîr'ine satsan ve O'nun hesabına ve izni dâiresinde çalıştırsan; o zaman şu göz, şu

Hâsse: Duyu, duyu organı.

Heves-i nefsanîye: Nefsin hevesleri.

Hikmet: İlâhî, doğru, yanılmayan bilgi.

Müheyya: Hazır, namzet.

Mürşid-i rabbânî: İnsanlara, dinî konularda doğru yolu gösteren.

Saadet-i ebedîye: Ebedî mutluluk, âhîret saadeti.

Sâni-i Basîr: Her şeyi gören, bilen Yaradan.

Şehvet: Nefsin arzuları.

kitab-ı kebîr-i kâinatın bir mütâlâacısı ve şu âlemdeki mucizât-ı sanat-ı rabbâniyenin bir seyircisi ve şu küre-i arz bahçesindeki rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı derecesine çıkar.

♦ *Meselâ* dildeki kuvve-i zâikayı, Fâtır-ı Hakîm'ine satmazsan, belki nefis hesabına, mide nâmına çalıştırsan; o vakit, midenin tavlasına ve fabrikasına bir kapıcı derekesine iner, sukut eder. Eğer Rezzâk-ı Kerîm'e satsan; o zaman, dildeki kuvve-i zâika,

Fâtır-ı Hakîm: Her işini hikmetli yapan Yaradan.

Kitab-ı kebîr-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.

Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu, tat alma hissi.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Mucizât-ı sanat-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın

sanat mucizeleri.

Mütâlâacı: Okuyan, tetkik eden, düşünen.

Sukut etmek: Düşmek.

Rezzâk-ı Kerîm: Bütün varlıkların rızkını cömertçe veren.

Tavla: Ahır.

rahmet-i ilâhiye hazinelerinin bir nâzır-ı mâhiri ve kudret-i samedâniye matbahlarının bir müfettiş-i şâkiri rütbesine çıkar.

İşte ey akıl! Dikkat et! Meş'um bir âlet nerede? Kâinat anahtarı nerede? Ey göz! Güzel bak! Âdi bir kavvad nerede? Kütüphâne-i ilâhînin mütefennin bir nâzırını nerede? Ve ey dil! İyi tad! Bir tavla kapıcısı ve bir fabrika yasakçısı nerede? Hazine-i hâssa-yı rahmet nâzırını nerede?..

Ve daha bunlar gibi başka âletleri ve

Hazine-i hâssa-yı rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmet hazinesi.

Kudret-i samedâniye: Her şeyin, kendisine muhtaç olduğu ilâhî kudret.

Kütüphâne-i ilâhi: İlâhî kütüphane.

Matbah: Mutfak.

Müfettiş-i şâkir: Şükre-

den müfettiş.

Mütefennin: Uzman, bilgili.

Nâzır: Bir şeyi görüp gözetmekle görevli kimse.

Nâzır-ı mahir: Maharetli gözetici.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın merhameti.

âzâları kıyas etsen anlarsın ki; hakikaten mümin cennete lââyık ve kâfir cehenneme muvâfık bir mâhiyet kesbeder. Ve onların her biri öyle bir kıymet almalarının sebebi; mümin, imanıyla Hâlık'ının emanetini, O'nun nâmına ve izni dâiresinde istimâl etmesidir. Ve kâfir, hıyanet edip nefsi emmâre hesabına çalıştırmasıdır.

Dördüncü Kâr: İnsan zayıftır, belâları çok.. fakirdir, ihtiyacı pek ziyâde.. âcizdir, hayat yükü pek ağır... Eğer Kadîr-i Zülcelâl'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimat edip teslim olmazsa, vicdanı dâim azap içinde kalır. Semeresiz meşakkatler,

---

Hâlık: Yaradan.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Kesbetmek: Kazanmak.

Muvafık: Uygun.

Nefs-i emmâre: İnsanı, daima kötü şeyleri öğütleyen nefsi.

elemeler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş ya canavar eder.

Beşinci Kâr: Bütün o âzâ ve âletlerin ibadeti ve tesbihâtı ve o yüksek ücretleri, en muhtaç olduğun bir zamanda, cennet yemişleri suretinde sana verileceğine, ehl-i zevk ve keşif ve ehl-i ihtisas ve müşâhede ittifak etmişler.

İşte bu beş mertebe kârlı ticareti yapmazsan, şu kârlardan mahrumiyetten başka, beş derece hasâret içinde hasârete düşeceksin.

Birinci Hasâret: O kadar sevdiğin mal

Ehl-i ihtisas ve müşâhede: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hisseden Hak dostları.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadararak bilen ve kalb

gözü açık olan Hak dostları.

Hasâret: Zarar.

Teessüf: Üzüntü, keder.

Tesbihât: Cenâb-ı Hakk'ı tazim ifade eden sözler.

ve evlât.. ve perestiş ettiğin nefis ve hevâ.. ve meftûn olduğun gençlik ve hayat zâyî olup kaybolacak. Senin elinden çıkacaklar. Fakat günahlarını, elemelerini sana bırakıp boynuna yükletecekler.

İkinci Hasâret: Emanette hıyanet cezasını çekeceksin. Çünkü en kıymettar âletleri, en kıymetsiz şeylerde sarf edip nefsi-ne zulmettin.

Üçüncü Hasâret: Bütün o kıymettar cihâzât-ı insaniyeyi hayvanlıktan çok aşağı bir derekeye düşürüp, hikmet-i ilâhiye-ye iftira ve zulmettin.

Cihâzât-ı insaniye: İnsanın maddi-mânevî donanımları.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî hikmet. Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi yerli yerince yapması

Meftûn olmak: Gönül

vermek, tutulmak, aşık olmak.

Perestiş etmek: Fevkalâde bir muhabbet beslemek.

Zâyî olmak: Kaybolup gitmek, ziyan olmak.

Dördüncü Hasâret: Acz ve fakrın ile beraber,¹ o pek ağır hayat yükünü, zayıf beline yükleyip zevâl ve firâk sillesi altında dâim vâveylâ edeceksin.

Beşinci Hasâret: Hayat-ı ebediye esâsâtını ve saadet-i uhreviye levâzımâtını tedarik etmek için verilen akıl, kalb, göz, dil gibi güzel hediye-i rahmâniyeyi cehenem kapılarını sana açacak çirkin bir surete çevirmektir.

Şimdi satmaya bakacağız... Acaba o

---

¹ Bkz.: Fâtır sûresi, 35/15.

Esâsât: Esaslar, gerekli unsurlar.

Firâk: Ayrılık.

Hayat-ı ebediye: Ebedî hayat, âhîret hayatı.

Hediye-i rahmâniye: Merhameti bütün varlıkları kapsayan Cenâb-ı

Hakk'ın hediyesi.

Saadet-i uhreviye levâzımâtı: Âhîret hayatı için gerekli olan şeyler.

Vâveylâ etmek: Feryat etmek.

Zevâl: Göçüp gitmek.

kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar. Yok!.. Kat'â ve asla! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zira helâl dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur.¹ Ferâiz-i ilâhiye ise hafiftir, azdır. Allah'a abd ve asker olmak, öyle lezzetli bir şereftir ki tarif edilmez. Vazife ise; yalnız bir asker gibi Allah nâmına işlemeli, başlamalı.. ve Allah hesabıyla vermeli ve almalı.. ve izni ve kanunu dairesinde hareket etmeli, sükûnet bulmalı.. kusur etse istiğfar etmeli:

---

¹ "Allahım, haramına karşı helâlinle beni doyur!" anlamındaki dua için bkz.: Tirmizî, *deavât* 110; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/153.

Abd: Kul.	bağışlanmasını istemek
Ferâiz-i ilâhiye: Allah'ın (c.c.) farz kıldığı şeyler.	Kat'â: Kesinlikle, katiyen, asla.
İstiğfar etmek: Cenâb-ı Hak'tan, günahlarının	Sükûnet bulmak: Rahatlamak.

“Yâ Rab! Kusurumuzu affet. Bizi, kendine kul kabul et. Emanetini kabzetmek zamanına kadar, bizi emanette emin kıl, âmîn...” demeli ve O’na yalvarmalı...

Yedinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Şu kâinatın tılsım-ı muğlakını açan
1 ¹ **رُحُّ-و بَـشَرٍ** ruh-u beşer için sa-
adet kapısını fetheden, ne kadar kıymet-
tar iki tılsım-ı müşkül-küşâ olduğunu.. ve
sabır ile Hâlık'ına tevekkül ve iltica ve şü-
kür ile Rezzâk'ından sual ve dua, ne kadar

---

¹ “Allah’a ve âhiret gününe iman ettim.” Allah’a ve
âhiret gününe iman ile ilgili bazı âyetler için bkz.:
Bakara sûresi, 2/8, 62, 126, 177, 228, 232, 264;
Âl-i İmran sûresi, 3/114; Nisâ sûresi, 4/38, 39, 59,
136, 162.

Fethetmek: Açmak.

Hâlık: Yaradan.

İltica: Sığınma.

Rezzak: Bütün varlıkların
rızkını veren Allah (c.c.).

Ruh-u beşer: İnsan ruhu.

Sual: Dileme.

Tılsım-ı muğlak: Çözül-
mesi zor sır, şifre.

Tılsım-ı müşkül-küşâ:
Müşkül meseleleri halle-
den, problemleri çözen
tılsım.

nâfi' ve tiryak gibi iki ilâç olduğunu.. ve Kur'ân'ı dinlemek, hükmüne inkıyâd etmek, namazı kılmak, kebâiri terk etmek; ebedü'l-âbâd yolculuğunda ne kadar mühim, değerli, revnacdâr bir bilet, bir zâd-ı âhiret, bir nur-u kabir olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir zaman bir asker, meydan-ı harb ve imtihanda, kâr ve zarar deverânında pek müthiş bir vaziyete düşer. Şöyle ki:

Sağ ve sol iki tarafından dehşetli derin iki yara ile yaralı ve arkasında cesîm

Cesîm: Büyük, iri cüseli.

Deverân: Dönüp dolaşma.

Ebedü'l-âbâd: Tükenmez ebedî hayat.

İnkıyâd etmek: Boyun eğmek.

Kebâir: Büyük günahlar.

Meydan-ı harb ve imti-

han: Savaş ve imtihan meydanı.

Nâfi': Faydalı.

Nur-u kabir: Kabri aydınlatan ışık.

Revnacdâr: Güzel, süslenmiş, parlak.

Temsilî: Sembolik.

Tiryak: Panzehir.

Zâd-ı âhiret: Âhiret azığı.

bir arslan, ona saldırmak için bekliyor gibi duruyor. Ve gözü önünde bir darağacı dikilmiş, bütün sevdiklerini asıp mahvediyor. Onu da bekliyor. Hem bu hâli ile beraber uzun bir yolculuğu var, nefyediliyor. O bîçâre, şu dehşet içinde me'yusâne düşünürken; sağ cihetinde Hızır gibi bir hayırhâh, nurânî bir zât peydâ olur. Ona der: "Me'yûs olma! Sana iki tılsım verip öğreteceğim. Güzelce istimâl etsen, o arslan sana musahhar bir at olur. Hem o darağacı sana keyif ve tenezzüh için hoş bir salıncağa döner. Hem sana iki ilâç vereceğim.

Hayırhah: Başkasının iyiliğini isteyen.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Me'yus olmak: Ümitsizliğe kapılmak.

Me'yusâne: Ümitsizce.

Musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.

Nefyetmek: Sürgün etmek.

Tenezzüh: Eğlenme, gezinti.

Güzelce istimâl etsen, o iki müteaffin yaralarının, iki güzel kokulu Gül-ü Muhammedî (*aleyhissalâtü vesselâm*) denilen latîf çiçeğe inkılâp ederler. Hem sana bir bilet vereceğim. Onunla uçar gibi bir senelik bir yolu, bir günde kesersin. İşte eğer inanmıyorsan bir parça tecrübe et. Tâ doğru olduğunu anlayasın.” Hakikaten bir parça tecrübe etti. Doğru olduğunu tasdik etti.

Evet ben, yani şu bîçâre Said dahi bunu tasdik ederim. Çünkü biraz tecrübe ettim. Pek doğru gördüm.

Bundan sonra birden gördü ki; sol cihetinden şeytan gibi dessâs, ayyaş, aldatıcı bir adam; çok zînetler, süslü suretler,

Dessâs: Desiseci, hilekâr, entrikacı.

İnkılâp etmek: Dönmek, dönüşmek.

Latîf: Hoş, güzel, nazik.

Müteaffin: Çürümüş, kokuşmuş, fena koku yayan.

Suret: Resim.

Zinet: Süs, süsleme.

fantaziyeler, müskirler beraber olduğu hâlde geldi. Karşısında durdu. Ona dedi:

“Hey arkadaş! Gel gel, beraber işret edip keyfedelim. Şu güzel kız suretlerine bakalım. Şu hoş şarkıları dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim.”

Sual: Ha ha!.. Nedir ağzında gizli okuyorsun?

Cevap: Bir tılsım.

– Bırak şu anlaşılmaz işi!.. Hazır keyfimizi bozmayalım.

Sual: Ha!.. Şu ellerindeki nedir?

Cevap: Bir ilâç.

Fantaziye: Değişik tarzda ve süslü şey. Hayal mahsulü şey.

İşret etmek: İçki içmek,

içki âlemi yapmak.

Müskir: Sarhoşluk veren (içki).

– At şunu. Sağlamsın. Neyin var. Alkış zamanıdır.

Sual: Ha!.. Şu beş nişanlı kâğıt nedir?

Cevap: Bir bilet. Bir tâyinât senedi.

– “Yırt bunları. Şu güzel bahar mevsiminde yolculuk bizim nemize lâzım..” der. Her bir desîse ile onu iknaya çalışır. Hatta o bîçâre ona biraz meyleder.

Evet, insan aldanır. Ben de öyle bir dessâsa aldandım.

Birden sağ cihetinden, ra’d gibi bir ses gelir. Der: “Sakın aldanma! Ve o desâsa de ki: Eğer arkamdaki arslanı öldürüp, önümdeki darağacını kaldırıp, sağ ve solumdaki yaraları defedip, peşimdeki

Cihet: Taraf, yön.

Desîse: Hile, oyun, düzen, entrika, dolap.

Nişan: İşaret, alâmet.

Ra’d: Gök gürültüsü.

Tayinat senedi: Erzak yardımı için verilen senet.

yolculuğu men edecek bir çâre sende varsa, bulursan; haydi yap, göster, görelim. Sonra de: Gel keyfedelim. Yoksa sus hey sersem!.. Tâ Hızır gibi bu zât-ı semâvî dediğini desin...”

İşte ey gençliğinde gülmüş, şimdi güldüğüne ağlayan nefsim! Bil!.. O bîçâre asker ise sensin ve insandır. Ve o arslan ise eceldir. Ve o darağacı ise ölüm ve zevâl ve firaktır ki; gece-gündüzün dönmesinde her dost veda eder, kaybolur. Ve o iki yara ise; birisi, müz’iç ve hadsiz bir acz-i beşerî; diğeri, elîm, nihayetsiz bir fakr-ı insanîdir.¹

¹ Bkz.: Fâtır sûresi, 35/15.

Acz-i beşerî: İnsanın gücünün bir şeye yetmemesi, âcizliği.

Elîm: Elem ve keder veren, acı.

Fakr-ı insanî: İnsanın çok şeylere ihtiyaç duyması,

fakirliği.

Firak: Ayrılık.

Müz’iç: Usandıran, rahatsızlık veren.

Zât-ı semâvî: Allah katından gelen zât.

Zevâl: Göçüp gitmek.

Ve o nefy ve yolculuk ise; âlem-i ervâhtan, rahm-ı mâderden, sabâvetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzâhtan, haşirden, sırattan geçer bir uzun sefer-i imtihandır.

Ve o iki tılsım ise Cenâb-ı Hakk'a iman ve âhirete imandır. Evet, şu kudsî tılsım ile ölüm; insan-ı mümini, zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna, huzur-u Rahmân'a

Âlem-i ervâh: Ruhlar âlemi.

Berzah: Dünya-âhiret arası, kabir âlemi.

Bostan-ı cinân: Cennet bahçeleri.

Haşir: İnsanların öldükten sonra diriltilip Allah'ın (c.c.) huzurunda toplanmaları.

Huzur-u Rahmân: Rahmeti bütün varlıkları kapsayan Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

İnsan-ı mümin: İmanlı insan.

Nefy: Sürgün.

Rahm-ı mâder: Ana karnı.

Sabâvet: Çocukluk.

Sefer-i imtihan: İmtihan yolculuğu.

Zindan-ı dünya: Dünya zindanı.

götüren bir musahhar at ve burak suretini alır. Onun içindir ki; ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler.¹ Hem zevâl ve firâk, memat ve vefat ve darağacı olan mürûr-u zaman, o iman tilsımı ile, Sâni-i Zülcelâl'in taze taze, renk renk, çeşit çeşit mucizât-ı nakşını, havârik-ı kudretini, tecelliyât-ı rahmetini, kemâl-i lezzetle seyr ve temâşâyâ vâsita suretini alır. Evet, güneşin nurundaki renkleri gösteren

¹ Bkz.: Yûsuf sûresi, 12/101.

Burak: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) miraca çıkarken bindiği binek.

Havârik-ı kudret: Kudret harikaları.

Kemâl-i lezzetle: Tam, eksiksiz bir lezzet alarak.

Memat: Ölüm.

Mucizât-ı nakş: Mucizevî

nakış.

Mürûr-u zaman: Zamanın geçişi, akışı.

Sâni-i Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Yaradan.

Tecelliyat-ı rahmet: Rahmetin tecellileri, yansımaları, parıltıları.

aynaların tebeddül edip tazelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder.

Ve o iki ilaç ise; biri, sabır ile tevekküldür. Hâlık'ının kudretine istinad, hikmetine itimattır. Öyle mi?

Evet, emr-i kün feyekûn'e¹ mâlik bir Sultân-ı cihan'a, acz tezkeresiyle istinad eden bir adamın, ne pervâsı olabilir? Zira, en müthiş bir musibet karşısında;

---

¹ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

Acz: Gücsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.

Hâlık: Yaradan.

İstinad: Dayanma.

Perva: Korku, çekinme.

Sultan-ı cihan: Dünya'nın sultanı.

Tebeddül etmek: Değişmek.

¹ **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**¹ deyip itmînân-ı kalb ile Rabb-i Rahîm'ine itimad eder. Evet, ârif-i billâh; aczden, mehâfetullah-tan telezzüz eder. Evet, havfta lezzet vardır. Eğer, bir yaşındaki bir çocuğun akli bulunsa ve ondan سوال edilse: “En lezîz ve en tatlı hâletin nedir?” Belki diyecek: “Aczimi, zaafımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokatından korkarak, yine vâlidemin şefkatli sinesine sığındığım hâlettir.”

Hâlbuki; bütün vâlidelerin şefkatleri,

---

¹ “Biz Allah’a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz.” (Bakara sûresi, 2/156)

Ârif-i billâh: Allah’ı bilen, tanıyan.

Hâlet: Durum, hâl.

Havf: Korku.

İtmînân-ı kalb ile: Kalb huzuru ile.

Mehâfetullah: Allah korkusu.

Rabb-i Rahîm: Merhameti engin Rabbimiz.

Telezzüz etmek: Lezzet almak.

ancak bir lem'a-yı tecelli-i rahmettir.¹ Onun içindir ki kâmil insanlar, aczde ve havfullahta öyle bir lezzet bulmuşlar ki; kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle teberri edip, Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefaati yapmışlar.

Diğer ilaç ise şükür ve kanaat ile talep ve dua ve Rezzâk-ı Rahîm'in rahmetine itimattır. Öyle mi?

---

¹ Mahlûkatta bulunan acıma hissini; Cenâb-ı Hakk'ın yüz rahmetinden sadece birinin, bütün mahlûkat arasında taksim edilmiş hâli olduğuna dair bkz.: Buhârî, *edeb* 19; Müslim, *tevbe* 17, 20, 21.

Havfullah: Allah korkusu.

Havl: Güç, kudret.

Lem'a-yı tecelli-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmet tecellilerinin parıltısı.

Rezzâk-ı Rahîm: Bütün varlıkların rızıklarını veren ve merhameti engin olan Allah (c.c.).

Teberrî etmek: Yüz çevirme, alâkasını kesme, uzaklaşma.

Evet, bütün yeryüzünü bir sofraya niyet eden ve bahar mevsimini bir çiçek destesi yapan ve o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Cevâd-ı Kerîm'in misafirine fakr ve ihtiyaç, nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki fakr ve ihtiyacı, hoş bir iştiha suretini alır. İштиha gibi fakrın tezyîdi ne çalışır. Onun içindir ki kâmil insanlar, fakr ile fahretmişler.¹ (Sakın yanlış anlama! Allah'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa, fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir.)

¹ Bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned* 2/70, 71; es-Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene* s.745; Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.320.

Cevâd-ı Kerîm: Son derece cömert, olan Allah (c.c.).

Fahretmek: İftihar etmek.

Sofra-yı nimet: Nimet sofrası.

Tezyîd: Çoğaltma, artırma.

Ve o bilet, senet ise; başta namaz olarak, edâ-yı ferâiz ve terk-i kebâirdir. Öyle mi?

Evet, bütün ehl-i ihtisas ve müşâhedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin ittifakıyla; o uzun ve karanlıklı ebedü'l-âbâd yolunda zâd ve zahîre, ışık ve burak; ancak Kur'ân'ın evâmirini imtisâl ve nevâhîsinden içtinâp ile elde edilebilir. Yoksa fen ve felsefe, sanat ve hikmet, o yolda beş para

Edâ-yı ferâiz: Farzları eda etme, yerine getirme.

Ehl-i ihtisas ve müşâhede: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hisseden Hak dostları.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadararak bilen ve kalb gözü açık olan Hak dostları.

Evâmiri imtisâl: Emirlerle uymak.

Nevâhîden içtinap: Yasaklardan, yasaklanmış şeylerden uzak durma.

Terk-i kebâir: Büyük günahları terk etme.

Zâd ve zahîre: Azık.

etmez. Onların ışıkları kabrin kapısına kaddır.¹

İşte ey tembel nefsim!

Beş vakit namazı kılmak, yedi kebâiri terk etmek ne kadar az ve rahat ve hafiftir. Neticesi, meyvesi, faydası ne kadar çok, mühim ve büyük olduğunu aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın. Ve fısk ve sefâhete seni teşvik eden şeytana ve o adama dersin:

---

¹ Ölüyü, mezara kadar takip eden üç şeyden ailesi ve malının geriye dönüp, sadece amelinin kendisiyle kalacağına dair bkz.: Buhârî, *rikak* 42; Müslim, *zühd* 5.

Fısk: Allah'ın emirlerinden çıkma.

Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

Yedi kebâir: Yedi büyük

günah: Allah'a şirk koşmak, sihir, adam öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, savaştan kaçmak, iffetli bir kadına zina iftirasında bulunmak.

“Eğer ölümü öldürüp, zevâli dünyadan izale etmek ve aczi ve fakrı beşerden kaldırıp, kabir kapısını kapamak çaresi varsa, söyle dinleyelim. Yoksa sus!.. Kâinat mescid-i kebîrinde Kur’ân, kâinatı okuyor. O’nu dinleyelim.. o nur ile nurlanalım.. hidâyetiyle amel edelim.. ve O’nu vird-i zebân edelim... Evet, söz O’dur.. ve O’na derler. Hak olup, Hak’tan gelip, hak diyen ve hakikati gösteren ve nurânî hikmeti neşreden O’dur!..”

اللَّهُمَّ نَوِّرْ قُلُوبَنَا بِنُورِ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ¹

¹ Allahım, kalbimizi iman ve Kur’ân nuruyla nurlandır.

İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.

Mescid-i kebîr: Büyük cami.

Neşretmek: Yaymak.

Vird-i zeban: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan.

اللَّهُمَّ أَغْنِنَا بِالْإِفْتِقَارِ إِلَيْكَ وَلَا تَفْقُرْنَا بِالْإِسْتِغْنَاءِ
عَنْكَ¹

تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مِنْ حَوْلِنَا وَقُوَّتِنَا، وَالتَّجَانَا إِلَى
حَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ، فَاجْعَلْنَا مِنَ الْمُتَوَكِّلِينَ عَلَيْكَ،
وَلَا تَكِلْنَا إِلَى أَنْفُسِنَا، وَاحْفَظْنَا بِحِفْظِكَ،
وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، وَصَلِّ
وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَصَفِيِّكَ
وَخَلِيلِكَ وَجَمَالِ مُلْكِكَ وَمَلِكِ صُنْعِكَ وَعَيْنِ
عِنَايَتِكَ وَشَمْسِ هِدَايَتِكَ وَلِسَانِ حُجَّتِكَ وَمِثَالِ
رَحْمَتِكَ وَنُورِ خَلْقِكَ وَشَرَفِ مَوْجُودَاتِكَ

¹ “Allahım, Sana karşı fakrımızla bizi zengin kıl; Sen-
den istiğnâ ile bizi fakir düşürme.” (el-Bâkıllânî,
İ'câzü'l-Kur'ân s.129)

وَسِرَاجٍ وَحَدِيثِكَ فِي كَثْرَةِ مَخْلُوقَاتِكَ وَكَاشِفِ
 طَلْسِمِ كَائِنَاتِكَ وَدَلَالِ سُلْطَنَةِ رُبُوبِيَّتِكَ وَمُبْلَغِ
 مَرَضِيَّاتِكَ وَمُعْرِفِ كُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَمُعَلِّمِ
 عِبَادِكَ وَتَرْجَمَانِ آيَاتِكَ وَمِرَاتِ جَمَالِ
 رُبُوبِيَّتِكَ وَمَدَارِ شُهُودِكَ وَإِشْهَادِكَ وَحَبِيبِكَ
 وَرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ، وَعَلَى
 إِلَهٍ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ، وَعَلَى إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ
 وَالْمُرْسَلِينَ، وَعَلَى مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ، وَعَلَى
 عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ، آمِينَ.¹

¹ Allahım! Biz kendi havl ve kuvvetimizden teberri edip Senin havl ve kuvvetine iltica ettik. Sen de bizi, Sana tevekkül edenlerden eyle. Bizi nefsimizle başbaşa bırakma. Bizi hıfzınla koru. Bize ve erkek, kadın bütün müminlere rahmet et. Kulun, nebin, safiyyin, halîlin; mülkünün cemâli, masnûâ-

---

tının meliki ve sultanı, inâyetinin göz bebeği, hidâyetinin güneşi, hüccetinin lisanı, rahmetinin misali, mahlûkatının nuru, mevcudâtının şerefi, mahlûkatının kesreti içinde vahdetinin sirâcı, kâinatının tılsımının kâşifi, saltanat-ı rubûbiyetinin dellâlı, marziyyâtının mübelliği, esmâ-yı hüsnâ-nın hazinelerinin tarif edicisi, kullarının muallimi, âyetlerinin tercümanı, cemâl-i rubûbiyetinin aynası, Senin görülüp gösterilmene vesile olan habîbin ve âlemlere rahmet olarak gönderdiğin resûlün olan Efendimiz Muhammed'e (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), bütün âl ve ashâbına, kardeşleri olan nebi ve resûllere, melâike-i mukarrebîne ve sâlih kullarına salât ve selâm et, âmîn.

Sekizinci SöZ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
اللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّوْمُ¹ ، إِنَّ الدِّیْنَ عِنْدَ
اللّٰهِ الْإِسْلَامُ²

Şu dünya ve dünya içindeki ruh-u insanî ve insanda dinin mâhiyet ve kıymetlerini ve eğer din-i hak olmazsa, dünya bir

---

¹ “Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy (Her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedi hayat sahibi olan) O’dur, Kayyûm (Kendi zâtı ile var olup, zevâl bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten) O’dur.” (Bakara sûresi, 2/255; Âl-i İmran sûresi, 3/2)

² “Allah katında hak din, İslâm’dır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/19)

Din-i hak: Hak din.

Ruh-u insanî=Ruh-u
beşerî: İnsan ruhu.

zindan olması ve dinsiz insan, en bedbaht mahlûk olduğunu ve şu âlemin tılsımını açan, ruh-u beşerîyi zulümâtтан kurtaran **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** ve **يَا اللَّهُ** olduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Eski zamanda iki kardeş uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Git gide tâ yol ikileşti. O iki yol başında, ciddî bir adamı gördüler. Ondan sordular: “Hangi yol iyidir?” O dahi onlara dedi ki: “Sağ yolda, kanun ve nizama tebaiyet mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir emniyet ve saadet vardır. Sol yolda ise serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde

---

¹ “Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Tebaiyet: Uyuma, itti-ba etme.

Temsilî: Sembolik.

Tılsım: Şifre.

Zulümât: Karanlıklar.

bir tehlike ve şekâvet vardır. Şimdi intihaptaki ihtiyar sizedir.”

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola ¹ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ deyip gitti. Ve nizam ve intizâma tebaiyeti kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zâhiren hafif, mânen ağır vaziyette giden bu adamı hayâlen takip ediyoruz.

İşte bu adam, dereden tepeden aşip git-gide tâ hâlî bir sahraya girdi. Birden müt-hiş bir sadâ işitti. Baktı ki; dehşetli bir arslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O

---

¹ “Allah’a tevekkül ettim. (Allah kerîm..!)” (Hûd sûresi, 11/56)

Hâlî: Boş.

talihsizlik, mahrumiyet.

İntihaptaki ihtiyar: Seçim hakkı, seçme hürriyeti.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

Şekâvet: Bedbahtlık,

da kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde susuz bir kuyuya rast geldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarısına kadar düşüp, elleri bir ağaca rast geldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare; biri beyaz, biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı gördü ki; arslan, nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı, gördü ki; dehşetli bir ejderha içindedir. Başını kaldırmış otuz arşın yukarıdaki ayağına takarrub etmiş. Ağız, kuyu ağız gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı, gördü ki; ısırıcı muzır haşerât etrafını sarmışlar. Ağacın başına baktı, gördü ki; bir incir ağacıdır. Fakat harika olarak muhtelif çok ağaçların

---

Arşın: Yaklaşık 68 cm uzunluğundaki bir uzunluk ölçüsü.

Muhtelif: Çeşitli, farklı farklı.

Muzır: Zararlı.

Takarrub etmek: Yaklaşmak.

meyveleri, cevizden nara kadar başında yemişleri var.

İşte şu adam sû-u fehminden, akılsızlığından anlamıyor ki; bu, âdi bir iş değildir. Bu işler tesâdüfî olamaz. Bu acîb işler içinde garip esrar var. Ve pek büyük bir işleyici var olduğunu intikal etmedi.

Şimdi bunun kalbi ve ruh ve aklı, şu elîm vaziyetten gizli feryâd ü figân ettikleri hâlde; nefs-i emmâresi, güya bir şey yokmuş gibi tecâhül edip, ruh ve kalbin ağlamasından kulağını kapayıp, kendi kendini aldatarak bir bahçede bulunuyor gibi

Elîm: Keder verici, acı.

Esrar: Sırlar.

Feryad ü figân etmek:

İnlemek, bağırıp çağırmak.

İntikal etmek: Anlamak, kavramak.

Nefs-i emmâre: İnsanı, daima kötü şeyleri öğütleyen nefsi.

Sû-u fehîm: Anlayışsızlık, yanlış anlama.

Tecâhül etmek: Bilmezlikten gelmek.

o ağacın meyvelerini yemeye başladı. Hâlbuki o meyvelerin bir kısmı zehirli ve muzır idi.

Bir hadîs-i kudsîde Cenâb-ı Hak buyurmuş: ¹ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي Yani: “Kulum beni nasıl tanır, onunla öyle muamele ederim.”

İşte bu bedbaht adam, sû-u zan ile ve akılsızlığı ile gördüğünü, âdi ve ayn-ı hakikat telâkki etti. Ve öyle de muamele gördü ve görüyor ve görecektir; ne ölüyor ki

---

¹ Buhârî, *tevhid* 15, 35; Müslim, *zikir* 2, 19, *tevbe* 1; Tirmizî, *zühd* 51, *deavât* 131

Ayn-ı hakikat telâkki etmek: Gerçek zannetmek.

Hadîs-i kudsî: Mânâsı Allah Teâlâ tarafından Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) vahyolunan ama Peygamber Efendimiz’in

(s.a.s.) kendi ifadeleriyle anlattığı ve ehemmiyetine binaen “Allah Teâlâ şöyle buyuruyor” diyerek takdim ettiği hadis.

Muamele etmek: Davranmak.

kurtulsun, ne de yaşıyor.¹ Böylece azap çekiyor. Biz de şu meş'umu, bu azapta bırakıp döneceğiz. Tâ öteki kardeşin hâlini anlayacağız.

İşte şu mübarek, akıllı zât gidiyor. Fakat birâderi gibi sıkıntı çekmiyor. Çünkü güzel ahlâklı olduğundan güzel şeyleri düşünür, güzel hülyalar eder, kendi kendine ünsiyet eder. Hem birâderi gibi zahmet ve meşakkat çekmiyor. Çünkü nizamı bilir, tebaiyet eder, teshilât görür. Âsâyış ve emniyet içinde serbest gidiyor.

İşte bir bahçeye rast geldi. İçinde, hem güzel çiçek ve meyveler var, hem bakıl-

---

¹ A'lâ sûresi, 87/13.

Meş'um: Uğursuz.

Tebaiyet etmek: Uymak, ittiba etmek.

Teshilât: Kolaylık, kolaylaştırmak.

Ünsiyet etmek: Alışmak, ahbablık etmek.

madığı için murdar şeyler de bulunuyor. Kardeşi dahi böyle birisine girmişti. Fakat murdar şeylere dikkat edip meşgul olmuş, midesini bulandırmış, hiç istirahat etmeden çıkıp gitmişti. Bu zât ise, “*Her şeyin iyisine bak!*” kaidesiyle amel edip, murdar şeylere hiç bakmadı. İyi şeylerden iyi istifâde etti. Güzelce istirahat ederek çıkıp gidiyor.

Sonra gitgide bu dahi evvelki birâderi gibi bir sahra-yı azîmeye girdi. Birden hücum eden bir arslanın sesini işitti. Korktu, fakat birâderi kadar korkmadı. Çünkü hüsn-ü zannıyla ve güzel fikriyle, “Şu sahranın bir hâkimi var. Ve bu arslan, o hâkimin taht-ı emrinde bir hizmetkâr olması

Hâkim: Hükümdar, hüküm geçeni.

Murdar: Kirli, pis.

Sahra-yı azîme: Büyük kır, ova, çöl.

Taht-ı emrinde: Emri altında.

ihtimâli var.” diye düşünüp teselli buldu. Fakat yine kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde bir susuz kuyuya rast geldi, kendini içine attı. Birâderi gibi ortasında bir ağaca eli yapıştı; havada muallâk kaldı. Baktı iki hayvan, o ağacın iki kökünü kesiyorlar. Yukarıya baktı, arslan; aşağıya baktı, bir ejderha gördü. Aynı kardeşi gibi bir acîb vaziyet gördü. Bu dahi tedehhüş etti. Fakat kardeşinin dehşetinden bin derece hafif... Çünkü güzel ahlâkı ona güzel fikir vermiş. Ve güzel fikir ise, ona her şeyin güzel cihetini gösteriyor.

İşte bu sebepten şöyle düşündü ki: “Bu acîb işler birbiriyle alâkadardır. Hem bir emir ile hareket ederler gibi görünüyor. Öyle ise bu işlerde bir tılsım vardır. Evet bunlar bir gizli hâkimin emriyle

Cihet: Yön, taraf.

Muallâk: Asılı.

Tedehhüş etmek: Dehşete kapılmak.

dönerler. Öyle ise ben yalnız değilim; o gizli hâkim bana bakıyor, beni tecrübe ediyor, bir maksad için beni bir yere sevk edip davet ediyor.”

Şu tatlı korku ve güzel fikirden bir merak neş’et eder ki: “Acaba beni tecrübe edip kendini bana tanıttırmak isteyen ve bu acîb yol ile bir maksada sevk eden kimdir?”

Sonra tanımak merakından tılsım sahibinin muhabbeti neşet etti. Ve şu muhabbetten tılsımı açmak arzusu neş’et etti. Ve o arzudan tılsım sahibini razı edecek ve hoşuna gidecek bir güzel vaziyet almak iradesi neş’et etti.

Sonra ağacın başına baktı, gördü ki, incir ağacıdır; fakat başında binlerle ağacın meyveleri vardır. O vakit bütün bütün

---

Neş’et etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

korkusu gitti. Çünkü kat'î anladı ki; bu incir ağacı bir listedir, bir fihristedir, bir sergidir. O mahfî hâkim, bağ ve bostanındaki meyvelerin nümûnelerini bir tılsım ve bir mucize ile o ağaca takmış ve kendi misafirlerine ihzar ettiği et'imeye birer işaret suretinde o ağacı tezyin etmiş olmalı. Yoksa bir tek ağaç, binler ağaçların meyvelerini vermez.

Sonra niyaza başladı. Tâ, tılsımın anahtarı ona ilham oldu. Bağırды ki:

“Ey bu yerlerin hâkimi! Senin bahtına düştüm. Sana dehâlet ediyorum ve sana hizmetkârım. Ve senin rızânı istiyorum. Ve seni arıyorum.”

Dehâlet etmek: Birinin himayesine sığınmak.

Et'ime: Yiyecekler.

İhzar etmek: Hazırlamak.

Mahfî: Gizli.

Tezyin etmek: Donatmak, süslemek.

Ve bu niyazdan sonra, birden kuyunun duvarı yarılıp, şâhâne, nezih ve güzel bir bahçeye bir kapı açıldı. Belki ejderha ağzı, o kapıya inkılâp etti. Ve arslan ve ejderha, iki hizmetkâr suretini giydiler. Ve onu içeriye davet ediyorlar. Hatta o arslan, kendisine musahhar bir at şekline girdi.

İşte ey tembel nefsim! Ve ey hayâlî arkadaşım! Geliniz, bu iki kardeşin vaziyetlerini muvâzene edelim. Tâ iyilik nasıl iyilik getirir¹ ve fenalık nasıl fenalık getirir, görelim, bilelim.

Bakınız: Sol yolun bedbaht yolcusu, her vakit ejderhanın ağzına girmeye

---

¹ Buhârî, *cihâd* 27; Müslim, *zekât* 123.

İnkılâp etmek: Dönüşmek.

Muvâzene etmek: Karşılaştırmak, kıyaslamak.

Musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.

Nezih: Temiz, pak, güzel.

muntazırdır, titriyor. Ve şu bahtiyar ise, meyvedâr ve revnakdâr bir bahçeye davet edilir. Hem o bedbaht, elîm bir dehşette ve azîm bir korku içinde kalbi parçalanıyor. Ve şu bahtiyar ise, leziz bir ibret, tatlı bir havf, mahbup bir mârifet içinde garip şeyleri seyir ve temâşâ ediyor. Hem o bedbaht, vahşet ve me'yûsiyet ve kimse-sizlik içinde azap çekiyor. Ve şu bahtiyar ise, ünsiyet ve ümit ve iştiyak içinde telezzüz ediyor. Hem o bedbaht, kendini vahşî canavarların hücumuna mâruz bir mahpus hükmünde görüyor. Ve şu bahtiyar ise, bir azîz misafirdir ki, misafiri olduğu Mihmandâr-ı Kerîm'in acîb hizmetkârları

Azîm: Büyük.

Havf: Korku.

İштиyak: Şevk.

Mahbup: Sevimli.

Me'yûsiyet: Ümitsizlik.

Mihmandâr-ı Kerîm:

Cömert ev sahibi Allah (c.c.).

Muntazır: Bekleyen.

Revnakdâr: Güzel, süslenmiş, parlak.

Telezzüz etmek: Lezzet almak.

ile ünsiyet edip eğleniyor. Hem o bedbaht, zâhiren leziz, mânen zehirli yemişleri yemekle azabını tâcil ediyor. Zira o meyveler nümûnelerdir. Tatmaya izin var, tâ asıllarına talip olup müşteri olsun. Yoksa hayvan gibi yutmaya izin yoktur. Ve şu bahtiyar ise, tadar, işi anlar, yemesini tehir eder. Ve intizar ile telezzüz eder. Hem o bedbaht kendi kendine zulmetmiş. Gündüz gibi güzel bir hakikati ve parlak bir vaziyeti, basîretsizliği ile kendisine muzlim ve zulümâtli bir evham, bir cehennem şekline getirmiş. Ne şefkate müstehaktır ve ne de kimseden şekvâya hakkı vardır.

Evham: Vehimler, kuruntular, yersiz korkular.

İntizar: Bekleme.

Muzlim=Zulümâtli: Karanlık.

Şekvâ: Şikâyet etme.

Tâcil etmek: Hızlandırma, çabuklaştırma.

Tehir etmek: Ertelemek.

Telezzüz etmek: Lezzet almak, hoşlanmak.

Meselâ bir adam; güzel bir bahçede, ahbâplarının ortasında, yaz mevsiminde, hoş bir ziyâfetteki keyfe kanaat etmeyip, kendini pis müskirlerle sarhoş edip, kendisini kış ortasında, canavarlar içinde, aç, çıplak tahayyül edip, bağırmaya ve ağlamaya başlasa; nasıl şefkate lâayık değil... Kendi kendine zulmediyor, dostlarını canavar görüp tahkir ediyor. İşte bu bedbaht dahi öyledir. Ve şu bahtiyar ise hakikati görür –hakikat ise güzeldir– hakikatin hüsnünü derk etmekle, hakikat sahibinin kemâline hürmet eder. Rahmetine müstehak olur.

İşte, “*Fenallığı kendinden, iyiliği*

Derk etmek: Anlamak.

Hüsün: Güzellik.

Kemâl: Kusursuzluk, mükemmellik.

Müskir: Sarhoşluk veren şey.

Tahayyül etmek: Hayal etmek.

Allah'tan bil."¹ olan hükm-ü Kur'ânî'nin sırrı zâhir oluyor. Daha bunlar gibi sâir farkları muvâzene etsen anlayacaksın ki; evvelkisinin nefs-i emmâresi, ona bir mânevî cehennem ihzar etmiş. Ve ötekisinin hüsn-ü niyeti ve hüsn-ü zannı ve hüsn-ü hasleti ve hüsn-ü fikri, onu büyük bir ih-san ve saadete ve parlak bir fazilete ve feyze mazhar etmiş.

Ey nefsim! Ve ey nefsimle beraber bu hikâyeyi dinleyen adam!

Eğer bedbaht kardeş olmak istemezsen ve bahtiyar kardeş olmak istersen,

---

¹ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/79.

Feyz: İlim, irfan, bereket.

Hükm-ü Kur'ânî: Kur'ân hükmü.

Hüsn-ü fikir: Güzel düşünce.

Hüsn-ü haslet: Güzel

ahlâk, güzel vasıf.

Hüsn-ü niyet: İyi niyet.

İhzar etmek: Hazırlamak.

Zâhir olmak: Açığa çıkmak.

Kur'ân'ı dinle ve hükmüne mutî ol! Ve O'na yapış! Ve ahkâmıyla amel et!..

Şu hikâye-i temsiliyede olan hakikatleri eğer fehmettin ise hakikat-i din ve dünya ve insan ve imanı ona tatbik edebilirsin. Mühimlerini ben söyleyeceğim. İncelerini sen kendin istihraç et.

İşte bak!

O iki kardeş ise; biri, ruh-u mümin ve kalb-i sâlihtir. Diğeri, ruh-u kâfir ve kalb-i fâsıktır.

Ahkâm: Hükümler, kurallar.

Fehmetmek: Anlamak.

Hakikat-i din ve dünya

ve insan ve iman: Dinin, dünyanın, insan ve imanın hakikati.

Hikâye-i temsiliye: Sembolik, örneklerle anlatılan hikâye.

İstihraç etmek: Çıkar-

mak.

Kalb-i fâsık: Allah'ın emirlerini tutmayan insanın kalbi.

Kalb-i sâlih: İyi işler işleyen insanın kalbi.

Mutî: İtaatkâr.

Ruh-u kâfir: Dinsizin ruhu.

Ruh-u mümin: İmanlı insanın ruhu.

Ve o iki tarîkten sağ ise; tarîk-i Kur'ân ve imandır. Sol ise; tarîk-i isyan ve küfrândır.

Ve o yoldaki bahçe ise cemiyet-i beşeriye ve medeniyet-i insaniye içinde muvakkat hayat-ı içtimâiyedir ki; içinde hayır ve şer, iyi ve fena, temiz ve pis şeyler beraber bulunur. Âkıl odur ki; **خُذْ مَا كَدَرًا¹ صَفَاً وَدَعْ مَا كَدَرًا¹** kaidesiyle amel eder, selâmet-i kalb ile gider.

¹ “Duru ve saf olanı al, karışık ve bulanık olanı bırak.” (İbni Düreyd, *el-İştikâk* s.146; ez-Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa* s.703; ez-Zebîdî, *Tâcü'l-arûs* 14/22 (k-d-r maddesi)

Âkıl: Akıllı, akıl sahibi, akılı başında olan.

Cemiyet-i beşeriye: İnsan toplumu.

Hayat-ı içtimâiye: Toplumsal hayat.

Medeniyet-i insaniye: İnsanların medeniyeti.

Muvakkat: Geçici, belli

bir süre için olan.

Selâmet-i kalb: Kalb selâmeti, temizliği, duruluğu.

Tarîk: Yol.

Tarîk-i isyan ve küfrân: İsyân, dinsizlik ve Allah'a karşı nankörlük yolu.

Tarîk-i Kur'ân ve iman: Kur'ân ve iman yolu.

Ve o sahra ise şu arz ve dünyadır.

Ve o arslan ise ölüm ve eceldir.

Ve o kuyu ise beden-i insan ve zaman-ı hayattır.

Ve o altmış arşın derinlik ise ömr-ü vasatî ve ömr-ü gâlibî olan altmış seneye¹ işaretir.

Ve o ağaç ise müddet-i ömür ve madde-i hayattır.

Ve o iki siyah ve beyaz hayvan ise gece ve gündüzdür.

---

¹ Peygamber Efendimiz'in (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), ümmetinin ömrünü, "60 ile 70 sene arası" diye belirttiğine dair bkz.: Tirmizî, *zühd* 23, *deavât* 101; İbn Mâce, *zühd* 27.

Beden-i insan: İnsan bedeni.

Madde-i hayat: Hayatı oluşturan unsur.

Müddet-i ömür: Ömür

süresi.

Ömr-ü vasatî=Ömr-ü gâlibî: Ortalama ömür.

Zaman-ı hayat: Hayat süresi.

Ve o ejderha ise ağzı kabir olan tarîk-i berzahîye ve revâk-ı uhrevîdir. Fakat o ağız, mümin için zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır.¹

Ve o haşerat-ı muzırra ise musîbât-ı dünyeviyedir. Fakat mümin için, gaflet uykusuna dalmamak için tatlı îkazât-ı ilâhiye ve iltifâtât-ı rahmâniye hükmündedir.

Ve o ağaçtaki yemişler ise dünyevî nimetlerdir ki; Cenâb-ı Kerîm-i Mutlak, onları

¹ Bkz.: Buhârî, *cenâiz* 68, 87; Müslim, *cennet* 70.

Cenâb-ı Kerîm-i Mutlak: Cömertliği ve keremi her şeyi kapsayan Cenâb-ı Hak Hazretleri.

Haşerat-ı muzırra: Zararlı haşerat.

İkazât-ı ilâhiye: İlâhî ikazlar, uyarılar.

İltifâtât-ı rahmâniye: Merhameti geniş olan Allah'ın iltifatları,

lütufları.

Musibat-ı dünyeviye:

Dünyada insanın başına gelen belâ ve musibetler.

Revâk-ı uhrevî: Öbür tarafı âhirete bakan revak, kemer.

Tarîk-i berzahîye: Ölüm-den sonra ruhun gittiği âleme götüren yol.

âhiret nimetlerine bir liste, hem ihtar edici, hem müşâbihleri, hem cennet meyvelerine müşterileri davet eden numûneler suretinde yapmış.¹

Ve o ağacın birliğiyle beraber, muhtelif, başka başka meyveler vermesi ise; kudret-i samedâniyenin sikkesine ve rubûbiyet-i ilâhiyenin hâtemine ve saltanat-ı ulûhiyetin turrasına işarettir. Çünkü “Bir tek şeyden her şeyi yapmak” yani, bir topraktan bütün nebatât ve meyveleri yapmak..

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/25.

Hâtem: Mühür.

İhtar etmek: Hatırlatmak.

Kudret-i samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Müşâbih: Benzer.

Nebatât: Bitkiler.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın, varlıkları yaratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği ger-

çekleştirecek nimetleri vermesi.

Saltanat-ı ulûhiyet: İbadet ve itaat edilmeye yalnızca kendisinin lâıyk olduğu Cenâb-ı Hakk'ın saltanatı, hâkimiyeti.

Sikke: Damga.

Turra: Padişah imzası, mührü.

hem bir sudan bütün hayvanâtı halketmek..¹ hem basit bir yemekten bütün cihâzât-ı hayvaniyeyi îcad etmek.. bununla beraber “Her şeyi bir tek şey yapmak” yani, zîhayatın yediği gayet muhtelifü’l-cins taamlardan o zîhayata bir lahm-ı mahsus yapmak, bir cild-i basit dokumak gibi sanatlar; Zât-ı Ehad-i Samed olan Sultan-ı Ezel ve Ebed’in sikke-i hâssasıdır, hâtem-i mahsusudur, taklid edilmez bir turrasıdır.

¹ Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/30.

Cihâzât-ı hayvaniye:

Canlıların organları.

Cild-i basit: Basit, düz, arızasız deri.

Halketmek: Yaratmak.

Hâtem-i mahsus: Özel mühür.

İcad etmek: Yaratmak.

Lahm-ı mahsus: Her canlının kendine özel et.

Muhtelifü’l-cins taamlar: Değişik türde

yiyecekler.

Sikke-i hâssa: Özel damga.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezel ve ebed Sultanı Allah (c.c.).

Zât-ı Ehad-i Samed: Tek olan ve her şey kendisine muhtaç bulunduğu hâlde kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan zât Allah (c.c.).

Evet, bir şeyi her şey ve her şeyi bir şey yapmak; her şeyin Hâlıkına has ve Kadîr-i külli şey'e mahsus bir nişandır, bir âyettir.

Ve o tılsım ise, sırr-ı iman ile açılan sırr-ı hikmet-i hilkattir.

Ve o miftah ise, ¹لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ² 'dur.

Ve o ejderha ağzı bahçe kapısına

¹ “Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy (Her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedi hayat sahibi olan) O'dur, Kayyûm (Kendi zâtı ile var olup, zevâl bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten) O'dur.” (Bakara sûresi, 2/255; Âl-i İmran sûresi, 3/2)

² Ey, “Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allahım!”

Hâlık: Yaratıcı, yaradan.

Miftah: Anahtar.

Kadîr-i külli şey: Her şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Sırr-ı hikmet-i hilkat: Yaratılış hikmetinin sırrı.

Sırr-ı iman: İman sırrı.

inkılâp etmesi ise, işarettir ki: Kabir, ehl-i dalâlet ve tuğyân için vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı ve bir ejderha batnı gibi dar bir mezara açılan bir kapı olduğu hâlde; ehl-i Kur'ân ve iman için zindan-ı dünyadan bostan-ı bekâya ve meydan-ı imtihandan ravza-yı cinâna ve zahmet-i hayattan rahmet-i Rahmân'a açılan bir kapıdır.¹

---

¹ Kabrin, mümin ve kâfir için iki farklı yönü olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *kıyâmet* 26; Dârimî, *rikak* 94.

Batn: Karın.

Bostan-ı bekâ: Ebediyet bahçesi.

Ehl-i dalâlet ve tuğyan: Azgın, sapkın insanlar, batıl yolda olanlar.

Ehl-i Kur'ân ve iman: Kur'ân'a bağlı ve imanlı kimseler.

Meydan-ı imtihan: İmti-

han meydanı.

Nisyan: Unutmak, unutulmak.

Ravza-yı cinân: Cennet bahçeleri.

Vahşet: Issızlık, yalnızlık.

Zahmet-i hayat: Hayatın zahmeti, külfeti.

Zindan-ı dünya: Dünya zindanı.

Ve o vahşi arslanın dahi mûnis bir hizmetkâra dönmesi ve musahhar bir at olması ise, işarettir ki: Mevt, ehl-i dalâlet için bütün mahbubâtından elîm bir firâk-ı ebedîdir. Hem kendi cennet-i kâzibe-i dünyeviyesinden ihraç ve tard ve vahşet ve yalnızlık içinde zindan-ı mezarra idhâl ve hapis olduğu hâlde; ehl-i hidâyet ve ehl-i Kur'ân için, öteki âleme gitmiş eski dost ve ahbâplarına kavuşmaya vesiledir. Hem hakikî vatanlarına ve ebedî makam-ı saadetlerine girmeye vasıttadır.

Cennet-i kâzibe-i dünyeviye: Yalancı dünya cenneti.

Ehl-i dalâlet: Dalâlette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapıtanlar.

Ehl-i hidâyet: Hak yolda olanlar.

Firâk-ı ebedî: Ebediyen ayrılmak.

İdhâl: (İçine) koymak,

girdirmek.

Mahbûbâtından: Sevdiklerinden.

Makam-ı saadet: Mutluluğa kavuşulan yer.

Mevt: Ölüm.

Mûnis: Cana yakın, sevimli.

Zindan-ı mezar: Mezar zindanı.

Hem zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna bir davettir. Hem Rahmân-ı Rahîm'in fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem ubûdiyet ve imtihanın talim ve talimatından bir paydostur...

Elhâsıl: Her kim hayat-ı fâniyeyi esas maksad yapsa, zâhiren bir cennet içinde olsa da mânen cehennemdedir. Ve her kim hayat-ı bâkiyeye ciddî müteveccih ise, saadet-i dâreyne mazhardır.

Ahz-ı ücret etmek: Ücret almak. geçici hayat, dünya hayatı.

Bostan-ı cinân: Cennet bahçeleri. **Külfet:** Zahmet, sıkıntı, yük.

Fazl: Lütuf.

Müteveccih: Yönelmiş.

Hayat-ı bâkiye: Sonsuz, ebedî hayat, âhiret hayatı.

Saadet-i dâreyn: İki cihan saadeti.

Hayat-ı fâniye: Fâni,

Vazife-i hayat: Hayat vazifesi.

Dünyası ne kadar fena ve sıkıntılı olsa da; dünyasını, cennetin intizar salonu hükmünde gördüğü için hoş görür, tahammül eder, sabır içinde şükreder...¹

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَالسَّلَامَةِ
وَالْقُرْآنِ وَالْإِيمَانِ آمِينَ. اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ بِعَدَدِ جَمِيعِ
الْحُرُوفَاتِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِي جَمِيعِ الْكَلِمَاتِ
الْمُتَمَثِّلَةِ بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمَوُّجَاتِ
الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ
قَارِيٍّ مِنْ أَوَّلِ التُّزُولِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ، وَارْحَمْنَا

¹ Sabır içinde şükretmek tâbiri ile ilgili bkz.: İbrahim sûresi, 14/5; Lokman sûresi, 31/31; Sebe sûresi, 34/19; Şûrâ sûresi, 42/33.

İntizar salonu: Bekleme salonu.

وَوَالِدَيْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَعْدَ دَهَا
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، أَمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
رَبِّ الْعَالَمِينَ.¹

¹ Allahım! Bizi saadet, selâmet, Kur'ân ve iman ehlinde eyle, âmîn. Allahım, Efendimiz Muhammed'e (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) ve âline ve ashâbına, nüzûlünden zamanımıza kadar Kur'ân okuyan her bir okuyucunun okuduğu her bir kelimenin, hava dalgalarının aynalarında Rahmân'ın izniyle temessül eden bütün kelimelerinin bütün harfleri adedince salât ve selâm et. Ve bunlar adedince, bize, anne ve babamıza, erkeğiyle kadınıyla bütün müminlere rahmetinle merhamet et, ey Erhamerrâhimîn, âmîn... Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Dokuzuncu Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿٥﴾
وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا
وَحِينَ تَضَعُونَ

Ey birâder! Benden, namazın şu muayyen beş vakte² hikmet-i tahsisini soru-

¹ “Haydi siz akşama girerken, sabaha çıkarken Allah’ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın. Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O’na mahsustur. İkinci vaktinde de, öğleye girerken de O’nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın.” (Rûm sûresi, 30/17-18). Burada serlevha yapılan bu iki âyetin, 5 vakit namaza işaret ettiğine dair bkz.: Abdurrezzak, *el-Musannef* 1/454; Abdurrezzak, *Tefsîru’s-San’ânî* 3/103; et-Taberî, *Câmiu’l-beyân* 21/29; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 10/247.

² Namazın 5 vakit olarak farz kılındığına dair bkz.:↪

Muayyen: Belirli.

Hikmet-i tahsis: Tahsis edilme sebebi.

yorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.

Evet her bir namazın vakti, mühim bir inkılâp başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u ilâhînin aynası ve o tasarruf içinde ihsânât-ı külliye-i ilâhiyenin birer mâkesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelâl'e o vakitlerde daha ziyâde tesbih ve tazim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnuna karşı şükür ve hamd demek

---

➤ Buhârî, *zekât* 1, 41, 64, *meğâzî* 60, *tevhid* 1; Müslim, *îmân* 8, 29, 31, 259, *mesâcid* 166.

Azim: Büyük.

İhsânât-ı külliye-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kapsayan ihsanları, lütufları.

İnkılâp: Değişim, devrim, büyük hâdise.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye

gücü yeten Allah (c.c.).

Mâkes: Aksetme-ortaya çıkma-yansıma yeri, zamanı.

Tasarruf-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın icraatı.

Tazim: Saygı gösterme.

Yekûn: Toplam.

olan namaza emredilmiştir. Şu ince ve derin mânâyı bir parça fehmetmek için “Beş Nükte”yi nefsimle beraber dinlemek lâzım.

Birinci Nükte

Namazın mânâsı; Cenâb-ı Hakk’ı tesbih ve tazim ve şükürdür. Yâni, celâline karşı, kavlen ve fiilen “Sübhânallah” deyip takdis etmek... Hem, kemâline karşı, lafzen ve amelen “Allahu Ekber” deyip tazim etmek... Hem, cemâline karşı, kalben

Amelen: Fiilen, fiille.

Celâl: Büyüklük, haşmet, izzet.

Cemâl: Güzellik, lütuf ve ihsan.

Fehmetmek: Anlamak.

Kalben: Kalb ile.

Kavlen: Sözle.

Kemâl: Cenâb-ı Hakk’ın

bütün noksanlıklardan uzak ve en mükemmel sıfatlara sahip olması.

Lafzen: Sözle.

Nükte: İnce mânâ.

Takdis etmek: Her türlü eksiklikten uzak olduğunu haykırmak, dile getirmek.

ve lisânen ve bedenen “*Elhamdülillâh*” deyip şükretmektir.

Demek tesbih ve tekbir ve hamd, namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki; namazın harekât ve ezkârında bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem ondandır ki; namazdan sonra, namazın mânâsını tekid ve takviye için şu kelimât-ı mübâreke, otuz üç defa tekrar edilir.¹ Namazın mânâsı, şu mücmel hülâsalarla tekid edilir.

¹ Bkz.: Müslim, *mesâcid* 144, 146; Tirmizî, *deavât* 25; Nesâî, *sehv* 92; İbn Mâce, *ikâme* 32.

Bedenen: Beden ile.

Ezkâr: Âyet, dua, tesbih gibi Allah’ı zikir sadedinde okunan her şey. Zikirler.

Harekât: Hareketler.

Kelimât-ı mübareke:

Kutlu, bereket kaynağı sözler.

Lisânen: Dil ile.

Mücmel hülâsa: Özlü kısa söz.

Tekid: Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

İkinci Nükte

İbadetin mânâsı şudur ki: Dergâh-ı ilâhîde abd, kendi kusurunu ve acz ve fakrını görüp kemâl-i rubûbiyetin ve kudret-i samedâniyenin ve rahmet-i ilâhiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir. Yâni, rubûbiyetin saltanatı nasıl ki ubûdiyeti ve itaati ister; rubûbiyetin kudsiyeti, pâklığı dahi ister ki abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbini bütün

Abd: Kul.

Acz: Güçsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.

Dergâh-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

Fakr: Fakirlik, hadsiz şeylere muhtaç olma.

Kemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın, varlıkları yaratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği gerçekleştirecek nimetleri en

kusursuz bir biçimde vermesi.

Kudret-i samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın, varlıkları yaratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği gerçekleştirecek nimetleri vermesi.

Ubûdiyet: Kulluk.

nekâisten pâk ve müberrâ; ve ehl-i dalâletin efkâr-ı bâtilasından münezzehten ve muallâ; ve kâinatın bütün kusurâtından mu-kaddes ve muarrâ olduğunu tesbih ile, “Sübhânallah” ile ilân etsin.

Hem de rubûbiyetin kemâl-i kudreti dahi ister ki; abd, kendi zaafını ve mah-lûkatın aczini görmekle kudret-i samedâ-niyenin azamet-i âsârına karşı istihsan ve hayret içinde “*Allahu Ekber*” deyip huzû

Azamet-i âsâr: Eserleri-nin yüceliği, büyüklüğü.

Efkâr-ı bâtila: Bâtıl, yan-lış fikirler.

Ehl-i dalâlet: Dalâlette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapıtanlar.

Huzû: Tevazu, mahvi-yet.

İstihsan: Beğenmek, güzel bulmak, takdir etmek.

Kemâl-i kudret: Mükem-mel, noksansız kudret.

Müberrâ: Fenalıklardan uzak, arınmış.

Münezzehten=Muallâ=Mukaddes=Muarrâ: Kötü ve eksiklik ifade eden sı-fatlardan arınmış, uzak, yüce.

Nekâis: Noksanlıklar, eksiklik sayılan sıfatlar.

ile rükûa gidip, O'na iltica ve tevekkül etsin.

Hem, rubûbiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki; abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve ihtiyâcâtını sual ve dua lisânıyla izhar ve Rabbinin ihsan ve in'âmâtını şükür ve senâ ile ve “*Elhamdülillâh*” ile ilân etsin.

Demek, namazın ef'âl ve akvâli, bu mânâları tazammun ediyor ve bunlar için taraf-ı ilâhîden vaz' edilmişler.

Akvâl: Sözler.

Ef'âl: Fiiller, işler, davranışlar.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

İhtiyâcât: İhtiyaçlar.

İn'âmât: Nimetler.

İzhar: Ortaya koymak.

Sual: İstemek, talep etmek.

Taraf-ı ilâhîden: Allah tarafından.

Tazammun etmek: İçermek, içine almak.

Vaz'etmek: Ortaya koymak, hüküm koymak.

Üçüncü Nükte

Nasıl ki insan, şu âlem-i kebîrin bir misâl-i musağğarıdır. Ve Fâtiha-yı şerîfe, şu Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın bir timsâl-i münevveridir. Namaz dahi bütün ibadâtın envâını şâmil bir fihriste-i nurâniyedir. Ve bütün esnaf-ı mahlûkatın elvân-ı ibadetlerine işaret eden bir harita-yı kudsiyedir.

Dördüncü Nükte

Nasıl ki haftalık bir saatin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri

Âlem-i kebîr: Büyük âlem, kâinat.

Elvân-ı ibadet: İbadet çeşitleri, değişik türdeki ibadetler.

Envâ: Neviler, çeşitler.

Esnâf-ı mahlûkat: Mahlûkat türleri, cinsleri.

Fihriste-i nuraniye: Nurani, parlak fihrist.

Harita-yı kudsiye: Kutsal harita.

İbadât: İbadetler.

Misal-i musağğar: Küçültülmüş model.

Şâmil: İçine alan, kapsayan.

Timsâl-i münevver: Nurlu, parlak sembol.

birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmünü alırlar.

Öyle de, Cenâb-ı Hakk'ın bir saat-i kübrâsı olan şu âlem-i dünyanın saniyesi hükmünde olan gece ve gündüz devrânı ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakât-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvâr-ı ömr-ü âlem; birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar. Meselâ:

Fecir zamanı; tulûa kadar; evvel-i bahar

Edvâr-ı ömr-ü âlem:

Dünya'nın, kâinatın ömrünün çağları, devreleri.

Evvel-i bahar: Baharın başlangıcı.

Fecir: Şafak vakti, sabah namazı.

Gece ve gündüz deve-

rânı: Gece ve gündüzün birbirini takip edip durması.

Saat-i kübrâ: Büyük saat.

Tabakât-ı ömr-ü insan: İnsan ömrünün tabakaları, basamakları.

Tulû: Güneşin doğuşu.

zamanına, hem insanın rahm-ı mâdere düştüğü âvânına, hem semâvât ve arzın altı gün hilkatinden birinci gününe benzer ve hatırlatır. Ve onlardaki şuûnât-ı ilâhiye-yi ihtar eder.

Zuhr zamanı ise; yaz mevsiminin ortasına, hem gençlik kemâline, hem ömr-ü dünyadaki hilkat-i insan devrine benzer ve işaret eder. Ve onlardaki tecelliyât-ı rahmeti ve füyûzât-ı nimeti hatırlatır.

Asr zamanı ise; güz mevsimine,

Arz: Yeryüzü, dünya.

Asr: İkinci, ikinci namazı.

Âvân: Zaman, anlar.

Füyûzât-ı nimet: Bol, hadsiz nimetler.

Hilkat: Yaratma, yaratılış.

Hilkat-i insan: İnsanın yaratılışı.

Ömr-ü dünya: Dünyanın

ömrü.

Rahm-ı mâder: Ana rahmi.

Semâvât: Gökler.

Şuûnât-ı ilâhiye: İlâhî tecelliler, icraatlar.

Tecelliyât-ı rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın merhame-tinin tecellileri, yansımaları, parıltıları.

Zuhr: Öğle, öğle namazı.

hem ihtiyarlık vaktine, hem âhîrzaman Peygamberi'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) asr-ı saadetine benzer. Ve onlardaki şuûnât-ı ilâhiyeyi ve in'âmât-ı rahmâniyeyi ihtar eder.

Mağrib zamanı ise; güz mevsiminin âhîrinde pek çok mahlûkatın gurubunu, hem insanın vefatını, hem dünyanın kıyamet ibtidâsındaki harâbiyetini ihtar ile, tecelliyât-ı celâliyeyi ifham ve beşeri gaflet uykusundan uyandırır, îkaz eder.

Âhîrzaman: Kıyamete yakın zaman dilimi.

Asr-ı saadet: Saadet çağı, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yaşadığı döneme verilen ad.

İbtidâ: Başlangıç.

İfham: Anlatma, anlaşılmasını sağlama.

İn'âmât-ı rahmâniye: Rahmeti her şeyi kuşa-

tan Cenâb-ı Hakk'ın nimetleri.

Mağrib: Güneşin batışı, akşam, akşam namazı.

Mahlûkatın gurubu: Mahlûkatın ölümü, göçüp gitmesi.

Tecelliyât-ı celâliye: Cenâb-ı Hakk'ın büyüklük, izzet ve azametinin tecellileri, parıltıları.

İşâ vakti ise; âlem-i zulümât, ne-hâr âleminin bütün âsârını siyah kefeni ile setretmesini, hem kışın beyaz kefeni ile ölmüş yerin yüzünü örtmesini, hem vefat etmiş insanın, bakiyye-i âsârı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesini, hem bu dâr-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanmasını ihtar ile, Kahhâr-ı Zülcelâl'in celâlli tasarrufâtını îlân eder.

Gece vakti ise; hem kışı, hem kabri,

Âlem-i zulûmat: Karanlık âlemi.

Âsâr: Eserler, izler, belirtiler.

Bakiyye-i âsâr: Geride kalan eserler, izler.

Celâlli tasarrufât: Haşmetli, büyük icraatlar.

Dâr-ı imtihan: İmtihan diyarı.

İşâ: Yatsı namazı.

Kahhâr-ı Zülcelâl: Yüce, izzet ve azamet sahibi, tek mutlak hâkim olan Allah (c.c.).

Nehar: Gündüz.

Nisyan: Unutma, unutulma.

Setretmek: Örtmek.

hem âlem-i berzahı ifham ile ruh-u beşer rahmet-i Rahmân'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır.

Ve gecede teheccüd ise; kabir gecesinde ve berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu¹ bildirir, îkaz eder. Ve bütün bu inkılâbât içinde Cenâb-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile, ne derece hamd ve senâyaya müstehak olduğunu îlân eder.

¹ Karanlıkta namaza yönelenlerin, tam bir nura kavuşacaklarına dair bkz.: Tirmizî, *mevâkîtü's-salât* 51; Ebû Dâvûd, *salât* 49; İbn Mâce, *mesâcid* 14.

Âlem-i berzah: Ruhların ölümden sonra gittikleri âlem.

Cenâb-ı Mün'im-i Hakikî: Asıl nimet veren Allah (c.c.).

Ifham: Anlatmak.

İnkılâbât: İnkılâplar, büyük olaylar.

Ruh-u beşer: İnsan ruhu.

Teheccüd: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) devamlı kıldığı gece namazı.

İkinci sabah ise; sabah-ı haşri ihtar eder. Evet, şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı ne kadar mâkul ve lâzım ve kat'î ise; haşrin sabahı da berzahın baharı da o kat'iyettedir.

Demek bu beş vaktin her biri, bir mühim inkılâp başında olduğu ve büyük inkılâpları ihtar ettiği gibi;¹ kudret-i samedâniyenin tasarrufât-ı azîme-i yevmiyesinin

¹ Meselâ Peygamber Efendimiz'in (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), Tevrat ehlinin Tevrat'la gün ortasına kadar, Hıristiyanların da İncil'le ikinci vaktine kadar amel ettiklerini belirtmiş, önceki ümmetlere nazaran kendi ümmetinin ömrünü de ikinci vakti ile güneşin batması arasındaki müddete benzetmiştir: Bkz.: Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 17, *enbiyâ* 50, *fezâilü'l-Kur'ân* 17, *tevhid* 31, 47; Tirmizî, *edeb* 82; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/121, 124, 129.

Sabah-ı haşri: Haşri sabahı.

Tasarrufât-ı azîme-i yevmiye: Günlük büyük icraatlar.

işaretiyle, hem senevî, hem asrî, hem dehrî kudretin mucizâtını ve rahmetin hedâyâsını hatırlatır. Demek, asıl vazife-i fitrat ve esâs-ı ubûdiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıktır ve enseptir.

Beşinci Nükte

İnsan, fitraten gayet zayıftır.¹ Hâlbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteallim eder. Hem, gayet âcizdir. Hâlbuki belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem,

¹ Bkz.: “İnsan hilkatçe zayıf yaratılmıştır.” (Nisâ sûresi, 4/28)

Asrî: Asırlık.

Dehrî: Ebedî, çok uzun zamana müteallik.

Ensep: Daha münasip, en uygun.

Esas-ı ubûdiyet: Kulluğun esası, temeli.

Fitraten: Fıtratı, yaratılışı

itibarıyla.

Hedâyâ: Hediyeler.

Mucizât: Mucizeler.

Müteallim etmek: Acı vermek, üzme.

Senevî: Senelik.

Vazife-i fitrat: Yaratılıştan gelen görev, borç.

gayet fakirdir. Hâlbuki ihtiyacâtı pek ziyadedir. Hem, tembel ve iktidarsızdır. Hâlbuki hayatın tekâlifi gayet ağırdır. Hem, insanîyet onu kâinatla alâkadar etmiştir. Hâlbuki sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zevâl ve firâkı, mütemâdiyen onu incitiyor. Hem, akıl ona yüksek maksadlar ve bâki meyveler gösteriyor. Hâlbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.

İşte bu vaziyette bir ruh, **fecir zamanında** bir Kadîr-i Zülcelâl'in, bir

---

Bâki: Ebedî. Bitip tükenmek bilmeyen.

Fecir: Şafak vakti, sabah namazı.

Firâk: Ayrılık.

İktidarsız: Güçsüz, elinden gelmez.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Mütemâdiyen: Devamlı bir şekilde.

Tekâlif: Mükellefiyetler, sorumluluklar.

Ünsiyet etmek: Alışmak, dostluk kurmak.

Zevâl: Göçüp gitmek, kaybolmak.

Rahîm-i Zülcemâl'in dergâhına niyaz ile, namaz ile müracaat edip arz-ı hâl etmek, tevfik ve medet istemek, ne kadar elzem ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-yı istinad olduğu bedâhетен anlaşılır.

Ve **zuhr zamanında** –ki o zaman– gündüzün kemâli ve zevâle meyli ve yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü ve meşâğilin

Arz-ı hâl etmek: Hâlini arz etmek, durumunu bildirmek.

Âvân-ı tekemmül: Kemâle erme vakti.

Bedâhетен: Düşünmeye gerek kalmadan, açıkça.

Elzem: Çok lüzumlu.

Meşâğil: Meşgaleler, meşguliyetler, işler.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası, güvenecek,

dayanacak yer.

Rahîm-i Zülcemâl: Bütün güzelliklerin kendinde toplandığı, lütfu bol, rahmeti engin Allah (c.c.).

Tahammül: Taşıma, yüklenme, kaldırma.

Tevfik: Yardım, başarılı kılma.

Yevmî işler: Günlük işler.

Zuhr: Öğle, öğle namazı.

tazyikinden muvakkat bir istirahat zamanı ve fâni dünyanın bekâsız ve ağır işlerinin verdiği gaflet ve sersemlikten, ruhun teneffüse ihtiyaç vakti ve in'âmât-ı ilâhiyenin tezahür ettiği bir andır. Ruh-u beşer o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o mânâsız ve bekâsız şeylerden çıkıp, Kayyûm-u Bâkî olan Mün'im-i Hakikî'nin dergâhına gidip el bağlayarak, yekûn nimetlerine şükür ve hamd edip ve istiâne etmek; ve celâl ve azametine karşı rükû ile aczini izhar etmek; ve kemâl-i bîzevâline

Bekâsız: Devamlılığı olmayan.

İn'âmât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın nimetleri.

İstiâne etmek: Yardım istemek.

İzhar etmek: Ortaya koymak, göstermek.

Kayyûm-u Bâkî: Bütün yaratıkların idaresini bizzat yürüten, hepsinin var-

lığı kendisine bağlı olup, ebedî olan.

Kemâl-i bîzevâl: Geçici olmayan, daimî mükemmellik.

Muvakkat: Geçici.

Tazyik: Baskı, zorlama, sıkıntı.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, görünmek.

ve cemâl-i bîmisâline karşı secde edip hayret ve muhabbet ve mahviyetini ilân etmek demek olan zuhr namazını kılmak; ne kadar güzel, ne kadar hoş, ne kadar lâzım ve münasip olduğunu anlamayan insan, insan değil...

Asr vaktinde –ki o vakit– hem güz mevsim-i hazinânesini ve ihtiyarlık hâlet-i mahzunânesini ve âhîrzaman mevsim-i elîmânesini andırır ve hatırlattırır. Hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı; hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niâm-ı ilâhiyenin bir yekûn-u azîm teşkil ettiği zamanı; hem o

Asr: İkinci, ikinci namazı.

Cemâl-i bîmisal: Benzersiz güzellik.

Hâlet-i mahzunâne: Üzüntülü durum.

Mevsim-i elîmâne: Ke-

derlendiren zaman.

Mevsim-i hazînâne: Hüzünlü mevsim.

Niam-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetler.

Yekûn-u azîm: Büyük yekûn.

koca güneşin ufûle meyletmesi işaretiyle, insan bir misafir memur ve her şey geçici, bîkarar olduğunu îlân etmek zamanıdır.

Şimdi, ebediyeti isteyen ve ebed için halkolunan ve ihsana karşı perestiş eden ve firâktan müteallim olan ruh-u insan; kalkıp abdest alıp, şu asr vaktinde, ikindi namazını kılmak için Kadîm-i Bâkî ve Kayyûm-u Sermedî'nin dergâh-ı samedâniyesi'ne arz-ı münâcât ederek, zevâlsiz ve

Arz-ı münâcât etmek: Niyaz etme, sessizce içini dökme, içten içe yalvarma.

Bîkarar: Sabit olmayan, yerinde durmayan, göçüp gidici.

Dergâh-ı samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

Halketmek: Yaratmak.

Kadîm-i Bâkî: Ezelî ve ebedî olan Allah (c.c.).

Kayyûm-u Sermedî: Bütün yaratıkların idaresini bizzat yürüten, hepsinin varlığı kendisine bağlı olup, ebedî olan.

Perestiş etme: Fevkalâde muhabbet besleme.

Ruh-u insan: İnsan ruhu.

Ufûle meyletme: Kaybolmaya başlama, batmaya doğru gitme.

nihayetsiz rahmetinin iltifâtına iltica edip, hesapsız nimetlerine karşı şükür ve hamd ederek, izzet-i rubûbiyetine karşı zelîlâne rükûa gidip, sermediyet-i ulûhiyetine karşı mahviyetkârâne secde ederek; hakikî bir teselli-i kalb, bir rahat-ı ruh bulup, huzur-u kibriyâsında kemerbeste-i ubûdiyet olmak demek olan asr namazını kılmak; ne kadar ulvî bir vazife, ne kadar münasip bir hizmet, ne kadar yerinde bir borc-u fitrat edâ

Borc-u fitrat: Yaratılıştan gelen borç.

Huzur-u kibriyası: Yüce huzuru.

İzzet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyetinin izzeti.

Kemerbeste-i ubûdiyet olmak: Kulluk arz ederek el-pençe divan durmak.

Mahviyetkârâne: Mütevazî bir şekilde.

Rahat-ı ruh bulmak: Ruhu rahatlamak.

Sermediyet-i ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ebediyen, ibadet ve itaat edilmeye ancak kendisinin müstehak olması sıfatı.

Teselli-i kalb: Kalbi teselli edecek şey.

Ulvî: Yüce.

Zelîlâne: Küçüklüğünü, kıymetsizliğini kabul eder bir şekilde.

etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmek olduğunu insan olan anlar.

Mağrib vaktinde –ki o zaman– hem kışın başlamasında yaz ve güz âleminin nâzenîn ve güzel mahlûkatının vedâ-yı hazînânesi içinde gurup etmesinin zamanını andırır. Hem, insanın vefatıyla bütün sevdiklerinden bir firâk-ı elîmâne içinde ayrılıp, kabre girmek zamanını hatırlatır. Hem, dünyanın zelzele-i sekerat içinde vefatıyla, bütün sekeneşi başka âlemlere göçmesi ve bu dâr-ı imtihan lâmbasının söndürülmesi zamanını andırır, hatırlatır. Ve zevâlde gurup eden mahbuplara perestîş edenleri şiddetle ikaz eder bir vakittir.

Firâk-ı elîmâne: Acı veren ayrılık.

Mahbup: Sevgili.

Nazenin: Narin, nazlı.

Perestîş etmek: Aşırı derecede sevmek.

Sekene: Sâkinler, bir

yeri mesken tutan, orada ikamet edenler.

Vedâ-yı hazînâne: Hüznü veda.

Zelzele-i sekerat: Ölüm anında geçirilen sarsıntılar.

İşte akşam namazı için böyle bir vakte fitraten bir Cemâl-i Bâkî'ye ayna-yı müştâk olan ruh-u beşer, şu azîm işleri yapan ve bu cesîm âlemleri çeviren, tebdil eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâkî-i Lâyezâl'in arş-ı azametine yüzünü çevirip, bu fânilerin üstünde "Allahu Ekber" deyip, onlardan ellerini çekip, hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp, Dâim-i Bâkî'nin huzurunda kıyam edip; "Elhamdülillâh" demekle, kusursuz kemâline, mimsiz cemâline, nihayetsiz rahmetine karşı

Arş-ı azameti: Büyüklüğünün tahtı, yüce hâkimiyeti.

Ayna-yı müştak: İştihaklı, şevkli ayna.

Azîm: Büyük.

Bâkî-i Lâyezâl: Varlığı ebedî olan Allah (c.c.).

Cemâl-i Bâkî: Sonsuz güzellik.

Cesîm: İri, büyük, kocaman.

Dâim-i Bâkî: Varlığı ebedî olan Allah (c.c.).

Hizmet-i Mevlâ: Cenâb-ı Hakk'a hizmet.

Kadîm-i Lemyezel: Ezelî ve ebedî olan Allah (c.c.).

Tebdil etmek: Değişiklik yapmak, değiştirmek.

hamd ü senâ edip; ¹ **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**¹ demekle, muînsiz rubûbiyetine, şeriksiz ulûhiyetine, vezirsiz saltanatına karşı arz-ı ubûdiyet ve istiâne etmek; hem nihayetsiz kibriyâsına, hadsiz kudretine ve acizsiz izzetine karşı rûkûa gidip, bütün kâinatla beraber zaaf ve aczini, fakr ve zilletini

¹ “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

Arz-ı ubûdiyet etmek:

Kullukta bulunmak, kul-
luğunu arz etmek.

İstiâne etmek: Yardım
istemek.

Kibriya: Büyüklük, aza-
met.

Muinsiz: Yardımcısız,
yardımcıya ihtiyaç duy-
mayan.

Rubûbiyet: Cenâb-ı

Hakk'ın, varlıkları yara-
tıp, onlar için tayin ettiği
mükemmelliği gerçekleştirecek
nimetleri vermesi.

Şerik: Ortak.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın,
ibadet ve itaat edilmeye
sadece kendisinin müste-
hak olması.

Zillet: Kıymetsizlik, kü-
çüklük.

izhar etmekle, ¹ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ deyip, Rabb-i Azîm'ini tesbih edip; hem zevâlsiz Cemâl-i Zât'ına; tagayyürsüz sıfât-ı kudsiyesine, tebeddülsüz kemâl-i sermediyetine karşı secde edip, hayret ve mahviyet içinde terk-i mâsiva ile, muhabbet ve

¹ “Büyük ve yüce olan Rabbimi her türlü noksandandan tenzih ederim.” Peygamber Efendimiz'in (*sallallâhu aleyhi ve sellém*), namazın rükûunda 3 defa bunu söylediğine dair bkz.: Müslim, *müsâfirîn* 203; Tirmizî, *salât* 79, *vitr* 19; Ebû Dâvûd, *salât* 147.

Cemâl-i Zâtı: Zâtının güzelliği.

İzhar etmek: Göstermek, açığa vurmak.

Kemâl-i sermediyeti: Mutlak olarak ebedî olmak, varlığını hiç kaybetmemek.

Rabb-i Azîm: Büyük Rab.

Sıfât-ı kudsiye: Mukaddes, her türlü mükemmel-

liği içinde barındıran ve her türlü eksiklikten uzak bulunan sıfatlar.

Tagayyürsüz = Tebeddülsüz: Değişmeyen, hep aynı durumunu koruyan.

Terk-i mâsivâ: Allah'tan (c.c.) başka her şeyi terk etmek, yalnızca O'na yönelmek.

ubûdiyetini ilân edip; hem bütün fânilere bedel bir Cemîl-i Bâkî, bir Rahîm-i Sermedî bulup, ¹ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى de-mekle zevâlden münezzehtir; kusurdan müberrâ Rabb-i Âlâ'sını takdîs etmek...

Sonra teşehhüd edip oturup, bütün mahlûkatın tahiyyât-ı mübarekelerini ve

---

¹ “En yüce olan Rabbimi her türlü noksandan ten-zih ederim.” Peygamber Efendimiz'in (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), namazın secdelerinde 3 defa bunu söylediğine dair bkz.: Müslim, *müsâfirîn* 203; Tirmizî, *salât* 79, *vitr* 19; Ebû Dâvûd, *salât* 147.

Cemil-i Bâkî: Güzelliği, lütuf ve ihsanları sonsuz ve ebedî olan.

Rabb-i Â'lâsı: En yüce olan Rabbi.

Rahîm-i Sermedî: Merhameti engin ve ebedî olan Allah (c.c.).

Tahiyyât-ı mübareke: Mübarek, güzel selâm,

dualar.

Takdis etmek: Her türlü eksiklikten uzak olduğunu haykırmak, dile getirmek.

Teşehhüd etmek: Namazda çift rekâtlarda oturup belirli dualar okuma.

Ubûdiyet: Kulluk.

salavât-ı tayyibelerini kendi hesabına O Cemîl-i Lemyezel ve Celîl-i Lâyezâl'e hediye edip ve Resûl-i Ekrem'ine selâm etmekle, biatını tecdit ve evâmîrine itaatini izhar edip ve imanını tecdit ile tenvir etmek için, şu kasr-ı kâinatın intizâm-ı hakimânesini müşâhede edip

Biatını tecdit: Bağlılığını tazelemek, sadakatini yeniden bildirmek.

Celîl-i Lâyezâl: Yüceliği, azameti, haşmet ve izzeti ebedî olan Allah (c.c.).

Cemîl-i Lemyezel: Güzelliği, lütuf ve ihsanları sonsuz ve ebedî olan Allah (c.c.).

Evâmîr: Emirler.

İntizâm-ı hakîmâne: Çok hikmetli bir şekilde kurulmuş düzen.

Kasr-ı kâinat: Kâinat sarayı.

Lemyezel=Lâyezâl: Geçici olmayan, devamlı, baki olan.

Salavât: Dualar. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için edilen dua.

Tayyibe: Güzel, hoş. Güzel iş, amel-i sâlih.

Tecdit etmek: Tazelemek, yenilemek.

Tenvir etmek: Aydınlatmak, nurlandırmak.

Sâni-i Zülcelâl'in vahdâniyetine şehâdet etmek...

Hem saltanat-ı rubûbiyetin dellâlı ve mübelliğ-i marziyâtı ve kitab-ı kâinatın tercümân-ı âyâtı olan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın risâletine şehâdet etmek demek olan mağrib namazını kılmak; ne kadar latîf, nazîf bir vazife, ne kadar azîz, lezîz bir hizmet, ne kadar hoş ve güzel bir ubûdiyet, ne kadar ciddî bir hakikat

Kitab-ı kâinatın tercüman-ı âyâtı: Kâinat kitabının âyetlerinin tercümanı.

Latîf: Hoş, güzel, nazik.

Mübelliğ-i marziyât:

Hoşnut olunan şeyleri bildiren, tebliğ eden.

Nazîf: Temiz, pak, hoş.

Risâlet: Peygamberlik.

Saltanat-ı rubûbiyetin

dellâlı: Bütün mahlûkatı

yaratıp onların her türlü ihtiyaçlarını gideren Cenâb-ı Hakk'ın saltanatını ilân eden.

Sâni-i Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Yaradan.

Şehâdet etmek: Şahitlik etmek.

Vahdâniyet: Birlik.

ve bu fânî misafirhânedede bâkiyâne bir sohbet ve dâimâne bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!..

İşâ vaktinde –ki o vakit– gündüzün ufukta kalan bakiyye-i âsârı dahi kaybolup gece âlemi, kâinatı kaplar, **مُقَلَّبُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ**¹ olan Kadîr-i Zülcelâl'in, o beyaz sayfayı bu siyah sayfaya çevirmesindeki tasarrufât-ı rabbâniyesiyle, yazın müzeyyen yeşil sayfasını kışın bârid beyaz sayfa-

¹ Gece ile gündüzü birbirine çeviren (dönüştüren, sürelerini uzatıp kısaltan). Bkz.: Nûr sûresi, 24/44.

Bâkiyâne: Ebedîce.

Bakiyye-i âsâr: Geride kalan eserler, izler.

Bârid: Soğuk.

Dâimâne: Dâimî bir şekilde.

İşâ: Yatsı.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her

şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Müzeyyen: Süslü, tezyin edilmiş.

Tasarrufât-ı rabbâniye: Bütün varlıkları yaratıp onların bütün ihtiyaçlarını gideren Cenâb-ı Hakk'ın icraatları.

sına çevirmesindeki ¹ مُسَخَّرُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ olan Hakîm-i Zülkemâl'in icraât-ı ilâhiyesini hatırlatır.

Hem, mürûr-u zamanla ehl-i kubûrun bakiyye-i âsârı dahi şu dünyadan kesilmesiyle, bütün bütün başka âleme geçmesindeki “Hâlık-ı mevt ve hayat”ın şuûnât-ı ilâhiyesini andırır.

---

¹ Güneşi ve ayı hizmet etmeleri için sizin emrinize veren. Bkz.: Ra'd sûresi, 13/2; Ankebût sûresi, 29/61; Lokman sûresi, 31/29; Fâtır sûresi, 35/13; Zümer sûresi, 39/5.

Ehl-i kubûr: Kabirlerdeki ölümler.

Hakîm-i Zülkemal: Her işini hikmetli ve mükemmel bir surette yapan Allah (c.c.).

Hâlık-ı mevt ve hayat: Ölümü ve hayatı yaratan

Allah (c.c.).

İcraât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın icraatları.

Mürûr-u zaman: Zamanın geçmesi.

Şuûnât-ı ilâhiye: İlâhî tecelliler, icraatlar.

Hem, dar ve fâni ve hakir dünyanın tamamen harâp olup, azîm sekeratıyla vefat edip, geniş ve bâki ve azametli âlem-i âhîretin inkişafında “Hâlik-ı arz ve semâvât” ın tasarrufât-ı celâliyesini ve tecelliyât-ı cemâliyesini andırır, hatırlattırır bir zamandır.

Hem, şu kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikî’si, Mâbûd ve Mahbûb-u Hakikî’si, o Zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı,

Hakir: Kıymetsiz, adi, hor.

Hâlik-ı arz ve semâvât: Yeri ve gökleri yaratan Allah (c.c.).

İnkişaf: Açılma, ortaya çıkma.

Kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi: Kâinatın gerçek sahibi ve kâinatta gerçek anlamda tasarruf hakkı kendinde bulunan, evrene hükmeden.

Mâbud ve Mahbûb-u

Hakikî: İbadet edilmeye ve gerçek anlamda sevilmeye lâyık olan.

Sekerat: Can çekişirken gelen baygınlık, dalgınlık.

Tasarrufât-ı celâliye: Yüce, haşmetli, heybetli icraatlar.

Tecelliyat-ı cemâliye: Cenâb-ı Hakk’ın güzelliğinin ve engin lütuflarının tecellileri, parıltıları.

dünya ve âhireti bir kitabın sayfaları gibi sühûletle çevirir, yazar, bozar, değiştirir; bütün bunlara hükmeder bir Kadîr-i Mutlak olduğunu isbat eden bir vaziyettir. İşte nihayetsiz âciz, zayıf, hem nihayetsiz fakir, muhtaç, hem nihayetsiz bir istikbal zulümâtına dalmakta, hem nihayetsiz hâdisât içinde çalkanmakta olan ruh-u beşer, yatsı namazını kılmak için şu mânâdaki işâda, İbrâhimvârî ¹ لَا أَحَبُّ الْأَفْلِينَ deyip, Mâbûd-u Lemyezel, Mahbûb-u Lâyezâl'in

¹ “Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem.”
(En'âm sûresi, 6/76)

Hâdisat: Hâdiseler.

İbrâhimvârî: Hz. İbrahim (a.s.) gibi.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Mâbûd-u Lemyezel: İbadet edilmeye yalnız ken-

disinin lâyıık olduğu varlığı ebedî olan Allah (c.c.).

Mahbûb-u Lâyezâl: Ebedî sevgili.

Sühûletle: Kolayca.

Zulümât: Karanlıklar.

dergâhına namaz ile iltica edip ve şu fâni âlemde ve fâni ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde, bir Bâkî-i Sermedî ile münâcât edip, bir parçacık bir sohbet-i bâkiye, birkaç dakikacık bir ömr-ü bâki içinde dünyasına nur serpecek, istikbalini ışıklandıracak, mevcudatın ve ahbâbının firâk ve zevâlinden neş'et eden yaralarına merhem sürececek olan Rahmân-ı Rahîm'in iltifât-ı rahmetini ve nur-u hidâyetini görüp istemek...

Bâkî-i Sermedî: Ebedî olan, varlığı zamanla sınırlı olmayan.

İltifât-ı rahmeti: Merhametinden kaynaklanan lütuf.

Mevcudat: Varlıklar, kâinat.

Münâcât etmek: Niyaz etme, sessizce, içten içe yalvarma.

Neş'et etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Nur-u hidâyet: Hidâyet nuru.

Ömr-ü bâkî: Ebedî ömür.

Rahmân-ı Rahîm: Engin merhameti her şeyi kapsayan Allah (c.c.).

Sohbet-i bâkiye: Ebedî sohbet.

Hem muvakkaten onu unutan ve gizlenen dünyayı, o dahi unutup, dertlerini kalbin ağlamasıyla dergâh-ı rahmette döküp, hem ne olur ne olmaz, ölüme benzeyen uykuya¹ girmeden evvel son vazife-i ubûdiyetini yapıp, yevmiye defter-i amelini hüsn-ü hâtime ile bağlamak için salâta kıyam etmek; yani bütün fâni sevdiklerine bedel bir Mâbûd ve Mahbûb-u Bâkî'nin

¹ “Uyku, ölümün kardeşidir.” mânâsındaki hadis için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/342; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 4/183; İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühd* s.79.

Dergâh-ırahmet: Merhameti engin olan Allah'ın huzuru.

Hüsn-ü hâtime: Güzel son, güzel bitiriş.

Muvakkaten: Bir zaman için. Bir süreliğine. Geçici.

Salâta kıyam etmek: Namaza kalkmak, namaza durmak.

Vazife-i ubûdiyet: Kulluk vazifesi.

Yevmiye defter-i amel: Günlük amel defteri.

ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerîm'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafîz-i Rahîm'in huzuruna çıkmak...

Hem Fâtiha ile başlamak; yani, bir şeye yaramayan ve yerinde olmayan nâkıs, fakir mahlûkları medih ve minnettarlığa bedel, bir Kâmil-i Mutlak ve Ganiyy-i Mutlak ve Rahîm ve Kerîm olan Rabbü'l-âlemîn'i medh ü senâ etmek...

Ganiyy-i Mutlak: Hiçbir şeye muhtaç olmayan.

Hafîz-i Rahîm: Hiçbir şeyi ihmal etmeyen, her şeyi muhafaza eden ve merhameti engin olan.

Kadîr-i Kerîm: Her şeye gücü yeten, cömert, şanı yüce.

Kâmil-i Mutlak: Eksiklik ifade eden bütün sıfatlardan uzak, bütün

mükemmellikleri kendinde toplayan.

Nâkıs: Kusurlu.

Rabbü'l-âlemîn: Bütün âlemlerin Rabbi olan Allah (c.c.).

Rahîm ve Kerîm: Merhamet-i pek engin, şanı yüce ve son derece cömert.

Hem **إِيَّاكَ نَعْبُدُ**¹ hitabına terakki etmek; yani, küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber Ezel ve Ebed Sultan'ı olan Mâlik-i yevmi'd-dîn'e intisâbıyla şu kâinatta nazdâr bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedâr makamına girip; **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ**² demekle, bütün mahlûkat nâmına kâinatın cemaat-ı kübrâsı ve cemiyet-i uzmâsındaki ibadât ve istiânâtı O'na takdim etmek...

¹ “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet ederiz.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

² “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

Cemaat-ı kübrâ: Büyük topluluk.

Cemiyet-i uzmâ: Azametli cemiyet.

İbadât: İbadetler.

İntisâp: Bağlanma, irtibatlı olma.

İstiânât: Yardım istemeler.

Mâlik-i yevmi'd-dîn: Ceza ve mükâfat gününün sahibi, hükümrânı.

Nazdâr: Nazlı.

Vazifedâr: Vazifeli, memur.

Hem ¹ إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ demekle, istikbal karanlığı içinde saadet-i ebediyeye giden, nurânî yolu olan sırat-ı müstakîm'e hidâyeti istemek...

Hem, şimdi yatmış nebâtât, hayvanât gibi; gizlenmiş güneşler, hüşyâr yıldızlar, birer nefer misillü emrine musahhar ve bu misafirhâne-i âlemde birer lâmbası ve hizmetkârı olan Zât-ı Zülcelâl'in kibriyâsını düşünüp “*Allahu Ekber*” deyip rükûa varmak...

¹ “Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet.”
(Fâtiha sûresi, 1/6)

Emre musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.

Hüşyâr: Uyanık.

Kibriyâ: Azamet, büyüklük, ululuk.

Misafirhane-i âlem: Dünya misafirhanesi.

Misillü: Gibi.

Nebâtât: Bitkiler.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, âhîret saadeti.

Sırat-ı müstakîm: Dinin çizdiği doğru yol.

Hem bütün mahlûkatın secde-i kübrâ-sını düşünüp, yani şu gecede yatmış mahlûkat gibi, her senede, her asırdaki envâ-ı mevcudat, hattâ arz, hattâ dünya, birer muntazam ordu, belki birer mutî nefer gibi vazife-i ubûdiyet-i dünyeviyesinden, emr-i kün feyekûn ile terhis edildiği zaman, yani âlem-i gayba gönderildiği vakit, niha-yet intizam ile zevâlde gurup seccadesinde “*Allahu Ekber*” deyip secde ettikleri...

Hem emr-i kün feyekûn'den¹ gelen bir

---

¹ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da oluverir.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En’âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

Âlem-i gayb: Görünmeyen, duyularla bilinmeyen âlem.

Arz: Yeryüzü, dünya.

Envâ-ı mevcudat: Bütün varlıklar, her tür yaratık.

Mutî: İtaatkâr.

Secde-i kübrâ: Büyük, geniş dairedeki secde.

Vazife-i ubûdiyet-i dünyeviye: Dünyadaki kulluk vazifesi.

sayha-yı ihyâ ve îkâz ile yine baharda; kısmen aynen, kısmen mislen haşrolup kıyam edip kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi; şu insancık, onlara iktidâ-en o Rahmân-ı Zülkemâl'in, o Rahîm-i Zülcemâl'in bâr-gâh-ı huzurunda hayret-âlûd bir muhabbet, bekâ-âlûd bir mahviyet, izzet-âlûd bir tezellül içinde "Allahu Ekber" deyip sücûda gitmek; yani, bir nevi

Bâr-gâh-ı huzurunda:

Huzurunda, önünde.

Bekâ-âlûd: Ebedîlikle karışık.

Hayret-âlûd: Hayretle karışık, hayret dolu.

İktidâen: Uyarak, ittiba ederek.

İzzet-âlûd: İzzetle, büyüklükle karışık.

Kemerbeste-i hizmet-i

Mevlâ olmak: Allah'a hizmet için el-pençe

divan durmak.

Kıyam etmek: Kalkmak.

Mislen: Benzer şekilde.

Sayha-yı ihyâ ve ikaz: Hayat veren, uyandıran ses, sedâ.

Sücûda gitmek: Secdeye varmak.

Tezellül: Kıymetsizliğini bilmek, itiraf etmek.

mi'râca çıkmak demek olan işâ namazını kılmak; ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar azîz, lezîz, ne kadar mâkul, münasip bir vazife, bir hizmet, bir ubûdiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.

Demek şu beş vakit; her biri, birer inkılâb-ı azîmin işarâtı ve icraât-ı cesîme-i rabbâniyenin emârâtı ve in'âmât-ı külliye-i ilâhiyenin alâmâtı olduklarından, borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi, nihayet hikmettir.

Alâmât: Alâmetler, belirtiler, izler.

Emârât: Belirtiler, izler.

İcraât-ı cesîme-i rabbâniye: Rabbimizin büyük, muhteşem icraatı.

İn'âmât-ı külliye-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın külli nimetleri.

İnkılâb-ı azîm: Büyük inkılâp, büyük hâdise.

İşarât: İşaretler.

Mi'râc: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) en büyük mucizelerinden olan, Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkması mucizesi.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ
الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ مُعَلِّمًا
لِعِبَادِكَ لِيَعْلَمَهُمْ كَيْفِيَّةَ مَعْرِفَتِكَ وَالْعُبُودِيَّةَ لَكَ،
وَمُعْرِفًا لِكُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَتَرْجَمَانًا لِآيَاتِ كِتَابِ
كَائِنَاتِكَ، وَمِرَاةً بِعُبُودِيَّتِهِ لِجَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ،
وَعَلَى إِلَهٍ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ، وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، أَمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ²

¹ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

² Allahım, kullarına Seni nasıl tanıyacaklarını ve Sana nasıl kulluk edeceklerini öğretmek ve isimlerinin hazinelerini tarif etmek üzere, kitab-ı kâina-

---

tının âyetlerinin tercümanı ve ubûdiyetiyle Senin cemâl-i rubûbiyetine bir ayna olarak gönderdiğin Zât'a, O'nun bütün âl ve ashâbına salât ve selâm et. Bize ve erkek-kadın bütün müminlere merhamet et. Rahmetine güveniyoruz, kabul buyur ey Erhamerrâhimîn Rabbimiz!

Yirmi Birinci Söz

(İki Makam'dır.)

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا¹

Bir zaman sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam bana dedi: “Namaz iyidir. Fakat her gün her gün beşer defa kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor?”

O zâtın o sözünden hayli zaman geçtikten sonra, nefsimi dinledim. İşittim ki, aynı

---

¹ “Şüphesiz namaz, müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.” (Nisâ sûresi, 4/103)

Cismen: Yapıca.

Sinnen: Yaşca.

Rütbeten: Rütbece.

sözleri söylüyor ve ona baktım gördüm ki; tembellik kulağıyla şeytandan aynı dersi alıyor. O vakit anladım: O zât o sözü, bütün nüfus-u emmârenin namına söylemiş gibidir veya söylettirilmiştir. O zaman ben dahi dedim: “Madem nefsim emmâredir. Nefsini ıslah etmeyen, başkasını ıslah edemez. Öyle ise, nefsimden başlarım.”

Dedim: Ey nefis!.. Cehl-i mürekkebinde, tembellik döşeginde, gaflet uykusunda söylediğin şu söze mukabil “Beş İkaz”ı benden işit.

Birinci İkaz

Ey bedbaht nefsim! Acaba ömrün ebedî midir?.. Hiç kat’î senedin var mı ki,

Bedbaht: Talihsiz

Cehl-i mürekkebinde: Bilmediğinin de farkında olma, (zır câhillik).

Nüfûs-u emmâre: Dai-

ma kötü şeyleri arzulaayan nefisler, kişiler (nefs-i emmâre’nin çoğulu).

gelecek seneye belki yarına kadar kalacaksın?.. Sana usanç veren, tevehhüm-ü ebediyettir. Keyf için, ebedî dünyada kalacak gibi nazlanıyorsun. Eğer anlasa idin ki, ömrün azdır hem faydasız gidiyor. Elbette onun yirmi dörtten birisini, hakikî bir hayat-ı ebediyenin saadetine medâr olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve rahmet bir hizmete sarf etmek; usanmak şöyle dursun, belki ciddî bir iştîyak ve hoş bir zevki tahrike sebep olur.

İkinci İkaz

Ey şikem-perver nefsim! Acaba her gün her gün ekmek yersin, su içersin, havayı teneffüs edersin; sana onlar usanç veriyor mu?.. Madem vermiyor; çünkü; ihtiyaç

Medâr: Vesile, vâsita, sebep.

Şikem-perver: Obur, midesine düşkün.

Tevehhüm-ü ebediyet: Dünyada sonsuz kalacağını zannetme.

tekerrür ettiğinden usanç değil, belki telez-züz ediyorsun. Öyle ise: Hâne-i cismim-de senin arkadaşların olan kalbimin gıdası, ruhumun âb-ı hayatı ve latife-i rabbâni-yemin hava-yı nesimini cezb ve celbeden namaz dahi, seni usandırmamak gerektir.

Evet, nihayetsiz teessürat ve elemle-re maruz ve müptelâ ve nihayetsiz telez-züzata ve emellere meftun ve pürsevda bir kalbin kut ve kuvveti, her şeye kadir

Âb-ı hayat: Hayat veren su.

Cezb=Celbetmek: Kendine çekmek.

Hâne-i cisim: Vücut.

Hava-yı nesîm: Hafif ve tatlı rüzgâr.

Kut: Gıda.

Latife-i rabbâniye: İlâhi bilginin, ilhamın algılandığı, ruhun da esası kabul edilen vicdan,

gönül (İlâhi mârifetin parlak bir aynası).

Meftun: Sevdalı, tutulmuş, tutkun.

Pürsevda: Sevgiyle dolu.

Teessürât: Üzüntüler, kederler.

Tekerrür: Tekrarlanma.

Telezzüz: Lezzet, tat alma.

Telezzüzât: Lezzetler.

bir Rahîm-i Kerîm'in kapısını niyaz ile çalmakla elde edilebilir.

Evet, şu fâni dünyada kemâl-i süratle vaveylâ-yı firâkı koparan giden, ekser mevcudatla alâkadar bir ruhun âb-ı hayatı ise; her şeye bedel bir Mâbûd-u Bâkî'nin, bir Mahbûb-u Sermedi'nin çeşme-i rahmetine namaz ile teveccüh etmekle içilebilir.

Evet, fitraten ebediyeti isteyen ve ebed için halkolunan ve ezeli ve ebedi bir Zât'ın aynası olan ve nihayetsiz derecede nazik

Çeşme-i rahmet: Rahmet çeşmesi.

Fitrat: Yaradılış, tabiat.

Firâk: Ayrılık.

Halk: Yaratmak.

Kemâl-i sürat: Çok hızlı.

Mâbûd-u Bâkî: Dâimi,

ölümsüz Hz. Allah.

Mahbûb-u Sermedi: Dâimi, ölümsüz Sevgili.

Râhim-i Kerîm: Engin merhamet ve keremin yegâne sahibi Hz. Allah.

Teveccüh: Yönelme.

Vaveylâ: Feryat, çığlık.

ve letafetli bulunan zîşuur bir sırr-ı insanî, zînur bir latîfe-i rabbâniye, şu kasavetli, ezici ve sıkıntılı, geçici ve zulümâtli ve boğucu olan ahvâl-i dünyeviye içinde, elbette teneffüse pek çok muhtaçtır. Ve ancak namazın penceresiyle nefes alabilir.

Üçüncü İkaz

Ey sabırsız nefsim! Acaba geçmiş günlerdeki ibadet külfetini ve namazın meşakkatini ve musibet zahmetini, bugün düşünüp muzdarip olmak; hem gelecek günlerdeki ibadet vazifesini ve namaz hizmetini ve musibet elemiini, bugün tasavvur edip sabırsızlık göstermek hiç kâr-ı akıl mıdır?

Ahvâl-i dünyeviye: Dünya meseleleri, gündelik işler.

Kâr-ı akıl: Akıl kârı.

Kasâvet: Sıkıntı.

Sırr-ı insanî: Ruh âle-

miyle açık münasebette bulunan kalb.

Tasavvur: Düşünmek.

Zînur: Nurlu, parlak.

Zîşuur: Şuur sahibi.

Zulümât: Karanlıklar.

Şu sabırsızlıkta misalin şöyle bir sersem kumandana benzer ki: Düşmanın sağ cenah kuvveti onun sağındaki kuvvetine iltihak etmiş ve ona taze bir kuvvet olduğu hâlde, o tutar mühim bir kuvvetini sağ cenaha gönderir, merkezi zayıflştırır. Hem sol cenahta düşmanın askeri yok iken ve daha gelmeden, büyük bir kuvvet gönderir, “Ateş et” emrini verir! Merkezi bütün bütün kuvvetten düşürtür. Düşman işi anlar; merkeze hücum eder; târumâr eder.

Evet, buna benzersin. Çünkü; geçmiş günlerin zahmeti, bugün rahmete kalbolmuş. Ele mi gitmiş, lezzeti kalmış. Külfeti, kerâmete iltihak ve meşakkati, sevaba inkılâp etmiş. Öyle ise; ondan usanç almak

Cenah: Taraf, yön.

İltihak: Katılmak.

İnkılâp: Dönüşmek.

Kalbolmak: Çevrilmek.

Târumâr: Perişan, darmadağınık.

değil, belki yeni bir şevk, taze bir zevk ve devamına ciddî bir gayret almak lâzım gelir. Gelecek günler ise; madem gelmemişler, şimdiden düşünüp usanmak ve fütur getirmek, aynen o günlerde açlığı ve susuzluğu ile bugün düşünüp bağırıp çağırmak gibi bir divâneliktir.

Madem hakikat böyledir, âkıl isen, ibadet cihetinde yalnız bugünü düşün. Ve “Onun bir saatini, ücreti pek büyük, külfeti pek az, hoş ve güzel ve ulvî bir hizmete sarf ediyorum.” de. O vakit senin acı bir füturun, tatlı bir gayrete inkılâp eder.

İşte ey sabırsız nefsim! Sen, üç sabır ile mükellefsin. **Birisi:** Tâat üstünde sabırdır. **Birisi:** Mâsiyetten sabırdır. **Diğeri:**

Âkıl: Akıllı.

Fütur: Gevşeklik, usanmak.

Mâsiyet: Günâh.

Tâat: İtâat, boyun eğme.

Ulvî: Yüce.

Musibete karşı sabırdır. Aklın varsa, şu üçüncü ikazdaki temsilde görünen hakikati rehber tut. Merdâne “*Yâ Sabûr!*” de, üç sabrı omuzuna al. Cenâb-ı Hakk’ın sana verdiği sabır kuvvetini eğer yanlış yolda dağıtmazsan her meşakkate ve her musîbete kâfi gelebilir.. ve o kuvvetle dayan.

Dördüncü İkaz

Ey sersem nefsim! Acaba şu vazife-i ubûdiyet neticesiz midir? Ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Hâlbuki bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır ve fütursuz çalışırsın. Acaba, bu misafirhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kut ve gınâ ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda

Fütursuz: Usanmadan.

Vazife-i ubûdiyet: Kulluk vazifesi.

Kut: Gıda, azık.

Merdâne: Mertçe.

ve ziya ve her hâlde mahkemen olan Mahşer'de senet ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü'nde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir veyahut ücreti az mıdır? Bir adam sana yüz liralık bir hediye vaad etse, yüz gün seni çalıştırır. Hulfü'l-va'd edebilir o adama itimad edersin, fütursuz işlersin.

Acaba hulfü'l-va'd hakkında muhal olan bir Zât, cennet gibi bir ücreti ve saadet-i ebediye gibi bir hediye sana vaad etse.. pek az bir zamanda, pek güzel bir vazifede seni istihdam etse, sen hizmet etmezsen veya isteksiz, suhre gibi veya usançla, yarım yamalak hizmetinle O'nu

---

Hulfü'l-va'd: Sözünden dönmek.

İstihdam: Kullanmak.

Saadet-i ebediye:

Ebedî, sonsuz, mutluluk; cennet.

Suhre: Maskara.

Ziya: Işık.

vaadinde ittiham ve hediyesini istihfaf et-sen, pek şiddetli bir tedibe ve dehşetli bir tâzibe müstehak olacağını düşünmüyor musun? Dünyada hapsin korkusundan en ağır işlerde fütursuz hizmet ettiğin hâlde, cehennem gibi bir haps-i ebedînin havfı, en hafif ve latîf bir hizmet için sana gayret vermiyor mu?

Beşinci İkaz

Ey dünya-perest nefsim! Acaba ibadet-teki füturun ve namazdaki kusurun me-şâgil-i dünyeviye'nin kesretinden midir?

Dünya-perest: Dünyaya taparcasına düşkün olan.

Haps-i ebedî: Daimi hap-pis cezası.

Havf: Korku.

İstihfaf etmek: Küçüm-semek, ehemmiyet ver-memek.

İttiham etmek: Suçla-mak.

Kesret: Çokluk, yoğun-luk.

Latîf: Hoş, güzel, hafif.

Meşâgil-i dünyeviye: Gündelik işler, meseleler.

Tâzip: Azap etmek.

Tedip: Cezâlandırmak.

Veyahut derd-i maişetin meşgalesiyle vakit bulamadığından mıdır? *Acaba sırf dünya için mi yaratılmışsın ki, bütün vaktini ona sarf ediyorsun!*

Sen istidat cihetiyle bütün hayvanâtın fevkinde olduğunu ve hayat-ı dünyeviye-nin levâzimatını tedârikte iktidar cihetiyle, bir serçe kuşuna yetişemediğini biliyorsun. Bundan neden anlamıyorsun ki, vazife-i asliyen hayvan gibi çabalamak değil; belki hakikî bir insan gibi, hakikî bir hayat-ı dâime için sa'y etmektir. Bununla beraber meşâgil-i dünyeviye dediğin, çoğu sana ait olmayan ve fuzûli bir surette karıştığın ve

---

Derd-i maişet: Geçim sıkıntısı.

Hayat-ı dâime: Bitmeyen, daimi hayat (cennet hayatı).

İstidat: Kabiliyet.

Levâzimat: Gerekli olan şeyler.

Sa'y: Çalışma.

Tedarik: Elde etme.

Vazife-i asliye: Asıl iş.

karıştırdığın mâlâyâni meşgalelerdir. En elzemini bırakıp, güya binler sene ömrün var gibi en lüzumsuz mâlûmat ile vakit geçiriyorsun. Meselâ: “Zühâl’in etrafındaki halkaların keyfiyeti nasıldır? Ve Amerika tavukları ne kadardır?” gibi kıymetsiz şeylerle kıymettar vaktini geçiriyorsun. Güya, kozmoğrafya ilminden ve istatistikçi feninden bir kemâl alıyorsun!..

Eğer desen: “Beni namazdan ve ibadetten alıkoyan ve fütur veren öyle lüzumsuz şeyler değil, belki derd-i maişetin zarûrî işleridir.”

Öyle ise ben de sana *derim ki:* Eğer yüz kuruş bir gündelik ile çalışsan, sonra

Derd-i maişet: Geçim derdi.

En elzem: En lüzumlu, en gerekli.

Kozmoğrafya: Astronomi, gök bilimi.

Mâlâyâni: Boş, faydasız.

Zühâl: Satürn gezegeni.

biri gelse, dese ki: “Gel on dakika kadar şurayı kaz, yüz lira kıymetinde bir pırlanta ve bir zümrüt bulacaksın.” Sen ona: “Yok, gelmem. Çünkü on kuruş gündeliğimden kesilecek, nafakam azalacak.” desen.. ne kadar divanece bir bahane olduğunu elbette bilirsin.

Aynen onun gibi; sen şu bağında, nafakan için işliyorsun. Eğer farz namazı terk etsen, bütün sa'yin semeresi, yalnız dünyevî ve ehemmiyetsiz ve bereketsiz bir nafakaya münhasır kalır. Eğer sen istirahat ve teneffüs vaktini, ruhun rahatına, kalbin teneffüsüne medâr olan namaza sarf et-sen; o vakit bereketli nafaka-yı dünyeviye

---

Medâr: Sebep, vesile.

kazanç.

Münhasır: Sınırlı, çevrili, daraltılmış.

Sa'yin semeresi: Çalışma ve gayretin meyvesi, ürünü.

Nafaka-yı dünyeviye: Günlük veya aylık gelir,

ile beraber, senin nafaka-yı uhreviyene ve zâd-ı âhiretine ehemmiyetli bir menba olan, iki maden-i mânevî bulursun:

• **Birinci Maden:** Bütün bağındaki ^{1(Hâşiye)} yetiştirdiğin –çiçekli olsun, meyveli olsun– her nebâtın, her ağacın tesbihâtından, güzel bir niyet ile, bir hisse alıyorsun.

• **İkinci Maden:** Hem bu bağdan çıkan mahsulattan kim yese, –hayvan olsun, insan olsun, inek olsun, sinek olsun, müşteri olsun, hırsız olsun– sana bir sadaka hükmüne geçer.² Fakat o şart ile ki:

---

^{1(Hâşiye)} Bu makam, bir bağda bir zâta bir ders-tir ki, bu tarz ile beyân edilmiş.

² Bkz.: Buhârî, *hars* 1, *edeb* 27; Müslim, *birr* 52; Tirmizî, *ahkâm* 40; Dârimî, *büyû'* 67; Ahmed ⇨

Menba: Kaynak.

kazançlar.

Nafaka-yı uhreviye:
Âhirete ait sevaplar,

Zâd-ı âhiret: Âhiret
azığı.

Sen, Rezzâk-ı Hakikî nâmına ve izni da-iresinde tasarruf etsen ve O'nun malını, O'nun mahlûkatına veren bir tevziat memuru nazarıyla kendine baksan...

İşte bak: Namazı terk eden ne kadar büyük bir hasâret eder. Ne kadar ehemmiyetli bir serveti kaybeder. Ve sa'ye pek büyük bir şevk veren ve amelde büyük bir kuvve-i mânevî temin eden o iki neticeden ve o iki madenden mahrum kalır, iflâs eder. Hatta ihtiyarlandıkça bahçecilikten usanır, fütur gelir. “Neme lâzım” der.. “Ben zaten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim?” diyecek,

---

➤ İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/147, 228, 243, 5/415, 6/420.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Kuvve-i mânevî: Mânevî güç.

Rezzâk-ı Hakikî: Rızkın gerçek sahibi Hz. Allah.

Tevziât: Dağıtım.

kendini tembelliğe atacak. Fakat evvelki adam der: “Daha ziyade ibadetle beraber sa’y-i helâl çalışacağım. Tâ kabrime daha ziyade ışık göndereceğim. Âhiretime daha ziyade zahîre tedârik edeceğim.”

Elhâsıl: *Ey nefis! Bil ki: Dünkü gün senin elinden çıktı. Yarın ise; senin elinde senet yok ki, ona mâliksin. Öyle ise, hakikî ömrünü, bulunduğun gün bil. Lâakal günün bir saatini ihtiyat akçesi gibi, hakikî istikbal için teşkil olunan bir sandukça-yı uhreviye olan bir mescide veya bir seccâdeye at.*

Hem bil ki; her yeni gün sana, hem herkese bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin

Lâakal: En az.

Mâlik: Sahip.

Sa’y-i helâl: Helâl kazanç.

Sandukça-yı uhreviye:

Âhret sandığı, kumbarası.

Zahîre: Azık.

zulümâtli ve perişan bir hâlde gider. Senin aleyhinde âlem-i misalde şehâdet eder. Zira herkesin, her günde, şu âlemden bir mahsus âlemi var. Hem o âlemin keyfiyeti, o adamın kalbine ve ameline tâbidir.

Nasıl ki aynanda görünen muhteşem bir saray, aynanın rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür; kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem onun keyfiyetine bakar. O ayna şişesi düzgün ise, sarayı güzel gösterir; düzgün değil ise, çirkin gösterir. En nazik şeyleri kaba gösterdiği misillü; sen kalbinle, aklınla, amelinle, gönlünle, kendi

---

Âlem-i misal: Varlık ve hâdiselerin mânevî sûretler hâlinde, kendi özel kılıflarıyla ihsaslar dünyasına girip, görülüp hissedilmeleri, hatta bir kısım temsilcilerle kendilerini zâhir veya bâtın hâsselerimize

duyurdukları âlem, mânevî sûret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Misillü: Gibi.

Zulümât: Karanlıklar.

âleminin şeklini değiştirirsin. Ya aleyhinde, ya lehinde şehâdet ettirebilirsin.

Eğer namazı kılsan, o namazın ile, o âlemin Sâni-i Zülcelâl'ine müteveccih ol-
san, birden, sana bakan âlemin tenev-
vür eder. Âdeta namazın bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi, o âlemin zulümâtını dağıtır. Ve o herc ü merc-i dünyeviyedeki karmakarışık, perişaniyet içindeki tebeddülât ve harekât, hikmetli bir intizâm ve mânidar bir kitabet-i kudret olduğunu gösterir. ¹ **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ**

¹ “Allah göklerin ve yerin nurudur.” (Nûr sûresi, 24/35)

Herc ü merc: Allak bulak, karmakarışık.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi mükemmel ve harika

yapan Allah (c.c.).

Tebeddülât: Değişimler.

Tenevvür: Nurlanmak, aydınlanmak.

âyet-i pür-envârından bir nurû, senin kalbine serper. Senin o günkü âlemini, o nurun in'ikâsıyla ışıklandırır. Senin lehinde nuraniyetle şehâdet ettirir.

Sakın deme: “Benim namazım nerede.. şu hakikat-i namaz nerede!” Zira bir hurma çekirdeği, bir hurma ağacı gibi, kendi ağacını tavsif eder. Fark yalnız icmâl ve tafsil ile olduğu gibi; senin ve benim gibi bir âmînin –velev hissetmezse– namazı, büyük bir velînin namazı gibi şu nurdan bir hissesi var, şu hakikatten bir sırrı vardır –velev şuurun taallûk etmezse–

Âmî: Halktan, sıradan, herhangi biri.

Âyet-i pür-envâr: Pırıl pırıl âyet.

Hakikât-i namaz: Bütün şartlarına uyularak kılınan ideâl namaz.

İcmâl: Özet, kısaca ifade etmek.

İn'ikâs: Yansıma, aksetme.

Taallûk: İlgili olma, bağlanma.

Tafsil: Uzunca ifade etmek.

Tavsif etmek: Tanıtmak, özelliklerini bildirmek.

Fakat, derecâta göre inkişaf ve tenevvürü ayrı ayrıdır.

Nasıl bir hurma çekirdeğinden, tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar ne kadar merâtip bulunur... Öyle de; namazın derecâtında da daha fazla merâtip bulunabilir. Fakat bütün o merâtipde, o hakikat-i nurâniyenin esası bulunur...

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ قَالَ: الصَّلَاةُ عِمَادُ
الدِّينِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ¹

¹ Allahım! “Namaz dinin direğidir.” (Tirmizî, *îmân* 8; İbn Mâce, *fiten* 12) buyuran Rasûlullah (*sallâllâhu aleyhi ve sellâm*)e ve O'nun âl ve ashabına salât ve selâm eyle!

Derecât: Dereceler.

Hakikat-i nuraniye:
Parlak hakikat, namaz
gerçeği.

İnkişaf: Ortaya çıkma,

belirmek.

Merâtip: Mertebeler.

Tenevvür: Nurlanmak,
aydınlanmak.

Hâtîme

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ¹

**(Gafil Kafaya Bir Tokmak
ve Bir Ders-i İbrettir.)**

Ey gaflete dalıp ve bu hayatı tatlı görüp ve âhireti unutup, dünyaya talip bedbaht nefsim! Bilir misin neye benzersin? Deve kuşuna: Avcıyı görür, uçamıyor.. başını kuma sokuyor, tâ avcı onu görmesin.. koca gövdesi dışarda, avcı görür. Yalnız o, gözünü kum içinde kapamış görmez.

Ey nefis! Şu temsile bak, gör; nasıl

---

¹ “Bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir.” (Âl-i İmran sûresi, 3/185)

Ders-i ibret: İbret dersi.

dünyaya hasr-ı nazar, aziz bir lezzeti elîm bir eleme kalbeder.

Meselâ şu karyede (Yani Barla'da) iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksan dokuz ahabbı İstanbul'a gitmişler, güzelce yaşıyorlar. Yalnız bir tek burada kalmış, o dahi oraya gidecek. Bunun için şu adam İstanbul'a müştâktır, orayı düşünür, ahabba kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse: "Oraya git!" sevinip gülererek gider.

İkinci adam ise, yüzde doksan dokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar. Bir kısmı ne görür, ne de görünür yerlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler zanneder. Şu bîçâre adam ise,

Hasr-ı nazar: Yalnız bir şeye gözünü dikip, başka bir şeyle ilgilenmemek.

Kalbetmek: Çevirmek, döndürmek.

Karye: Köy, belde.

Müştâk olmak: İştiyak duymak, özlemek, can atmak.

bütün onlara bedel yalnız bir misafire ünsiyet edip teselli bulmak ister. Onunla o elîm âlâm-ı firakı kapamak ister.

Ey nefis! Başta Habîbullah, bütün ahbabın kabrin öbür tarafındadırlar. Burada kalan bir-iki tane ise, onlar da gidiyorlar. Ölümden ürküp, kabirden korkup, başını çevirme! Merdâne kabre bak, dinle, ne talep eder! Erkekçesine ölümün yüzüne gül, bak, ne ister! Sakın gafil olup ikinci adama benzeme!

Ey nefsim! Deme: “Zaman değişmiş, asır başkalaşmış, herkes dünyaya dalmış, hayata perestiş eder, derd-i maîşetle

Âlâm-ı firak: Ayrılıktan gelen elemeler, acılar.

Derd-i maîşet: Geçim derdi.

Habibullah: Cenâb-ı Hakk'ın sevgisine mazhar olan Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Merdâne: Mertçe, erkekçe.

Perestiş etmek: Tapar derecede sevmek.

Ünsiyet etmek: Ahbaplık etmek, arkadaşlık etmek, alışmak.

sarhoştur.” Çünkü ölüm değişmiyor, firâk bekâya kalbolup başkalaşmıyor. Acz-i beşerî, fakr-ı insanî değişmiyor, ziyâdeleşiyor. Beşer yolculuğu kesilmiyor, sürat peydâ ediyor.

Hem deme: “Ben de herkes gibiyim.” Çünkü; herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder. Herkesle musibette beraber olmak demek olan teselli ise, kabrin öbür tarafında pek esassızdır.

Hem kendini başıboş zannetme! Zira, şu misafirhâne-i dünyada nazar-ı hikmetle baksan hiçbir şeyi nizamsız, gayesiz

Acz-i beşerî: İnsanın âcizliği, gücünün her şeye yetmemesi.

Bekâ: Ebedîlik, sonsuzluk.

Fakr-ı insanî: İnsanın çok şeylere muhtaç durumunda olması

Firâk: Ayrılık.

Kalbolmak: Dönmek, dönüşmek.

Nazar-ı hikmetle: Hikmet gözüyle, hikmetini anlamak için.

Sürat peyda etmek: Sürat kazanmak.

göremezsin. Nasıl sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vâkıalar olan şu hâdisât-ı kevniye, tesadüf oyuncağı değiller.

Meselâ zemine nebâtât ve hayvanât envâından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde, gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler, baştan aşağıya kadar gayelerle, hikmetlerle müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî gayeler içinde kemâl-i intizam ile meczup mevlevî gibi devredip döndürmesini bildiğin

Envâ: Türler.

Hâdisat-ı kevniye: Ta-
biatta cereyan eden
olaylar.

Kemâl-i intizam ile:
Mükemmel bir düzen
içerisinde.

Meczup: Cezbeye kapıl-
mış, Allah aşkıyla ken-
dinden geçmiş.

Mevlevi: Mevlânâ

Celâleddin Rûmî'nin
kurduğu Mevlevi tarikatı-
na mensup kimse.

Mücehhez: Teçhiz edil-
miş, donatılmış.

Münakkaş: Nakışlı, iş-
lenmiş.

Müzeyyen: Süslenmiş,
donanmış.

Nebâtât: Bitkiler.

Zemin: Yeryüzü.

hâlde, nasıl oluyor ki, küre-i arzın; benî-âdemden, bâhusus ehl-i imandan beğenmediği bir kısım etvâr-ı gafletin sıklet-i mâneviyesinden, omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi^{1(Hâşiye)} mevt-âlûd hâdisât-ı hayatiyesini –bir mülhidin neşrettiği gibi– gâyesiz, tesâdüfî zannederek bütün musîbetzedelerin elîm zâyîâtını bedelsiz, hebâenmensûr gösterip müthiş bir yeise atarlar. Hem büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler.

---

^{1(Hâşiye)} İzmir'in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.

Benî-âdem: Âdemoğulları, insanoğulları.

Etvâr-ı gaflet: Gaflet ifade eden hâller, tavırlar.

Hebâen-mensûr: Boşu boşuna dağılıp gitmiş.

Mevt-âlûd hâdisât-ı

hayatiye: Hayatın, ölüm bulaşmış hâdiseleri.

Mülhid: Allah'ı inkâr eden, dinsiz.

Sıklet-i mâneviye: Mânevî ağırlık.

Yeis: Ümitsizlik.

Belki öyle hâdiseler bir Hakîm-i Rahîm'in emriyle, ehl-i imanın fâni malını, sadaka hükmüne çevirip ibkâ etmektir ve küfrân-ı nimetten gelen günahlara keffârettir.

Nasıl ki bir gün gelecek, şu musahhar zemin; yüzünün zîneti olan âsâr-ı beşeriye-yi şirk-âlûd, şükürsüz görüp, çirkin bulur. Hâlık'ın emriyle, büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah'ın emriyle ehl-i şirki cehenneme döker, ehl-i şükre: "*Haydi, cennete buyurun.*" der.

Âsâr-ı beşeriye: İnsanların ortaya koyduğu eserler.

Ehl-i şirk: İmansızlar.

Hakîm-i Rahîm: Her işi ni hikmetle yapan ve merhameti engin olan Zât.

Hâlık: Yaradan.

İbkâ etmek: Ebedîleştirmek.

Küfrân-ı nimet: Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetlere karşı nankörlük etmek.

Musahhar: İnsanın hizmetine sunulmuş.

Şirk-âlûd: Şirk, inkâr bulaşmış.

[İşâratü'l-İ'câz'dan]

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ
وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمْ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا
لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Yani “Ey insanlar! Sizi ve sizden evvelkileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz ki takvâ mertebesine vâsıl olasınız. Ve yine Rabbinize ibadet ediniz ki arzı size döşek, semâyı binanıza dam yapmış ve semâdan suları indirmiş ki sizlere rızık olmak üzere yerden meyve vesâir gıdaları

Arz: Yeryüzü, dünya.

Takvâ: Cenâb-ı Hakk'ın yasaklarından kaçınıp

emirlerini yerine getirmek.

Vâsıl olmak: Ulaşmak.

çıkartsın. Öyle ise Allah'a misil ve şerik yapmayınız. Bilirsiniz ki Allah'tan başka mâbûd ve Hâlıkınız yoktur.”¹

Mukaddime

Akâidî ve imanî hükümleri kavî ve sabit kılmakla meleke hâline getiren ancak ibadettir. Evet Allah'ın emirlerini yapmaktan ve nehiyelerinden sakınmaktan ibaret olan ibadetle, vicdanî ve aklî olan imanî hükümler terbiye ve takviye edilmezse, eserleri ve tesirleri zayıf kalır. Bu hâle,

---

¹ Bakara sûresi, 2/21-22.

Akaidî: Akaidle, inanç esaslarıyla ilgili.

Allah'a misil ve şerik yapmak: Başka şeyleri Allah'a denk tutarak tanrı kabul etmek.

Hâlık: Yaradan.

Mâbûd: Kendisine ibadet edilmeye lâyık ve müstehak olan.

Nehiy: Men'etmek, men'edilen, yasaklanan şeyler.

âlem-i İslâm'ın hâl-i hazırdaki vaziyeti şahittir.

Ve keza ibadet, dünya ve âhiret saadetlerine vesile olduğu gibi, maâş ve maâde, yani dünya ve âhiret işlerini tanzime sebeptir ve şahsî ve nev'î kemâlâta vasıta dır ve Hâlık ile abd arasında pek yüksek bir nisbet ve şerefli bir râbitadır.

İbadetin dünya saadetine vesile olduğunu izah eden cihetler:

Birisi: İnsan, bütün hayvanlardan mümtaz ve müstesna olarak, acîb ve la-tîf bir mizaç ile yaratılmıştır. O mizaç yüzünden, insanda çeşit çeşit meyiller, arzular meydana gelmiştir. Meselâ: İnsan en

Abd: Kul.

Hâlık: Yaradan.

Latîf: Hoş, güzel, nazik.

Mümtaz: Üstün, seçkin.

Nisbet: İrtibat, bağlılık, bağ.

Şahsî ve nev'î kemâlât: Fertlerin ve toplulukların gelişimi, kemâle ermesi.

müntehab şeyleri ister, en güzel şeylere meyleder, zînetli şeyleri arzu eder, insaniyete lâıyk bir maîşet ve bir şerefle yaşamak ister.

Şu meyillerin iktizası üzerine yiyecek, giyecek ve sâir hâcetlerini, istediği gibi güzel bir şekilde tedârikinde çok sanatlara ihtiyacı vardır. O sanatlara vukufu olmadığından, ebnâ-yı cinsiyle teşrik-i mesâî etmeye mecbur olur ki; her birisi, semere-i sa'yiyle arkadaşına mübâdele sûretiyle yardımda bulunsun ve bu sayede ihtiyaçlarını tesviye edebilsinler.

Ebnâ-yı cins: Kendi türünden olanlar, diğer insanlar.

İktiza: Gerek, gerektirmek, lüzumlu kılmak.

Mübadele: Değiş-tokuş etme.

Müntehab: Seçkin, en

güzel.

Semere-i sa'y: Çalışmanın sonunda ortaya çıkan ürün.

Tesviye etmek: Yerine getirmek, îfa etmek.

Teşrik-i mesâî etmek: Birlikte çalışmak.

Fakat insandaki kuvve-i şehviye, kuvve-i gadabiye, kuvve-i akliye; Sâni' tarafından tahdit edilmediğinden ve insanın cüz-ü ihtiyârîsiyle terakkisini temin etmek için bu kuvvetler başıboş bırakıldığından, muâmelâtta zulüm ve tecavüzler vukûa gelir. Bu tecavüzleri önlemek için, cemaat-i insaniye çalışmalarının semerelerini mübadele etmekte adalete muhtaçtır. Lâkin her ferdin aklı, adaleti idrakten âciz olduğundan, küllî bir akla ihtiyaç vardır ki; ferdler, o küllî akıldan istifade etsinler.

Cemaat-i insaniye: İnsan topluluğu, insanlar.

Cüz-ü ihtiyârî: İnsanın seçme kabiliyeti, iradesi.

Kuvve-i akliye: İyiyi-kötüyü ayırt edebilme kabiliyeti, akıl gücü.

Kuvve-i gadabiye: Hidet, öfke, dargınlık, kızgınlık duygusu.

Kuvve-i şehviye: İnsanın, dünya zevklerine olan meyli.

Küllî: Bütünle alâkalı, bütüne hitap eden.

Muâmelât: İnsanların birbirleriyle olan ilişkileri.

Sâni: Yaradan.

Tahdit etmek: Sınırlandırmak.

Öyle küllî bir akıl da ancak kanun şeklinde olur. Öyle bir kanun, ancak şeriattır.

Sonra o şeriatin tesirini, icrâsını, tatbikini temin edecek bir merci', bir sahip lâzımdır. O merci' ve o sahip de, ancak peygamberdir. Peygamber olan zâtın da, zâhiren ve bâtinen halka olan hâkimiyetini devam ettirmek için, maddî ve mânevî bir ulviyete ve bir imtiyaza ihtiyacı olduğu gibi, Hâlık ile olan derece-i münasebet ve alâkasını göstermek için de, bir delile ihtiyacı vardır. Böyle bir delil de ancak mucizelerdir.

Sonra Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine ve nehiyelerine itaat ve inkıyadı tesis ve temin etmek için, Sâni'in azametini zihinlerde

---

Azamet: Büyüklük, yücelik.

Derece-i münasebet ve alâka: Münasebet ve irti-

batın derecesi.

İnkıyad: Boyun eğmek.

Zâhiren ve bâtinen: Açık ve gizli olarak.

tesbit etmeye ihtiyaç vardır. Bu tesbit de ancak akâid ile, yani ahkâm-ı imaniyenin tecellisiyle olur. İmanî hükümlerin takviye ve inkişaf ettirilmesi, ancak tekrar ile teceddüd eden ibadetle olur.

İkincisi: İbadet, fikirleri Sâni-i Hakîm'e çevirtirmek içindir. Abdin Sâni-i Hakîm'e olan teveccühü, itaat ve inkıyadını intaç eder. İtaat ve inkıyad ise, abdi intizam-ı ekmele altına idhal eder. Abdin intizam altına girmesiyle ve nizama ittiba etmesiyle,

Ahkâm-ı imaniye: İmanla ilgili hükümler.

Akâid: İman esasları.

İdhal etmek: Girdirmek, sokmak.

İnkişaf ettirmek: Ortaya çıkarmak, açmak, anlaşılır hâle getirmek.

İntaç etmek: Netice vermek. Ortaya çıkarmak.

İntizam-ı ekmele: Mü-

kemmel, kusursuz düzen.

İttiba etmek: Tâbi olmak, uymak.

Sâni-i Hakîm: Her işini hikmetle yapan Yarıdan.

Teceddüd etmek: Yenilenmek.

Tesbit etmek: Sağlam esaslara oturtmak.

hikmetin sırrı tahakkuk eder. Hikmet ise, kâinat sayfalarında parlayan sanat nakışlarıyla tebâruz eder.

Üçüncüsü: İnsan santral gibi, bütün hilkatın nizamlarına ve fitratın kanunlarına ve kâinattaki nevâmis-i ilâhiyenin şuâlarına bir merkezdir. Binaenaleyh insanın o kanunlara intisap ve irtibat etmesi ve o namusların eteklerine yapışıp temessük etmesi lâzımdır ki, umumî cereyanı temin etsin. Ve tabakât-ı âlemde deverân eden dolapların hareketlerine muhalefetle o dolapların çarkları altında ezilmesin. Bu da ancak, o emir ve nevâhîden ibaret olan ibadetle olur.

Hilkat: Yaratılış.

Namus: Kanun, nizam.

Nevâhî: Yasaklamalar.

Nevâmîs-i ilâhiye: İlâhî kanunlar.

Şuâ: Işın, parıltı.

Tabakât-ı âlem: Dün-

yanın tabakaları, âlemin değişik yerleri.

Tebâruz etmek: Ortaya çıkmak.

Temessük etmek: Tutunmak.

Dördüncüsü: Emirleri imtisal, nehiylerden içtinap etmek sayesinde bir ferd, heyet-i içtimâiyede çok mertebelerle nisbet peydâ eder ve alâkadar olur. Bilhassa ahkâm-ı dîniye ve mesâlih-i umumiye hususunda bir fert, bir nev hükmüne geçer. Yani pek çok hukuklar, haysiyetler, irşadlar, talimler, ıslahlar gibi vazifeler bir şahsa yüklenir. Eğer o emri imtisal, nevâhîden içtinap eden o şahıs olmasa; o vazifeler tamamen pâyimâl olur.

Beşincisi: İnsan İslâmiyet sayesinde,

Ahkâm-ı diniye: Dinî hükümler

Emri imtisal: Emre uymak.

Heyet-i içtimâiye: Toplumsal durum, sosyal hayat.

Mesâlih-i umumiye: Genel maslahatlar, umumî menfaatler.

Nehiyden içtinap etmek: Yasaklanan şeylerden uzak durmak.

Nev: Tür, topluluk.

Pâyimâl olmak: Ayak altında kalmak, çiğnemek.

Peyda etmek: Kazanmak, elde etmek.

ibadet sâikasıyla bütün Müslümanlara karşı sabit bir münasebet peydâ eder ve kavî bir irtibat ve bağıllık elde eder. Bunlar ise sarsılmaz bir uhuvvete, hakikî bir muhabbete sebep olur. Zaten heyet-i içtimaiyenin kemâline ve terakkisine ilk ve en birinci basamaklar, uhuvvet ile muhabbettir.

İbadetin şahsî kemalâta sebep olduğunun izahı:

İnsan cismen küçük, zayıf ve âciz olmakla beraber, hayvanâttan addedildiği hâlde, pek yüksek bir ruhu taşıyor ve pek büyük bir istidada mâliktir ve hasredilmeyecek derecede meyilleri vardır ve gayr-i mütenâhî emeller sahibidir ve addedilemez

Addetmek: Saymak.

dırmak.

Gayr-i mütenâhî: Sonu gelmez, bitmez tükenmez.

Sâika: Sebep, vesile.

Uhuvvet: Kardeşlik, bağıllık, dayanışma.

Hasretmek: Sınırlan-

fikirleri vardır ve gayr-i mahdut şeheviye ve gadabiye gibi kuvveleri vardır ve öyle acaip bir yaratılışı vardır ki, sanki bütün envâ ve âlemlere fihriste olarak yaratılmıştır.

- ✓ İşte böyle bir insanın o yüksek ruhunu inbisât ettiren, ibadettir;
- ✓ İstidâtlarını inkişaf ettiren, ibadettir;
- ✓ Meyillerini temyiz ve tenzih ettiren, ibadettir;
- ✓ Emellerini tahakkuk ettiren ibadettir;
- ✓ Fikirlerini tevsî ve intizam altına alan, ibadettir;

Envâ': Türler, kâinattaki bütün mahluklar.

Gayr-i mahdut: Sınırsız.

İnbisat etmek: Açılmak, genişlemek, inkişaf etmek.

Temyiz etmek: İyiyi

kötüden ayırma.

Tenzih etmek: Kusurlardan arındırma, temizleme.

Tevsî: Genişletme, enginlik kazandırma.

✓ Şeheviye ve gadabiye kuvvelerini had altına alan, ibadettir;

✓ Zâhirî ve bâtinî uzuvlarını ve duygularını kirleten tabiat paslarını izâle eden, ibadettir;

✓ İnsanı mukadder olan kemalâtına yetiştiren, ibadettir;

✓ Abd ile Mâbud arasında en yüksek ve en latîf olan nisbet, ancak ibadettir.

✓ Evet kemalât-ı beşeriye en yükseği, şu nisbet ve münasebettir.

İhtar: İbadetin ruhu, ihlâstır. İhlâs ise, yapılan ibadetin yalnız emredildiği için

---

Bâtinî: Görünmeyen, gizli.

Had altına almak: Sınırlandırmak, sınırlarını çizmek.

Kemâlât-ı beşeriye: İnsanın her bakımdan olgunluğu, onu mükemmelliğe götüren esaslar.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

yapılmasıdır. Eğer başka bir hikmet ve bir fayda ibadete illet gösterilse, o ibadet bâ-tıldır. Faydalar, hikmetler yalnız müreccih olabilirler, illet olamazlar.

İllet: Bir şeyin yapılmasına, bir hükmün konulmasına sebep olan durum.

Müreccih: Tercih ettirici faktör.

Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmâm (126-211 h.); *el-Musannef*, [Tahkîk: Habîburrahmân el-A'zamî], I-XI, el-Meclisü'l-ilmî, Beyrut, 1403 h.

—————; *Tefsîru's-San'ânî*, I-II, Mektebetü'r-ruşd, Riyad, 1410 h.

el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v.1162); *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-İlbâs*, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî (164-241 h.); *el-Müsned*, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

—————; *el-Vera'*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1403/1983.

—————; *ez-Zühd*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1398 h.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v.1014/ 1606); *el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa* [Tahkîk: Muhammed b. Lütü Sabbâğ], el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406.

el-Azîmâbâdî, Muhammed Şemsülhak (v.?) ; *Av-nü'l-ma'bûd*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1415 h.

el-Bâkîllânî, Ebû Bekr Muhammed b. et-Tıyb (v.403/1013); *İ'câzü'l-Kur'ân*, [Şerh ve ta'lik: Muhammed Abdülmüslim el-Hafâcî], Mektebetü ve matbaatü's-Sabîh ve evlâdihî, Mısır, 1370/1951.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn (384-458 h.); *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Mektebetü Dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

—————; *Şuabü'l-îmân*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1410/1990.

el-Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl (v.256 h.); *el-Edebü'l-müfred*, I-VIII, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1409/1989.

—————; *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

—————; *et-Târîhu'l-kebîr*, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1986.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şhredâr (445-509 h.), *el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, [Tahkîk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v.430 h.); *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut-1405 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); *el-Müsned*, I-XIII, Dâru'l-me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

el-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); *İhyâu ulûmi'd-dîn*, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

el-Hâkim, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbûrî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1411/1990.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdullâh Muhammed b.

Ali b. el-Hasen, *Nevâdiru'l-usûl fî ehâdisi'r-Rasûl*, [Tahkîk: Abdurrahman Amîra], I-IV, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412/1992.

İbn Düreyd, Ebûbekr Muhammed b. el-Hasan (223/321 h.); *el-İştikâk*, [Tahkîk: Abdüsselâm Muhammed Hârûn], Mektebetü'l-Hancı, Mısır, tsz.

İbn Ebî Âsım, Ahmed b. Amr (v.287 h.); *ez-Zühd*, Dâru'r-rayân li't-türâs, Kahire, 1408 h.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed (v.235 h.); *el-Musannef fî'l-ehâdis ve'l-âsâr*, [Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût], I-VII, Mektebetü'r-ruşd, Riyad, 1409 h.

İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed el-Büstî (v. 354 h.), *el-İhsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân*, [Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî; Tahkîk ve ta'lik: Şuayb el-Arnaût], I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İbnü'l-Mübârek, Abdullah (118-181 h.); *ez-Zühd*, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, tsz.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b.

Ferah (v.670); *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Dâru's-ş-a'b, Kahire, 1372 h.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); *el-Muvatta'*, I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

Müslim, Ebu'l-Huseyn el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); *Sahîhu Müslim*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1406 h.

—————; *es-Sünen*, [Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

—————; *es-Sünenü'l-kübrâ*, [Tahkîk: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî], I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.

es-Sehâvî, Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman (v.902/1497); *el-Makâsîdü'l-hasene*; Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1399 h.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-evsat*, [Tahkîk: Hamdi

b. Abdülmecîd es-Selefi], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

—————; *el-Mu'cemül-kebîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-XX, Mektebetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

et-Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); *Câmiu'l-beyân*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

et-Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd (v.204 h.); *el-Müsned*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

ez-Zebîdî, Ebu'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (v.1205/1790); *Tâcü'l-arûs min cevhereti'l-kâmûs*, I-XX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1394/1974.

ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed (v.538/1144); *Esâsü'l-belâğâ*, [Tahkîk: Mezîd Nuaym Şevki el-Mearrî], Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1998.

—————; *el-Müstaksâ fî emsâli'l-Arab*, I-II, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1407/1987.

Karma İndeks

A

abd 48, 65, 118, 119,
120, 186, 195
abdest 133
âbid 27
acz 44, 73, 76, 78, 118
âdil 17
ağaç 7, 8, 22, 96, 104
âhiret 67, 68, 74, 106,
170, 186
ahlâk 43, 101
akıl 29, 37, 38, 53, 56,
57, 60, 64, 103, 129,
161, 188, 189
âlem 18, 26, 56, 74,
121, 122, 125, 126,
144, 150, 151, 173,
186, 192
Allah (c.c.) 45, 107, 125,
126, 133, 136, 140,
143, 145, 146, 148
Allahu Ekber 116, 119,
136, 150, 151, 152
altın 33, 36
amel 46, 82, 93, 102,
103, 127, 140, 147
Amerika 29, 168
Arab 204
Arş 37, 136
arşın 89, 94, 104

arslan 69, 73, 88, 89,
93, 94, 97, 104
arz 29, 59, 104, 130, 133,
134, 137, 144, 151
asâ 10
asker 1, 16, 21, 23, 25,
32, 40, 48, 51, 65,
68, 73
at 12, 44, 48, 59, 69,
75, 97, 110, 160, 172,
180, 191
ateş 10
azamet 55, 75, 119,
125, 137, 141

B

bahar 72, 79, 122
Barla 178
Basîr 58
batman 25
bekâ 55, 152
bereket 3, 101, 117
berk 36
berzah 56, 126
beşer 20, 30, 36, 67,
126, 131, 136, 145,
156
beş vakit 37, 153
Bismillâh 3, 7, 8, 9,
11, 12

borç 128, 134, 153
burak 75, 80, 165

C

celâl 131
Celil 140
cemâl 85, 132, 155
Cemil 139, 140
cemiyet 42, 103, 149
Cennet 56, 74, 109,
110, 111
ceza 41, 52
cezb 159
cin 43

Ç

çiçek 79, 92

D

dağ 7
darağacı 69, 73, 75
deve 8
devlet 6, 41
dil 53, 60, 64
dîn 47, 149
dinsiz insan 87
dost 16, 21, 73, 111
dua 3, 28, 67, 78, 117,
120, 140
dünya 5, 18, 19, 29, 32,
42, 52, 54, 59, 74, 86,
102, 109, 110, 111,

123, 145, 151, 166,
167, 177, 184, 186,
187, 188

dünya saadeti 32
düşman 4, 15

E

ebed 53, 107, 133, 160
ecel 19
Ehad 12, 107, 108
ejderha 89, 94, 97, 105,
109
ekmek 158
el 3, 13, 22, 27, 33, 47,
65, 79, 83, 103, 114,
127, 131, 134, 136,
147, 152, 171, 197,
198, 199, 200, 201,
202, 203, 204
elektrik 174
Elhamdülillâh 12, 117,
120, 136
emniyet 22, 28, 43,
87, 92
Erhamürrahimîn 47,
113, 155
esir 51
ezel 53

F

fabrika 48, 60
fakr 73, 79, 120, 137, 180

- fare 89
fark 24
Fâtiha 121, 137, 148,
149, 150
Fâtır 30, 59, 64, 73, 143
Fâtır-ı Hakîm 59
felsefe 29, 80
fen 80
fenâ 15, 56, 103, 112
ferâiz 42, 80
feylesof 29
fikir 94, 101
fisk 23, 81
fitrat 128, 134
- G**
gaflet 105, 124, 131,
157, 182
gece 29, 73, 105, 122,
126, 142, 145
gemi 34
gençlik 63, 123
gınâ 164
göz 18, 53, 58, 60,
64, 85
gül 179
gündüz 122, 130
güzel 8, 16, 21, 28, 33,
34, 38, 39, 49, 55, 64,
70, 71, 72, 76, 88,
92, 93, 94, 95, 97, 99,
100, 101, 114, 119,
132, 135, 139, 141,
147, 153, 158, 163,
165, 166, 170, 173,
187
- H**
Habîbullah 179
hadîs 91
Hakîm 27, 33, 53, 59,
143, 183, 191, 200
Hâkim 5, 33, 93, 200
Hak 3, 7, 8, 14, 26, 29,
36, 42, 44, 45, 47,
48, 56, 58, 59, 60, 62,
63, 64, 74, 78, 106,
115, 116, 118, 122,
123, 124, 131, 132,
133, 134, 136, 137,
141, 142, 143, 144,
153, 164, 179, 183,
184, 190
Hâlik 19, 27, 36, 53, 61,
67, 76, 108, 143, 144,
183, 185, 186, 190
hamd 1, 22, 32, 113,
114, 115, 117, 126,
131, 134, 137
hapis 110, 166
harb 42, 43, 68
hasta 40
havf 26, 98
hayâl 36, 53
hayat 8, 20, 26, 37, 46,

- 53, 61, 63, 64, 68, 86,
103, 104, 108, 109,
111, 112, 143, 158,
159, 167, 192
- Hayat-ı ebediye 37, 64
hayvan 20, 44, 94, 99,
105, 167, 170
hediye 12, 13, 64, 140,
165
hevâ 43, 63
hidâyet 110
hikâye 102
hikmet 38, 44, 58, 63,
80, 108, 114, 196
hikmet-i hilkat 108
hilkat 39, 108, 123
hodgâm 15
hurma 175, 176
hurma ağacı 175
hürmet 5, 47, 100
hürriyet 87
- İ**
İbrahim (a.s.) 145
icmâ 31
iftikar 46
iftira 63
ihtiyarlık 124, 132
ihyâ 152
iktidar 44, 46, 167
ilâç 71
ilim 46
illet 196
iman 33, 115, 147, 176,
198
İncil 127
incir 89, 95, 96
inek 8, 170
inkılâp 55, 70, 97, 109,
115, 127, 153, 162,
163
ins 20, 43
insan 18, 19, 29, 45, 72,
74, 87, 102, 104, 121,
122, 123, 132, 133,
135, 167, 170
intizam 18, 151, 181,
191, 195
ipek 8, 10
işâ 153
isbat 145
İslâm 3, 22, 42
İslâmiyet 22, 193
İstanbul 178, 199
istiâne 131, 137
istiğfar 65, 118
istihdam 165
istihsan 119
istikbal 172
istirahat 93, 131, 169
isyan 103
itaat 26, 28, 32, 106,
134, 137, 190, 191
İzmir 182

izzet 116, 124, 125, 134,
152

K

kabir 68, 74, 82, 105,
126, 180

Kadîm 133, 136

Kadîr 6, 61, 108, 115,
129, 142, 145, 148

Kadîr-i Zülcelâl 61, 115,
129, 142

kâfir 61, 102, 110

Kahhâr 125

Kahhâr-ı Zülcelâl 125

kâinat 59, 121, 140,
146, 191

kalb 26, 29, 32, 43, 62,
64, 77, 80, 102, 103,
104, 134, 161

kanaat 78, 100

kanun 26, 87, 189

kardeş 1, 87, 88, 101,
102

kebâir 80, 81

keçi 8

kemâlât 18

Kerîm 21, 45, 53, 59,
79, 98, 106, 148, 160

kış 100, 145

kıyas 61

kız 71

koyun 8

kozmoğrafya 168

kudret 8, 18, 29, 30, 44,
60, 75, 78, 106, 118,
119, 127, 174

küfür 47

Kur'ân 36, 53, 55, 68,
80, 82, 83, 101, 102,
103, 109, 111, 113,
121, 127, 198, 202

kuvve-i akliye 188

kuvvet 3, 162

kuyu 89, 104

L

latîf 8, 21, 70, 141, 166,
187, 195

lezzet 14, 35, 75, 77, 78

M

madde 104

mâhiyet 61, 86

maîşet 43, 45, 187

makam 111, 170

mal 11, 55, 62

Mâlik 5, 21, 57, 144,
149, 172, 202

mârifet 98

medeniyet 103

medih 13, 148

memat 75

memur 133, 149

menfaat 27

merhamet 35, 47, 49,
113, 155, 160
mescid 82
Mevlâ 136, 152
mevt 143, 182
meyve 9, 44, 184
mezraa 46
minnet 11, 26
misafir 133, 149
müfettiş 60
muhabbet 13, 63, 132,
133, 138, 152
Muhammedî 70
muharebe 49, 54
mürşid 58
musibet 76, 161
Müslüman 32, 43
müşteri 99, 170
Mutasarrıf 144

N

namaz 38, 43, 80, 114,
128, 130, 146, 156,
159, 160, 161, 165,
172, 175, 176
namazsız adam 33, 35
nasihat 1
nefes 161
nefis 13, 26, 40, 42, 43,
53, 56, 58, 59, 63,
157, 172, 177, 179
nefs-i emmâre 157

niyaz 130, 160
niyet 38, 101, 170
nizam 88, 192
nur 146

O

ordu 42, 151

Ö

ölüm 73, 74, 75, 104,
180, 182

P

pırlanta 169

R

Rabb-i Rahîm 77
rahat 14, 17, 24, 26, 55,
81, 134, 158
Rahîm 1, 6, 21, 27, 77,
78, 111, 130, 139,
146, 148, 152, 160,
183
Rahmân 9, 19, 74, 109,
111, 113, 126, 146,
152
rahmet 1, 8, 28, 45, 57,
59, 60, 75, 78, 84, 85,
109, 118, 120, 123,
126, 147, 158, 160
Resûl 53, 140
Rezzak 8, 27, 43, 45, 59,
67, 78

rızk-ı helâl 44
ruh 30, 53, 58, 67, 86,
87, 90, 102, 126, 129,
133, 134, 136, 145
rükû 131
rütbe 48

S

sabır 67, 76, 112, 163,
164
sabırsızlık 161
sadaka 170, 183
sağ 24, 69, 72, 88, 103,
162
salâbet 9
Samed 12, 107, 108
sanat 12, 44, 59, 191
Sâni 58, 75, 141, 174,
188, 190, 191
Sâni-i Hakîm 191
Sâni-i Zülcelâl 174
santral 191
saray 173
secde 118, 132, 134,
138, 151
seferberlik 41
selâm 85, 113, 139,
140, 155, 176
selâmet 10, 22, 103,
113, 132
semâvât 123, 144
serçe 46, 167

sermediyet 134
seyyiât 28
Seyyid 21
sigara 10
silâh 20, 26, 48
sinek 170
sinema 76
Sırat 150, 165
sol 24, 68, 70, 88, 162
su 10, 158, 159
Sübhânallah 116, 119
sülûk 14
sürûr 16
süt 8

Ş

şehâdet 141, 173, 174,
175
şer 47, 103
şevk 36, 163, 171
şimendifer 34
şirk 81, 183
şükür 12, 21, 67, 78,
115, 120, 131, 134

T

tabiat 160, 195
takvâ 36
tarîk 4, 103, 105
taş 9
tasarruf 51, 115, 144,
171

tasavvur 161
 tasdik 19, 38, 70
 teheccüd 126
 tekbir 16, 117
 telezzüz 77, 98, 99, 159
 terakki 149
 terbiye 186
 tesadüf 181
 tesbih 21, 115, 116,
 117, 119, 138
 teslim 30, 61
 tevâtür 31
 teveccüh 160
 tevehhüm 17, 158
 tevekkül 30, 43, 61, 67,
 84, 88, 120
 tevfik 130
 tevhid 30, 91, 115, 127
 Tevrat 127
 tezellül 152
 ticaret 14, 23, 34, 48, 54
 tiryak 68
 tokat 9

U

ubûdiyet 31, 111, 128,
 134, 137, 141, 151,
 153, 164
 uhuvvet 193
 ulûhiyet 106, 134

Ü

ücret 111

V

vefat 75, 125, 144
 vicdan 26, 159
 vird 3, 82

Y

Yâ Rab 66
 Yâ Sabûr 164
 yaz 100, 123, 135
 yıldız 29
 yıldızlar 150

Z

zahîre 80, 172
 Zakkum ağacı 22
 zaman 10, 33, 48, 52,
 58, 59, 68, 75, 86,
 104, 108, 124, 130,
 132, 135, 143, 147,
 151, 156, 157
 Zât-ı Zülcelâl 55
 zelzele 52, 135, 182, 183
 zikir 3, 12, 21, 91, 117
 zikirhâne 19
 zindan 74, 87, 109, 110,
 111
 zîşuur 161
 Zühâl 168
 zuhr 130, 132
 zulüm 182, 189
 zümrüt 169